TAHSİN YÜCEL

KOMŞULAR

CAN

ÖYKÜ

Tahsin Yücel

KOMŞULAR

TÜRK YAZARLARI

© Tahsin Yücel / Can Yayınları Ltd. Şti. (1999)
1. basım: 1999
2. basım: 2000
3. basım: 2003
4. basım: 2005

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Serap Bertay
Düzelti: Nurten Sönmezcan
Montaj: Mine Sarıkaya
Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası

ISBN 975-510-965-X

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Tahsin Yücel

KOMŞULAR

ÖYKÜLER

CAN YAYINLARI

TAHSİN YÜCEL'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI

AYKIRI ÖYKÜLER / *öyküler*
BEN VE ÖTEKİ / *öyküler*
BIYIK SÖYLENCESİ / *roman*
KOMŞULAR / *öyküler*
PEYGAMBERİN SON BEŞ GÜNÜ / *roman*
VATANDAŞ / *roman*
YALAN / *roman*
KUMRU İLE KUMRU / *roman*
MUTFAK ÇIKMAZI / *roman*
YAZIN, GENE YAZIN / *deneme*

Tahsin Yücel, 1933 yılında Elbistan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Aynı bölümde uzun yıllar öğretim üyeliği yaptıktan sonra, 2000 yılında emekli oldu. Çok çeşitli alanlarda ürünler vererek yazınımıza katkıda bulundu. Yazın araştırmalarına 1969'da yayınladığı *L'Imaginaire de Bernanos* ile başladı. Bunu 1973 yılında yayınlanan *Figures et Messages dans la Comédie Humaine* izledi. Ardından 1979'da *Anlatı Yerlemleri*'ni, 1982'de *Dil Devrimi ve Sonuçları* ve *Yapısalcılık*'ı yayınladı. Tahsin Yücel'in deneme ve eleştirileri de büyük yankılar uyandırdı. 1976'da *Yazın ve Yaşam*, 1982'de *Yazının Sınırları*, 1991'de *Eleştirinin Abecesi*, 1993'te *Tartışmalar*, 1995'te *Yazın; Gene Yazın*, 1997'de *Alıntılar*, 1998'de *Söylemlerin İçinden* (1999 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü) 2000'de *Salaklık üstüne deneme*, 2003'te *Yüz ve Söz*'le deneme ve eleştirilerini okurla buluşturan Yücel, roman ve öyküleriyle de edebiyatımızda kendine kalıcı bir yer edindi. Yücel, ilk romanı *Mutfak Çıkmazı*'nı 1960 yılında yayınladı. Bunu 1975'te *Vatandaş*, 1992'de *Peygamberin Son Beş Günü* (Orhan Kemal Roman Ödülü), 1995'te *Bıyık Söylencesi* ve 2002'de *Yalan* (2003 Yunus Nadi Roman Ödülü ve 2003 Ömer Asım Aksoy Roman Ödülü) izledi. Öykü kitaplarından, Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanan *Haney Yaşamalı* 1955 yılında, *Düşlerin Ölümü* 1958'de (1959 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü), *Ben ve Öteki* 1983'te, *Aykırı Öyküler* 1989'da ve *Komşular* 1999'da (Dünya Kitap 1999 Yılın Kitabı Ödülü) yayınlandı. Pek çok çeviriye imza atan Tahsin Yücel'e 1984'te Azra Erhat Çeviri Yazını Üstün Hizmet Ödülü verildi. Yücel'in 1957 yılında yayınladığı *Anadolu Masalları* başlıklı bir de masal kitabı var.

İÇİNDEKİLER

Komşular 9
Mektuplar 35
Aramak 59
Yapıt 77
Oğuzlama 93

Komşular

Albay Atmaca, geçen yıl, temmuz ortalarında, ilk kez geldiği bir kıyı köyünde, küçük bir lokantada balığını yiyip iki duble rakısını içtikten sonra, daha o sabah kiraladığı çatı katına döndü, merdivenlerden ağır ağır odasına çıktı, o anda, ne dergi, ne kitap, ne radyo, ne televizyon, hiçbir şey kendisini çekmediğinden, biraz balkonda oturmak ve her gece yaptığı gibi, bir tek rakı eşliğinde, günün dördüncü ve son sigarasını tüttürmek istedi. Tam oturmak üzereyken, sağ yanında, bilemedin bir buçuk metre aşağıda, bir başka balkonda, küçük bir odaya açılan camlı kapının yukarısındaki buzlu lambadan vuran ışığın altında, bir sofranın çevresinde, konuşmadan, kımıldamadan, neredeyse soluk bile almadan oturan dört kişi: bir adam, bir kadın, bir küçük kız ve bir küçük oğlan gördü; birdenbire, çok güzel bir ezgi dinlemiş ya da çok güzel bir resim görmüş gibi, içinde bir yerlerin derinden derine titrediğini, gözlerinin yaşardığını duydu. "Ne oluyor? Bana ne oluyor?" diye geçirdi içinden. Pek de alışık olmadığı bu beklenmedik içliliğe bir neden aradı: bütün gece süren bir otobüs yolculuğunun ardından, gün boyunca tek başına deniz kıyısında oturup tek başına yüzmenin, herkesin gülüp şakalaştığı bir lokantada, tek başına yemek yemenin etkisi bulunabilirdi bunda, böyle bir günden sonra, böylesine dingin bir aile görüntüsüyle karşılaşmanın da, balkonun

zayıf ışığında belli olduğu kadarıyla, kadının uzaksıl bir güzellik izlenimi veren yüzünün, şaşılacak ölçüde ince görünen ellerinin, kollarının ve bedeninin, çocukların sarı ve kıvırcık saçlarının da bir etkisi olabilirdi, ama, ne olursa olsun, bu beklenmedik içlenmenin o güne dek benimsediği yaşam biçimine koyu bir gölge düşürdüğü kesindi: Albay Atmaca, bir buçuk metre aşağısında, bilinçle seçtiği ve bugüne dek dinginlikle sürdürdüğü yaşamın yadsındığını görüyor, yadsınanı mı, yoksa yadsıyanı mı tutmak gerekirdi, bilemiyordu. Gördüğünden ya da düşündüğünden ürkmüş gibi irkildi birden, başını çevirdi, gözlerini yıldızlara dikti.

Aynı anda, "Ohaa!" diye bir ses çınladı gecede.

Albay Atmaca, sanki koca köyde tüm yaşam bitişikteki balkona çekilmişçesine, gene az aşağısındaki masaya çevirdi gözlerini: masanın tam ortasında, ak örtünün üstünde, tersine dönmüş bir cam tabak, çevresine dağılmış yeşil salata, domates parçaları, turp ve salatalık dilimleri gördü. Belliydi, biri bilerek ya da bilmeden bu tabağı tersine çevirmişti ya çocuklar, kadın ve adam gözlerini bu tabağa ve içinden dökülenlere yaşamlarında ilk kez gördükleri, olağanüstü nesnelermiş, üstelik, az sonra ortalığı birbirine katacak, olağanüstü bir şeylere gebeymiş gibi bakıyorlardı. Bir süre baktılar daha. Sonra, adam horgörüyle karısına dikti gözlerini:

"Ben ömrümde senin gibi sakar karı görmedim!" dedi.

"Sen ömründe benden başka karı görmedin ki sakarını göresin!"

"Sakarını gördüm, salak: seni gördüm!"

"Salak diye sana derler!"

Albay Atmaca, içgüdüyle, ellerini kulaklarına götürdü, işaret parmaklarıyla sıkı sıkı kapattı kulaklarını. Aynı anda, aşağıya, özellikle de adamla kadına daha bir dikkatle baktı: her ikisi de doğru dürüst insanlara benzi-

yordu, ama ağızlarından çıkan sözler ve bu sözleri söylerken yüzlerinin geçirdiği dönüşümler tüyler ürpertici geliyordu ona. Şu kısacık yaşamda dinginliğin değerini bilmeyip de önüne çıkan ilk adam ya da ilk kadınla evlenme zayıflığına kapılan, bu büyük yanlış yetmemiş gibi, mutsuzluklarına bir de günahsız çocukları ortak eden insanlara hiçbir zaman akıl erdirememişti, şimdi, az ötesinde, birbirinden seçkin, birbirinden güzel iki insanın "hamallar gibi" kavgaya giriştiklerini gördükten sonra da ne diyeceğini bilemiyordu. "Anlayamıyorum, anlayamıyorum," diye geçirdi içinden. Bir açıklama bulmak, en azından kavganın nedenini anlamak umuduyla, ellerini kulaklarından çekti, adamın, "Ulan karı, sen kıpkızıl komünistsin!" dediğini, kadının da, "Komünist diye sana derler!" diye yanıtladığını işitti. Aynı anda, kıvırcık saçlı oğlan aşağıdan kendisine gülümsüyormuş gibi bir izlenime kapıldı, hemen başını çevirip gözlerini gökyüzüne dikti, "Anlaşılacak gibi değil!" diye söylendi.

Kıvırcık saçlı oğlanın kendisine gülümsemesi kadar adamla kadının görünüşleriyle sözleri arasındaki çelişki de anlaşılacak gibi değildi, ama ikisi de, atışmalarının yirmi metre ötelerden bile rahatlıkla dinlenebileceğini uslarına getirmeden, var güçleriyle bağırarak birbirlerini aşağılayıp duruyorlardı. Neyin kavgasını yaptıklarına gelince, anlamaya olanak yoktu. Albay Atmaca, kıvırcık saçlı oğlanla suç ortaklığına girişmek zorunda kalmak korkusuyla aşağıya bakmamakla birlikte, tek sözcüğü kaçırmadan, tüm benliğiyle dinliyor, gene de bir süreklilik belirtisi yakalayamıyordu. Öyle görünüyordu ki, sabaha kadar da dinlese, bu adamla bu kadının ne diye atıştıklarını anlayamayacaktı: tekme tokat birbirine girmiş iki kavgacının uzlaşmazlık nedeni savurdukları yumruk ve tekmelerden çıkarılamayacağı gibi, bu bilinmedik çiftin sözlerinden de neyi tartıştıklarını çıkarma-

ya olanak yoktu, çünkü, anlaşıldığı kadarıyla, belirli bir nedenle yumruklaşmaya başlamış iki kişinin kavgasını bir yerden sonra yalnızca yumruklar ve tekmeler yönlendirdiği gibi, bu adamla bu kadının kavgasını da yalnızca ağızlarından çıkan sözcükler belirliyordu artık: tartışma nedeni çoktan unutulmuş görünüyor, her sözcük kendi yanıtını getiriyordu. Sürüp giden atışmada bir değişiklik varsa, o da adamın sesi gittikçe yükselip sözlerinin içeriği sövgüye dönüşürken, kadının sesinin gittikçe zayıfladığı, neredeyse ağlamaklı olmaya başladığıydı. Ne olursa olsun, birbirlerine gerçekten kırıcı, gerçekten aşağılayıcı sözler söylediklerinin, üstelik bunu çocuklarının önünde yaptıklarının ayrımına bile varmıyorlardı. Kendisinin, yani yaklaşık bir buçuk metre daha yukarıda, komşu balkondà kendilerini dinleyen adamın da ayrımında değildiler.

Sonra, kısacık bir soluklanmanın ardından, Albay Atmaca adamın alışılmıştan çok daha yumuşak bir sesle, "Şu patlıcan kızartmasını uzatır mısın?" dediğini işitti, hemen aşağıya dikti gözlerini: kadının ayağa kalktığını, tabağı alıp büyük bir incelikle adamın önüne koyduğunu, adamın da sevecen bir sesle teşekkür ettiğini, ama, kocaman bir kızartma parçasını sarmısaklı yoğurda banıp ağzına götürdükten, üstüne de rakısını yudumladıktan sonra, gene alışılmış sesiyle, "Ben bunu bilirim, bunu söylerim: sen tam bir çatlaksın, kızım!" diye konuşmaya başladığını gördü. Sonra da kadının yumruğunu büyük bir öfkeyle masaya vurduğunu:

"Çatlak sensin!"

"Çatlak olsam, geçen gün yaptığın gibi, uzayda yaşam var diye tutturur muydum? Hadi, tutturdun diyelim, Çin'de de yaşam var, Japonya'da da, uzayda neden olmasın der miydim?"

"Ya seni işletmek için öyle konuştuysam?"

"Sen mi beni işletecekmişin?"

"Beğenemedin mi?"

"Ulan, karı, Allah'ına dedirtme şimdi!"

"Utan, utan! Çocuklardan utan!"

Kavga gene tüm acılığıyla sürmeye başladı.

Ama Albay Atmaca'nın tutumunda bir değişim olmuştu: bundan böyle, ara ara beliren kısacık kesintilere kavganın kendisinden daha çok ilgi duyuyordu. Çünkü adamla kadın öylesine kendilerinden geçmiş, durumlarını öylesine benimsemişlerdi ki karşılıklı bir kavga sırasında yapılması çok aykırı kaçacağını düşündüğümüz şeyleri büyük bir rahatlıkla yapabiliyorlardı: adam, "Beyaz peyniri buraya sallar mısın?" diyor, kadın hemen uzatıyordu; kadın, "Bir sigara yak bana!" diyor, adam da, hiç nazlanmadan, sigarayı yakıp uzatıyordu; ama kavga hızından hiçbir şey yitirmeden sürüyordu gene. Albay Atmaca'yı daha çok bu çelişkin yakınlık anları eğlendirdi. Öyle ki, neredeyse amansız bir vuruşmayla sonuçlanabilecek bir atışmanın ardından, adam, "Şu sürahiyi uzatır mısın?" deyip de kadın hiç duralamadan uzatınca, basbayağı oyun oynadıklarını düşündü. Ne var ki önemsiz mi önemsiz bir sözcük yüzünden yeniden giriştiler atışmaya:

"Onu öyle demezler..."

"Hayır, böyle derler."

"Salaklaşma!"

"Sen salaklaşma!"

Sonra Albay Atmaca kavganın yeni bir evreye girdiğini, şimdi, kadının yanıtları gittikçe seyrekleşirken, adamın yeni bir biçem düzlemine geçtiğini sezinledi: sanki kendisi bir başka dindenmiş gibi, ikide bir kadının dinine, Allah'ına sövüyor, sonra, dini ve Tanrı'yı aşağılayan kendisi değilmiş gibi, "Ulan allahsız karı, ulan allahsız karı!" diye homurdanıp duruyordu.

En sonunda, kadın hiçbir şey söylemeden ayağa kalktı, sofrayı toplamaya başladı.

Albay Atmaca kadının yüzünü pek seçemiyordu, ama bayağı uzun boylu olduğunu, tabaklardaki artıkları tek bir tabakta toplamak gibi sıradan bir iş yaparken bile, devinimlerinin anlatılmaz bir uyum ve seçkinlik izlenimi yarattığını gördü. Adama gelince, bu benzersiz devinimleri izleyerek mutlu olmak varken, sigarasını kül tablası yerine, yeni boşaltılmış tabaklardan birinde söndürdükten sonra, kalkıp kapıya yöneldi: karısından daha uzundu, incelikte de ondan aşağı kalmıyordu. Albay Atmaca bedence birbirine çok uymuş görünen bir çift oluşturan iki kişinin böylesine birbirini yemesinin insan yaratılışının onaylanması zor, ama her an, her yerde karşılaşabileceğimiz bir çelişkisi olduğunu düşünürken, kadın, hemen arkasından:

"Şuradan iki tabak da sen götür!" diye seslendi.

Adam uzun bacaklarını iki yana açarak camlı kapının önünde durdu:

"Götürmezsem ne olacak? Dövecek misin?" diye bağırdı.

"Götürürsen ne olur, eline mi yapışır?"

"Hayır, kıçıma yapışır!"

Hiçbir şey götürmedi adam; kadınsa, kucağında üst üste dizilmiş tabaklar, söylene söylene birkaç kez gidip geldi, bu arada meyvelerini yiyen çocukları da yataklarına gönderdi. Birkaç dakika sonra, kırılan bir tabak gürültüsünün ardından, karşılıklı bağrışmalar duyuldu, sonra ortalık sessizliğe gömüldü.

Albay Atmaca saatine baktı, "Allah Allah! Bir buçuk olmuş!" diye homurdandı. "Bütün bu saçmalıkları bu saate kadar nasıl izledim? Yaşlanıyor muyum? Huyum mu değişiyor?" dedi, hem de yüksek sesle, oralarda, yakınlarda bulunan birinden yanıt bekler gibi. Hiçbir yanıt gelmeyince, kalkıp tuvalete gitti. Tuvalette, sorusunun yanıtını kendi görüntüsünden bekler gibi, en az beş dakika süresince, yerinden kımıldamadan, kay-

gıyla, aynada yüzünü, gözlerini inceledi. "Bana bir şeyler oluyor!" diye söylendi. Hiç kuşkusuz, dışarıdan bakanlar için, kaygılanmasını gerektirecek bir şey yoktu: istemeden, rastlantıyla, yakışıklı bir adamla güzel bir kadının kavgasının üstüne gelmiş, gidilecek bir yeri, yapılacak bir işi de bulunmadığından, oturup sonuna dek dinlemişti. Herkes yapabilirdi bunu! Ama Albay Atmaca kavganın her türlüsünden tiksinir, ne olduğunu kendisinin de tam olarak tanımlayamadığı bir dinginlik ardından koşup dururdu. Düşüncelerini ilk kez dinleyenlerin yüzünde beliren şaşkınlık geldi gözlerinin önüne, gülümsedi. Böylesine dinginlik tutkunu bir adamın uğraş olarak askerliği seçmiş olmasını ya da, hepsi aynı kapıya çıkar, böylesine iyi bir askerin dinginliği her şeyin başı olarak değerlendirmesini hemen herkes açık bir çelişki olarak değerlendirirdi. Ama Albay Atmaca kahkahalarla gülerdi bu gözlemlere, "Ben askerliği her şeyden önce dinginliğe düşkün olduğumdan seçtim!" diye kesip atardı. Açıklaması da hazırdı: "emir komuta zinciri içinde" kavgaya yer yoktu; sözleri uzatıp çarpıtmak, edimleri saptırıp karıştırmak yoktu, ne söylemek gerekiyorsa, o söylenir, ne yapmak gerekiyorsa, o yapılırdı; ne eksik, ne fazla; nasıl kararlaştırılmışsa, öyle. Peki, savaş? Savaş hem çok uzak bir olasılıktı, hem geldi mi herkesin başına gelirdi, hem de savaşta neyin nasıl yapılacağını en iyi subaylar bilirdi. Tehlike ya da acı değildi onu ürküten, kavgaydı, sıkıntı, kargaşa, belirsizlik, bir de bireyin bireye düşmanlığı, yani savaşta hiç yeri bulunmaması gereken şeydi. Kendisiyle yeni karşılaşan subaylar bile pek inanmak istemezlerdi ya Albay Atmaca bunca yıllık askerlik yaşamı boyunca hiç kimseyle kavga etmediğini, bir kez bile asker dövmediğini kesinlerdi. "Olamaz! Sen bizimle dalga geçiyorsun!" derdi dinleyenleri. O zaman, Albay Atmaca bir süre dalıp gider, sonra, bunca yıldır ilk kez anımsadığı bir oluntudan söz

eder gibi, bölük komutanlığı döneminde ağzı kalabalık bir astsubayı nasıl terslediğini anlatırdı. Evet, tüm dinginliğine karşın, bu astsubayı terslemişti, çünkü hem gereğinden fazla, hem bağırarak, hem yalnızca doğruyu söylermiş gibi konuşuyordu; bir kez de kapıyı kapatıp çıktıktan sonra, "Kiminin omzunda, kiminin kolunda!" diye homurdandığını duymuştu. Dinginliği bozan şeyin ne olduğunu en iyi o zaman anlamıştı işte: bu astsubay tüm yaşamı askerlik gibi ya da askerliği tüm yaşam gibi görüyor, üstelik, her ikisini de değişik birimlerin birbirini bütünlemesi olarak değil, konum ya da rütbelerin karşılıklı kavgası olarak değerlendiriyordu. Onun dinginlikle bağdaştıramadığı şey bu saçma anlayıştı işte, askerlik değildi.

Ayrıntılarıyla yorumlanan bu ilk ve son örnekten sonra, düşüncesini anlasınlar, anlamasınlar, arkadaşları Albay Atmaca'nın gerçekten değişik bir insan olduğu kanısına varır, bundan böyle tepkilerini kendilerine saklamaya özen gösterirlerdi. Hemen tüm asker arkadaşları da gittiği birliklerde hep saygı gördüğünü, birliğindeki tüm subay, astsubay ve erlerin onun yönetim biçimine gönülden uyduklarını öğrenince ne diyeceklerini bilemezlerdi. Ona gelince, tüm birlikler yüzyıllardır kendi düşündüğü biçimde yönetilirmiş gibi, "Askerlik budur," demekle yetinirdi.

Ancak, bu vazgeçilmez dinginlik düzeyine askerlikte kolaylıkla, neredeyse kendiliğinden erişebilmesine karşın, özel yaşamını da aynı çizgide, aynı kolaylıkla düzenleyebiliyor muydu? Tüm dostları kesin bir "hayır"la yanıtlardı bu soruyu: gündelik yaşam askerlik yaşamına benzemezdi. Dinginlik kavgadan uzak kalmaksa, evet, Albay Atmaca gündelik yaşamında da gerçekleştiriyordu bu düzeni, ama dostları, kavgadan uzak kalayım derken, başka birçok şeyden de uzak kaldığını söylerlerdi: yasal belgelerin de gösterdiği gibi, doğduğu

kasabada bile, ne bağ, ne bahçe, ne ev, ne arsa, en ufak bir taşınmazı yoktu. Evlenmemişti, dolayısıyla çoluğu çocuğu da yoktu. "Neden?" diye sorulduğu zaman, gülerek ellerini gösterirdi: "Eller hep boş kalacak ki savunmaya hazır olacaksın!" Bu yanıt, kimi dostlarına göre, iyileşmez bir kavga ürküntüsüne tanıklık ederdi. Gene de, her zaman güleç yüzüne bakılınca, böyle bir ürküntünün onu hiç de mutsuz etmediğini anlamaları gerekirdi: kavgayı kendinden uzak tutmak dinginliği sürdürmesine yetiyordu, önemli olan da buydu.

Şimdi, şu temmuz gecesinde de, dişlerini fırçaladıktan sonra, ağır ağır yatağına doğru giderken, kısa bir bocalamadan sonra, eski inancına yeniden kavuşmuş gibiydi: artık kendi durumu üzerinde değil, genel olarak insanlar üzerinde duruyor, insanların davranışlarına, özellikle de kavga tutkularına akıl erdirmenin olanaksız olduğunu düşünüyordu. Bununla birlikte, az önce tanık olduklarının etkisiyle, akıl erdirilemeyene kendince bir açıklama bulmaya çalıştı. Bulamadığı için de uzun süre gözlerine uyku girmedi.

Ertesi gün, deniz kıyısında, eski bir arkadaşı ve eşiyle karşılaştı, onlara da anlattı gördüklerini, arkadaşı kahkahalarla güldü, "Tam sana göre bir şey!" dedi. "Benden sana arkadaş öğüdü: hemen ev değiştir!" Albay Atmaca, ev değiştirmek şöyle dursun, ortalık kararır kararmaz, küçük bir lokantada çabucak bir şeyler atıştırıp erkenden balkonuna döndü. Neden? Tam olarak bilemiyordu doğrusu. Bu iki insan tuhaf bir biçimde çekiyordu onu. Belki de bu uzun kavga ve kısa duruş almaşmalarının, hatta, neden olmasın, ötekinin de, berikinin de yaşamını zehir eden bu korkunç geçimsizliğin gizini çözeceğini, böylece, kavga karşıtı bir insan olarak, düşüncelerine yeni bir dayanak bulacağını ummaktaydı. Bu yüzden olacak, yemeğin çoktan başlamış, şişedeki rakının yarılanmış olduğunu anlayınca, hem üzüldü,

hem sevindi. Ama kavga ya başlamak üzereydi, ya da kısa bir sessizlik evresine girmişti: adamla kadın gene karşı karşıya oturmuşlar, gözlerini birbirlerine dikiyor, dakikasında yanıtlamak amacıyla, en ufak sözü, en ufak deviniyi kaçırmamaya çalışıyorlardı. Öyle ki, Albay Atmaca kadehini alıp parmaklığın hemen gerisine oturdu da ne beriki ayrımına vardı, ne öteki.

Albay Atmaca, söyledikleri gibi, bir fırtına öncesini düşündürten sessizlikte, kadının ve adamın yüzlerini incelemeyi düşündü; ne var ki, ışık da, açılar da buna elvermiyor, yalnızca adamın uzun saçlarıyla kadının kısacık saçlarını, bedenlerinin inceliğini seçebiliyordu. Bunun üzerine, sofrayı gözden geçirmeye girişti: büyük bir özenle hazırlanmıştı, hem de bayağı zengin bir sofraydı. Neredeyse imrendi. Aynı anda, adamın, kendisini doğrulamak ya da kıskandırmak ister gibi, "Ulan karı, tazı olalı kırk yılda bir av tutmuşsun: pilaki çok güzel olmuş!" dediğini işitti. Yanıt da dakikasında geldi:

"Bildiğin gibi zıkkımlan!"

"Bu ne biçim konuşma, lan!"

"Ne biçim olsun istiyorsun ki? Sen beni köpek yapacaksın da ben sana teşekkür mü edeceğim?"

"Edeceksin! Ben bu evin erkeğiyim."

"Erkeğe bak da saçını tara!"

"Ulan, dini bozuk karı!"

Albay Atmaca, "Tamam, gene buldular havalarını!" diye düşündü. Düşündüğü gibi de oldu: sözcükler gittikçe sertleşip hızlanarak taşlar gibi gidip gelmeye başladı aralarında. Çocuklar da, ne zamandır bunu beklermiş gibi, çatallarını tabaktan tabağa dolaştırmaya giriştiler. Bu arada, ikide bir, birbirlerine göz kırpıp gülümsüyor, hep hırgürle geçen bu akşam yemeklerine çoktan alıştıklarını, hatta akşamların böyle geçmesinden bayağı hoşlandıklarını belli ediyorlardı. Nedeni de, büyük bir olasılıkla, bir kez kavga başladıktan sonra, büyüklerinin

kendilerini görmez olmasıydı. Ama onlar her şeyi görüyorlardı sanki. Özellikle küçük oğlan gözle görülenin ötesini bile görür gibiydi. Çok geçmeden, annesiyle babası arasındaki atışmanın iyice kızıştığı bir anda, Albay Atmaca'yı da gördü, açıkça gülümsedi ona; üstelik, gülümsemenin kendisine yöneldiği konusunda en ufak bir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde göz kırptı. Albay Atmaca elinde olmadan gülümsedi. Aradan beş dakika geçmeden, kavganın daha da kızıştığı bir sırada, daha on ikisine bile girmediğini sandığı bu oğlanın Yeni Rakı şişesini usulca önüne çekerek bardağına yarı yarıya rakı doldurup başına diktiğini, hiçbir şey olmamış gibi yerine bıraktıktan sonra da çenesiyle babasını göstererek bir kez daha kendisine göz kırptığını gördü.

Albay Atmaca, başlangıçta gülümsemekle birlikte, bu devini ve arkadan gelen yeni göz kırpma karşısında iliklerine dek ürperdi. Neden? Büyüklerini hiç mi hiç önemsemez görünen bu küçük oğlanla suç ortaklığına girişmiş olmanın utancıyla mı? İnsanların kavgayı çocuklar için bir eğlence durumuna getirecek ölçüde doğallaştırdıkları, doğallaştırdıkları ölçüde de alçaldıkları düşüncesiyle mi? Oğlanın bu alaylı deviniyle böyle karanlıkta oturup hiç tanımadığı kişilerin kavgalarını izlemenin yakışıksızlığını belirtmek istemiş olmasından kuşkulandığından mı? Yoksa, birdenbire, kavganın, yani bunca yıldır tiksindiği bir edimin, en azından başkaları için bir tür dinginlik nedeni de olabileceğini sezinlemeye başladığından mı? Bilemiyordu. Bilemiyordu ya neredeyse kavga kadar, hatta kavgadan da fazla bu çocuğun rahatlığından rahatsız olduğu kesindi. Omuzlarında küçük oğlanın bakışının ağırlığını duya duya, kalkıp içeriye gitti. Ama, ışığı yakmadan, pencerenin yanına oturunca, kişileri ve devinimlerini balkondaki kadar iyi seçememekle birlikte, seslerini buradan da aynı rahatlıkla işitebildiğini gördü, bayağı sevindi buna, sanki tüm

sorun küçük oğlanın göz kırpmalarından kurtulmakmış gibi, kavgayı buradan izlemeye başladı. Gene de, belki odanın sıcaklığının, belki kavganın tekdüzeliğinin etkisiyle, hem sıkıldı, hem de yaptığının yakışıksız bir şey olduğunu düşündü. "Ne oluyor bana böyle?" diye geçirdi içinden. "Ben buraya kavga izlemeye mi geldim, tatile mi?"

Tatile gelmişti kuşkusuz, ama, işte, bunca yıl her türlü kavgadan tiksinmiş olmasına karşın, bu kavga her şeyden daha çok çekiyordu onu, kadının ve kocasının tek sözcüğünü kaçırmamak için zaman zaman soluğunu tuttuğu bile oluyordu. Bir süre sonra, daha da beklenmedik bir şey oldu: kendini atışmanın akışına öylesine kaptırdı ki, aşağılama ve sövgü açısından eşler arasında açık bir eşitsizlik bulunduğunu düşünmeye, böylece, yavaş yavaş, ayrımına bile varmadan, adama kadının yerine yanıt yetiştirmeye başladı: Adam, "Hayvan karı!" dedi mi o içinden, ama büyük bir öfkeyle, "Hayvan senin babandır!" diyor, adam, "Yeter be! Zırvalama artık!" diye bağırdı mı o hemen, "Ulan inek, senden fırsat mı kalıyor ki!" diye yanıtlıyordu. Sonunda, iyice yorgun düştüklerinden olacak, önce kadın, sonra adam kalkıp yataklarına dönünce, doyumsuzluğa benzer bir şeyler duydu, kavganın bitmiş olmasına neredeyse üzüldü. Daha da ilginci, öfkeden titremekte olduğunu ayrımsadı. Bir kez daha, "Ne oluyor bana böyle?" dedi kendi kendine.

Açıklıkla kavradığı söylenemezdi, ama bir şeyler olduğu kesindi: işte, öfkeden titremesinden belliydi: yaşamı boyunca her türlü kavgadan kaçmış olmasına karşın, hiç tanımadığı iki insanın kaynağını bile bilmediği kavgasına batmış olduğunu görüyordu, hem de gırtlağına kadar! Yatakta, olup bitenleri bir kez daha gözden geçirip bir açıklama bulmayı denedi. Ama, çok tuhaf, adamın sözlerini de, kendi içinden geçirdiği yanıtları da

bir bir anımsıyor, ancak kadının yanıtlarından hiçbiri usuna gelmiyordu. Adamı yanıtlama tutkusu içinde onun yanıtlarına hiç kulak vermediğinden mi? Yoksa, hepsini işitmiş olmakla birlikte, bu zayıf, ağlamaklı, kadınsı yanıtları tümüyle bilinciden silerek yerlerini kendi erkek yanıtlarıyla doldurmak istediğinden mi? Yoksa, daha kötüsü, kadının kendisini de silerek düşüncesinde onun yerini aldığından mı? Bilemiyordu doğrusu. Kesin olan bir şey varsa, o da bütün bunların iyi bir belirti sayılamayacağıydı. "Olur şey değil! Gırtlağıma kadar battım bu kavgaya!" diye söylendi. Yatağında, belki bir, belki iki saat süresince, adamla atışmalarını kaç kez üst üste usundan geçirdi, hatta, uykuya dalmadan önce, imgeleminde bu kavganın arkasını da getirmek gibi saçma mı saçma bir işe girişti.

Ertesi gün, belki de tıpkı komşu kadın, kocası ve çocukları gibi, gece olup bitenleri pek usuna getirmeden yaşadı, arkadaşıyla buluştu, güldü, eğlendi, yüzdü, bu işin kendisi için bittiğini, yeniden başlamaması için eve geç dönmenin yeteceğini düşündü, ama, ortalık kararmaya başlar başlamaz, anlaşılmaz bir gücün kendisini karşı konulmaz bir biçimde, bir tiryaki, bir tutkulu gibi küçük çatı katına doğru çekmeye başladığını duydu. Fazla direnemedi. Ancak, rakı kadehini alıp alışılmış yerine yerleştikten sonra, düş kırıklığına uğradı: yemek çoktan başlamıştı, ama, bir kez daha, kavga ya hiç başlamamış, ya durmuş gibi görünüyordu: kadın, kocası ve çocuklar, gözleri önlerinde, sessiz sessiz yemeklerini yiyorlardı, çocuklar su, adam rakı, kadın bira içiyordu. Sofrada yemek yer gibi değil de ertesi güne yetiştirilmesi gereken ortak bir işi sürdürür gibiydiler, herkes bilinçle sarılmıştı görevine, konuşmuyorlarsa, hava gergin olduğundan değil, görevi tam yapmak istediklerinden konuşmuyorlardı, öyle görünüyordu. Sonra, birdenbi-

re, adamın rakı şişesine uzanacağı tuttu, her şey değişiverdi: kadın yumruğunu masaya vurdu:

"Ağır ol, daha şimdiden şişeyi yarılayıverdin!" diye bağırdı.

Adam, bu söz kendisine söylenmemiş gibi, boşalmış kadehine rakı koydu, üstüne su ekledi, karışımı denemek istercesine küçük bir yudum alıp uzaklarda bir ses dinler gibi bekledi, sonra, ağır ağır, ama sesini gittikçe yükselterek:

"Ne kadar rakı içeceğimi sana mı soracağım?" diye konuştu. "Ben senin içtiğin inek sidiğinin hesabını tutuyor muyum?"

"Bu sarhoş kafayla nereden bileceksin ki?"

"Ben mi sarhoşmuşum?"

"Yok, babam!"

"Babanın şarap çanağına dedirtme şimdi!"

"Babama kurban ol! Benim babam senin gibi ayyaş değildi."

"Ne bok herif olduğu bundan belli."

"Sen kendi babana bak! Ananı boşayıp üvey babaların eline bırakmış seni."

"Ne yapsaymış? Kendine boynuzlu mu dedirtseymiş?"

"Deseler ne olurmuş ki? Nasıl olsa takmış boynuzları? Allah'ın bildiğini kulundan ne diye gizlemeli ki? Takan da yabancı değilmiş üstelik!"

"Ulan allahsız karı!"

"Neden allahsız oluyormuşum ki? Babanı ben mi boynuzladım?"

"Bana bak! Yerimden kaldırtma beni!"

"Kötü bir şey söylemedim ki sana! Babanı ben mi boynuzladım dedim! Yoksa ben mi boynuzladım?"

"Bana bak! Peygamberinden başlatma şimdi beni!"

Albay Atmaca gülümsedi: işte gene alışılmış düzene göre akıp gidiyordu her şey; demek ki çoktandır sürü-

yordu: çıkış noktasına, yani ilk atışma nedenine gelince, gene unutulup gitmiş olmalıydı, atışma belirli bir konuya göre değil, sözcüklerin çağrışımına göre, kopuk kopuk, daldan dala sıçrayarak gelişiyordu, rakı tüketiminden kadının babasına, kadının babasından kocanın babasına, kocanın babasından anasına, anasının babasına taktırdığı boynuzlardan üvey babalarına ve yeni boynuzlara (kadının en az beş kocaya vardığı, beşini de boynuzladığı anlaşılıyordu), adamın üvey babalarına taktırılan boynuzlardan kadının babasına, anasına ve kız kardeşine, onlardan kendilerinin çocuk yetiştirme biçimine geliyor, hemen arkasından komşu ve dostlarla ilişkilerine, oradan evliliklerinin ilk yıllarına, ilk yıllardan bugüne doğru ilerlerken, kadının tüketim tutkusuna ve kocanın kazancına, kadının babasının adama sağladığı desteklere, oradan gene evliliklerinin ilk yıllarına, oradan, kimi sözcük tartışmalarından geçerek yeniden bugüne atlıyor, ama, ne olursa olsun, yoğunluğunu gittikçe artırarak, kesintisiz bir biçimde sürüyor, her konuda, her sözcükte şiddetini artıracak bir şeyler buluyor, bir türlü durmak bilmiyordu. Öyle görünüyordu ki, sık sık gündeme geldiği anlaşılan tüm bu gözlem ve anıların hiç mi hiç önemi yoktu, önemli olan bu akşamın da kavgayla geçirilmesiydi. Hakçasını söylemek gerekirse, bu konuda her ikisinin de başarılı olduğu kesindi: gittikçe sertleşiyorlardı, sesleri gittikçe daha yüksek, gittikçe daha öfkeli çıkmaktaydı. Öyle ki, Albay Atmaca bir gece önce yaptığını yapmakta, yani adamı kendisi yanıtlamakta zorluk çekti.

Ama gene beklenmedik bir şey oldu: kadın hem oldukça alçak, hem de önceki sesine hiç benzemeyen, titrek, ağlamaklı bir sesle, kendi kendine konuşur gibi, "Sen beni hiç sevmedin!" dedi. "Ne ilk çıktığımız günlerde, ne evliliğimizin başında, ne daha sonra, hiçbir zaman sevmedin beni, hiçbir zaman, hiçbir zaman, hiçbir

zaman!" Bardağını alıp içindeki tüm birayı içti, başını önüne eğip hıçkırmaya başladı.

Albay Atmaca bayağı bozuldu, kendisi adamın son sözlerine oturaklı bir yanıt ararken, kadının işi duygusallığa, daha da kötüsü, sevgiye dökmesinin yenilgiyi benimsemek, üstünlüğü bu kaba, bu allahsız adama bırakmak anlamına geldiğini düşündü, neredeyse tüm öykülerini bilen bir insan olarak, kavgaya katılmak geldi içinden: bunca yıldır kavgadan kaçmış bir adamdı, ama, olanak bulunsa, kendisini hiç mi hiç ilgilendirmemesi gereken bu kavgaya seve seve katılırdı şu anda. Ne var ki, düşündüğünün tersine, bir yenilgi göstergesi saydığı yanıtın en sert yanıtlardan daha etkili olduğunu görmekte gecikmedi: kadın, kendi yanıtından etkilenmiş gibi, sarsıla sarsıla hıçkırırken, kocası, elinde kadeh, gözleri yıldızlarda, neredeyse çarpılmışçasına, konuşmadan, kımıldamadan duruyordu öyle. Küçük kız bir şeylerden korkmuş gibi kalkıp kardeşinin yanına geldi, sokulabildiği kadar sokuldu ona. Olanlardan etkilenmemiş gibi görünen bir kişi varsa, o da kıvırcık saçlı oğlandı. Kendisine sokulan kardeşinin yüzüne bile bakmadan, bardağındaki suyu içti, sonra, dalgınlıkla yapıyormuş gibi, yarısına kadar rakı doldurdu, ağır ağır yudumlamaya başladı. Albay Atmaca, aynı anda, oğlanın yukarıya baktığını, kendisiyle göz göze gelmeye çalıştığını anlar gibi oldu, ama suç ortaklığından kaçındı. Arkadan gelecek kötü şeyleri bekledi. Aynı anda, kadının, "Evet, hiç sevmedin beni," diye yinelediğini duydu, sonra, gözleri kocasının üzerinde, çok daha yüksek bir sesle, "Söyle, sevdin mi?" diye sorduğunu.

O zaman, elinde kadeh, gözleri yıldızlarda, donmuş gibi kımıldamadan duran adam, bu kadarını fazla bulmuşçasına, yumruğunu masaya indirdi, sonra, ortalığı çınlatan bir sesle:

"Peki, sen, küçük hanım?" diye bağırdı. "Sen beni sevdin mi hiç?"

Kadın, üstünlüğünden kuşkusu olmadığını göstermek ister gibi, ilgisizce omuz silkti:

"Önce ben sordum, sen hele benim sorumu yanıtla!" dedi.

"Öncesi sonrası mı olur bunun!"

"Bal gibi olur!"

"Saçmalama!"

"Sen saçmalama! Sevdim demeye bile dilin varmıyor, değil mi?"

"Senin dilin varıyor mu?"

"Soruyu ben sordum dedim ya! Yetti artık! Yetti! Yetti! Yetti!"

Kadın başını avuçlarına alıp masaya dayadı, sarsıla sarsıla ağlamaya başladı gene. Adam oralı olmamaya çalıştı, rakısından bir iki yudum daha aldı, arkasından bir sigara yaktı, dumanlarını kadına doğru üfledi. Bir süre sonra da kalktı, yalpalaya yalpalaya içeriye gitti. Albay Atmaca, sanki adamın işleyebileceği en büyük kusur buymuş gibi, "İşeyecek pezevenk!" dedi içinden. Sonra küçük oğlanın kaşla göz arasında babasının paketinden bir sigara çekip yaktığını, yılların tiryakisiymiş gibi tüttürmeye başladığını gördü. "Çocukları da bozuyor hergele!" diye söylendi. Aynı anda bir korku düştü içine, adamın oğlanı sigarayla yakalayarak gecenin tüm acısını ondan çıkarabileceği korkusu. Ama, tam adamın adımını balkona attığı sırada, küçük kızın sigarayı kardeşinin parmaklarının arasından çekip almasıyla kül tablasına bastırması bir oldu, hem de adam öyle bir mehter yürüyüşüyle geliyordu ki, oğlan sigaranın dumanını suratına da üflese, olup bitenin ayrımına varamayacaktı belki. Üstelik, çocuklar değil, değişmez karşıtı ilgilendiriyordu onu: yerine oturur oturmaz, artık hıçkırıkları kesil-

miş olan, ama alnı hâlâ masaya dayalı, öyle iki büklüm duran karısına dikti gözlerini:

"Hey, bana bak! Kaldır artık şu koca kafanı!" diye bağırdı. Kadın oralı olmayınca da, "Bana bak, bana!" diye yineledi. "Kaldır şu kafanı da dinle: bak, ne diyeceğim sana."

Albay Atmaca neredeyse, "Dinleme şu herifi!" diye seslenecekti, ama, aynı anda, kadın başını kaldırdı, gözlerini kuruladı:

"Ne var gene?" diye sordu.

"Ne olacak, dün akşamki pilakiyi sofraya getirmemişin!"

"Evet, getirmedim, var mı bir diyeceğin!"

"Evet, var: dün de söyledim, çok güzel tutturmuşsun! Hadi, kap getir!"

"Burada senin uşağın yok, git, kendin al!"

"Hayır, sen getireceksin, evin karısı sensin!"

Küçük kız ayağa kalktı birden, kararlı adımlarla balkon kapısına yöneldi, ama, hem annesi, hem babası, neredeyse aynı anda, "Sen otur yerine!" diye bağırdılar. Annesi kolundan tutup geriye doğru çekti, yerine oturtup saçlarını okşadı:

"Sen otur, güzel kızım," dedi, "pilakiyi kim zıkkımlanacaksa, o getirir!"

Adam neredeyse yumuşak bir sesle:

"Yani şimdi pilakiyi ben mi getireceğim?" diye sordu.

"Zıkkımlanmak istiyorsan, evet, gidip kendin alacaksın!"

Adamın yüzünde gülümsemeye benzer bir devinim belirip silindi, sağ elini göğsüne bastırarak başını selam verir gibi önüne eğdi, beklenmedik bir yanıt verdi:

"Emriniz olur, efendim!"

Adam ağır ağır masadan kalkıp balkon kapısına yönelirken, Albay Atmaca, şaşkın, ama hoşnut, karşısın-

dakinin restini görerek kabalığa kabalıkla karşılık vermenin yumuşaklıktan çok daha etkin bir yöntem olduğunu düşündü, "İşte bizim hergele de yelkenleri indiriverdi," diye söylendi. Ama adam bir kez daha şaşırttı onu: elinde cam pilaki tabağıyla döndükten sonra, masaya gelecek yerde, alışılmış mehter yürüyüşüyle balkonun öbür ucuna doğru ilerledi, sonra durdu, "Bana bak, bana! Senin pilaki ne yapacak şimdi!" diye bağırdı, sonra birden kendi çevresinde dönerek pilaki tabağını bir taş gibi boşluğa fırlattı. Albay Atmaca, dişlerinin arasından, "Eşşoğleşek!" diye söylenirken, aşağıdan kaldırıma ya da karşı duvara çarpıp parçalanan tabağın şangırtısı yükseldi, hemen arkasından da birtakım koşuşmalar, bağırmalar duyuldu. Aynı anda, kadın, oturduğu yerden, ama var gücüyle, "Manyak!" diye bağırdı. "Manyaksın sen! Tam bir manyaksın! Birini öldürebilirdin, belki öldürdün bile! Senin gibi manyağını ömrümde görmedim!" Belki de bu sözlerin etkisiyle, küçük kız elindeki elmayı bırakıp annesine sokuldu, oğlan iskemlesine yaslanarak gözlerini yalan mı, gerçek mi olduğu anlaşılmayan bir hayranlık anlatımıyla babasına dikti. Ama adam bunların hiçbirini görmüyordu. Bir süre parmaklığın üzerinden eğilip ediminin sonuçlarını izledikten sonra, doğrulup geriye dönmüştü, şimdi öylece durmuş, gülümseyerek karısına bakıyordu. Arada bir bacaklarının üstünde sallanarak, sallandıkça kızının iskemlesine tutunarak beş dakika, on dakika öyle durup baktı. Sonra, beklenmedik bir kararla, birden karısına doğru ilerledi, umulmadık bir güçle, iskemlesini tutup kendisiyle birlikte geriye çevirdi, kendisi de bir iskemle çekip tam karşısına oturdu. Kadın geri dönmek isteyince de kollarına yapışarak engelledi.

"Yani şimdi ben seni hiç sevmedim mi diyorsun?" diye sordu.

"Evet, öyle diyorum," dedi kadın öfkeyle. "Bu da mı suç oldu?"

"Hayır, suç olmadı," dedi adam. "Ama bunu nereden çıkarıyorsun ki?"

"Nereden mi çıkarıyorum? Nereden mi çıkarıyorum? Nereden mi çıkarıyorum?" diye yineledi kadın. "Her şeyinden belli değil mi? Bu akşam yaptıklarından bile belli değil mi?"

Adam, umulmadık bir şey işitmiş gibi, öylece durdu bir süre, sonra ellerini karısının dizlerine bastırdı.

"Hayır, hiç de belli değil," dedi. "Ben seni sevdim, her zaman sevdim, şimdi de seviyorum, hem de ilk günkü gibi."

Kadın omuz silkti:

"Ayıp ayıp," dedi. "Yalanın bu kadarı da... Adam yukarıdakinden utanır."

Albay Atmaca sözün sonunu bir an kendine alınarak usulca geri çekilirken, kadın iskemlesinin önünü yeniden masaya çevirmek istedi, ama adam kollarından tutarak engelledi, tutsak almış gibi, öylece durdurdu onu, sonra, birdenbire, merakla kendilerini izleyen çocuklara döndü, onları ilk kez görmüş gibi:

"Ne o? Siz hâlâ yatmadınız mı?" diye bağırdı. "Hadi bakalım, doğru yatağa!"

Çocuklar, hiç seslerini çıkarmadan, isteksizce, ağır ağır balkon kapısına doğru yürürken, o elleri hâlâ karısının kolları üzerinde, yaklaşabileceği kadar yaklaşmış, ilk kez görülen tuhaf ve etkileyici bir nesneye bakar gibi onun yüzüne bakıyordu. Çocuklar gittikten sonra da uzun uzun baktı böyle. Belki on, belki on beş dakika süresince. Sonra, birdenbire, bir yerlerden bir buyruk gelmişçesine, kadını kendine doğru çekti. Önce düşecek gibi oldular, sonra birlikte ayağa kalktılar. Adam kadının dudaklarını öpmeyi denedi, başaramayınca, sağ elini kalçasının altından dolaştırarak onu kucağına almaya

çalıştı. Kadın var gücüyle direndi, "Ne oluyor? Sana ne oluyor? Delirdin mi? Bırak beni! Bırak beni!" diye bağırdı, çırpındı, gene kurtulmaya çalıştı. Ama adam daha yarım saat önce bir sağa bir sola yalpalayan sarhoş değildi sanki, birkaç saniye içinde kollarını, bacaklarını kımıldamaz duruma getirerek kucağına aldı kadını, kadın var gücüyle, "Bırak beni! Bırak beni!" diye bağırırken, dudaklarını dudaklarıyla kapatarak susturmaya çalıştı bir süre, başaramayınca, bağırıp durmasına aldırmadan balkon kapısına yöneldi, çok hafif bir nesne taşır gibi, ağır ağır ilerleyerek içeriye götürdü onu.

Albay Atmaca balkonun ta ucuna gelip aşağıya doğru eğilmişti, öfkeden titriyor, "Hayvan herif, hayvan herif! Bunu nasıl yapar!" diye söyleniyordu. Bir iki gün, kendini kadının yerine koymuş, onun yerine adama düşsel yanıtlar vermiş olması hangi yanda olduğunu kesinlikle belirlemişti artık: onun açısından bakılınca, basbayağı bir saldırıydı bu, sokaktan geçen yabancı bir kadına saldırmaktan da kötüydü: yabancı kadının yabancı saldırgana bir düşmanlığı olamazdı, oysa, birlikte oturmakla birlikte, bu kadının bu adamdan tiksindiği açıktı. Hemen komşu balkona atlayıp zavallı kadını kurtarmak geliyordu içinden. Nasıl olsa kolaylıkla bu züppe herifin hakkından gelebilirdi. Ama hem kavgadan tiksinirdi, hem de, adamın olayı büyütmesi durumunda, bir sürü iş açılırdı başına. Böylece, olaya el koyamayınca, hiç değilse tanıklığı sürdürmeyi düşündü, içeriye, yatak odasına koştu.

Perdelerin sımsıkı kapalı olmasına karşın, hemen anladı: adam kadını yatak odasına çoktan getirmişti, kadın da, umduğu, hatta dilediği gibi, hâlâ direniyor, hâlâ, "Bırak beni!" diye bağırıyordu. Yazık ki, seslerden anlaşıldığı kadarıyla, hem direnişini artık yatağın üstünde, ters dönmüş bir böcek gibi, sırtüstü çırpınarak sürdürüyor, hem de sesi her dakika biraz daha zayıf, her dakika

biraz daha yumuşak çıkıyordu. Buna karşılık, adamın yinelemeleri hem güçleniyor, hem hızlanıyor, hem sıklaşıyordu: "Bunu nasıl düşünürsün, nasıl söylersin?" deyip duruyordu. "Bana seni sevmediğimi nasıl söylersin?" Ama, aynı zamanda, ellerinin boş durmadığı, kadını soymaya çalıştığı, hatta, zaman zaman, iş uzayınca, kimi çamaşırlarını yırtmaktan çekinmediği belli oluyordu. Bu da Albay Atmaca'ya kavganın hep sürdüğünü gösteriyor, bir yandan kadına yardım edememenin üzüntüsüyle kıvranırken, bir yandan da adama karşı böyle uzun süre direnmesi hoşuna gidiyor, hatta, daha yüzünü bile doğru dürüst görememiş olmasına karşın, neredeyse onunla gurur duyuyordu. Ancak, birkaç dakika sonra, her ikisinin de konuşmaları kesildi, albayın kulağına karyolanın önce düzensiz, sonra düzenli, daha doğrusu tekdüze gıcırtıları geldi, arkasından, önce adamın güçlü, övüngen, kendini beğenmiş haz homurtuları, sonra kadının çekingen, gene de mutlu ve her saniye biraz daha güçlenen solukları gelmeye başladı. Albay Atmaca, "İbne!" dedi dişlerinin arasından, sonra böyle bir sözcüğü nasıl olup da kullandığına şaştı, bir yangından kaçar gibi balkona attı kendini.

Her zamanki iskemlesine oturup da bir sigara yakmayı denediği zaman, ellerinin çakmağı yakamayacak ölçüde titrediğini, yüreğinin gümbür gümbür vurduğunu, neredeyse zor soluk aldığını ayrımsadı. Ne oluyordu böyle? Yüzünü doğru dürüst görmediği, adını bile bilmediği bu zavallı kadına tutuluyor muydu, yoksa, fazlasıyla beklenmedik, fazlasıyla şaşırtıcı bir tek yanlı özdeşleşim sonucu, kadının şimdi bedeninin odağında bir haz biçiminde algılamaya başladığı ezilmeyi kendisi hem bedenine, hem onuruna yönelen bir aşağılama olarak mı duyuyordu? Bilemiyordu. Bilmek istediğini de söyleyemezdi doğrusu. Tam tersine, bu olanları düşünmemek, bu soruları sormamak için elinden geleni yaptı:

televizyon izlemeyi, radyo dinlemeyi, kitap okumayı, rakıyla kendinden geçmeyi denedi, hiçbiri işe yaramadı: her girişim kendisini sorusundan biraz daha uzaklaştırsa bile, her seferinde biraz daha güçlü bir biçimde, yandaki yatak odasından gelen seslere getirerek dünyasını büsbütün karartıyordu. Sonunda, sabahın üçüne doğru, aynı sesleri bir kez daha işitip daha da yıkılmak korkusuyla, yatak odasından bir yastıkla bir battaniye alıp oturma odasındaki kanepede uyumayı denedi. Geç de olsa uyudu.

Ertesi gün, gözlerini açtığı zaman, küçük kentte insanların öğle yemeklerini çoktan yemiş olmaları gerektiğini düşündü. Ama, tam elini saatine uzattığı anda, çok yakında, neredeyse yanı başında bir kadın sesi duydu, doğrulup çevresine bakındı: yapayalnızdı, radyo kapalıydı, saati de sekiz buçuğu gösteriyordu. Komşulardan birinin radyosunu ya da televizyonunu fazla açtığını düşündü; gene de erken uyandırılmasına sinirlenmedi; tam tersine, sesten de, şarkıdan da bayağı hoşlandı; daha iyi dinleyebilmek amacıyla, yeniden kanepeye uzanıp gözlerini yumdu. "Allah, Allah! Allah, Allah!" diye mırıldandı: hem çok güzel, hem de hiç duymadığı bir sesti. Şarkıyı da ilk kez işitiyordu: "Yaz demedim kış demedim eğlendim rakı içtim şarap içtim sallandım a canım sallandım" diye uzayıp gidiyordu, yani tüm türdeşleri gibi sıradan, tüm türdeşleri gibi kokmaz bulaşmaz bir şarkıydı, daha da kötüsü, belki de aygıttaki bir aksaklık sonucu, dizeden söz edilebilirse, aynı dizeler durmamacasına geri dönüyordu, ama şarkıcı kadının öyle derinlerden gelen, öyle duygulu, öyle büyülü bir sesi vardı ki, bu renksiz şarkı parçasını benzerine az rastlanır bir ezgiye dönüştürmekteydi.

Albay Atmaca gözlerini açtı, "Anlayamıyorum," diye söylendi. Sonra, birden, epeydir dinlemesine karşın, şarkıya hiçbir çalgının eşlik etmediğini ayrımsadı.

Fırlayıp kalktı, var hızıyla balkona koştu. O zaman, sağda, bir buçuk metre aşağıdaki komşu balkonda, üstüne sarı ve mavi çiçekli bir örtü serilmiş yuvarlak masasının başında, önünde boş bir çay bardağı, sırtında kocaman, kırmızı çiçekli bir sabahlık, göğsü açık, komşu kadının şarkı söylediğini gördü. Kaç gündür dinlemekte olduğu o öfkeli sesin soğuk bir şarkının iki dizesini yineleyip dururken bu denli değişebilmesine olanak var mıydı? Ona göre, olmaması gerekirdi. Ama değişmişti işte, hem de öyle değişmişti ki, burada dizeden söz edilebilirse, dizeler her yinelenişlerinde yeni gibi geliyordu insana.

O sırada, küçük kız balkona çıktı, koşarak annesinin yanına geldi, kucağına oturdu. Kadın şarkısına ara verdi, konuşmaya başladılar. Kadının sesi gene yeni bir sesti, kuş cıvıltısı gibi bir şeydi, sürdürecek olsalar, saatlerce,. hiç bıkmadan dinleyebilirdi insan. O da sonuna dek dinledi. Bu arada, sürekli olarak, kadının yüzüne bakıyordu: ışık saçan, dinlenmiş, bir gün öncesinin aynı, gene de bir gün öncesinden çok daha güzeldi. Sonra, kadın ayağa kalkıp kızın elinden tutarak balkon kapısına doğru ilerleyince, Albay Atmaca başının döndüğünü duydu, düşmemek için parmaklıklara tutundu. "Bana bir şeyler oluyor," diye geçirdi içinden. Neler? Bilemiyordu. Birdenbire, bu kavgaya böyle tüm benliğiyle katılmakla, kendi kendini kötü bir oyuna getirmiş olabileceğini düşündü. Öyle ya, kavga evin pırıl pırıl olmasını, çocukların tertemiz giydirilmesini, içki sofrasının her akşam çiçek gibi donatılmasını önlemediğine göre, belki de bu evde her şey kavga için, kavgaya göre düzenlenmekteydi, belki de yaşamın dengeye, barışa ulaşması için her akşam ya da yalnızca temmuz akşamları bu kavganın sürmesi gerekiyordu, belki de sevişme gecesini olgunlaştırmak için sık sık bu kavgaları yinelemeyi bir alışkıya dönüştürmüşlerdi. Ya da genç kadının yüzün-

deki ışıltıyı, sesinin güzelliğini, varlığından yayılıp neredeyse tüm köyü saran mutluluğu kaba adamın yatakta, zorla başlattığı edime bağlamak gerekmekteydi. "Bilemiyorum, bilemiyorum," diye mırıldandı Albay Atmaca, dalıp gitti oturduğu yerde.

Yaklaşık yarım saat sonra, bir ayak sesi duyarak aşağıya, komşu balkona baktı, kıvırcık saçlı oğlanın, kıçında kırmızı bir mayo, tek ayağının üstünde zıpladığını gördü. Varlığını belli etmek için öksürdü. Oğlan da olduğu yerde durup gözlerini yukarıya çevirdi hemen, önceki gecelerdeki gibi, şeytanca göz kırptı. O zaman, hiç de böyle bir alışkanlığı yokken, hatta böyle şeylerden hiç hoşlanmazken, Albay Atmaca onunla konuşmak için karşı konulmaz bir istek duydu:

"Denize mi gideceksin?" diye sordu.

"Evet, denize gideceğim," dedi oğlan.

"Yalnız mı gideceksin?"

"Hayır, annem, babam ve kardeşimle birlikte."

Albay Atmaca gırtlağına bir şey, neredeyse bir hıçkırık takıldığını duydu, yutkundu, bir süre konuşamadı. Ama çocuk hep kendisine bakarak gülümsüyordu. Buna konuşmak denilebilirse, tüm gücünü toplayarak gene konuştu:

"Senin adın ne?"

"Adım Tufan," dedi oğlan.

"Kız kardeşinin adı ne?"

"Kız kardeşimin adı Oya."

"Annenin adı ne peki?"

"Ayten."

"Teşekkür ederim," dedi Albay Atmaca, ayağa kalktı, balkon kapısına doğru yürüdü.

"Babamın adı da Arif," diye seslendi oğlan.

Albay Atmaca yanıt vermedi, daha yerinden doğrulduğu anda, köyden hemen o gün ayrılmaya karar

vermişti. Eşyalarını toplamasıyla kasabanın yolunu tutması bir oldu.

İki saat sonra, otobüs denize arkasını dönüp kasabadan uzaklaşırken, bir tuhaf soru demeti Ayten Hanım'ın şarkısı gibi dönüp duruyordu beyninin içinde: kavga mı yaşama güzelliğini ve anlamını veriyordu, yoksa yaşam kavgaya karşın mı güzeldi, yoksa her şey dün akşam neredeyse bir saldırıyla başlayan edimde miydi?

"Bilemiyorum," diye mırıldandı.

Mektuplar

Kapı birden açılıp da Abuzera içeriye girince, Medet sevinçle yerinden fırladı.

"Buyur, Abuzera, hoş geldin," dedi. "Allah senden razı olsun: en sonunda boş bir zaman buldun demek."

Abuzera gülümsedi, ama her zamankinden de yorgun görünüyordu: derin derin soluyor, gözleri de bir tuhaf bakıyordu, boş kaldığı için gelmiş olamazdı. Ancak Medet ilk düşüncesine öylesine sarılmıştı ki hiçbir şeyi görecek durumda değildi. Koynundan bir deste zarf çıkarıp Abuzera'ya uzattı.

"Hangisinden başlarsan başla," dedi.

"İyi, güzel de zaman nerede?" dedi Abuzera. "Çok mu yaşlandım, nedir, hiçbir işe yetişemez oldum. Müdür Bey gene çok kızdı bugün; herkesin önünde sıçıp sıvadı: hapisanenin her yanını bok götürüyor; bugünden tezi yok, ne yap yap, temizle ortalığı dedi. Emir emir, ne diyeceksin! Bütün gece temizlik yapacağım, hepsinden önce de senin buradan başlayacağım."

"Akşam akşam mı?"

"Heye, akşam akşam."

"Ben odamı kendim siler süpürürüm."

Abuzera başını salladı.

"Olmaz," dedi. "Mahpus temizliği başka, devlet temizliği başka."

Ayaklarını sürükleyerek dışarıya çıktı, birileriyle fısıl fısıl bir şeyler konuşarak sağa doğru uzaklaştı. Bir süre sonra, kova, süpürge ve faraşla geri döndü, beton döşemeyi ağır ağır süpürdü, sonra kovadan çıkardığı bir kirli bezle silmeye girişti. Bu arada, Medet'in yardım önerisini bir kez daha geri çevirdi: bir zılgıt da bunun için yemek istemiyordu. Lambayı yaktı. Elinde bir başka ıslak bez, duvardaki kurumuş sivrisinek kanlarını görülmedik bir özenle silmeye başladı; ama aldığı sonucu beğenmedi, dışarıdan bir temiz bez daha getirdi; ortasından ikiye bölüp birini kovada ıslattı; ıslağını sağ eline aldı, kurusunu sol eline; sağ elindekiyle kan lekesini silip sol elindekiyle ıslak yeri kuruladı. Ama sanki bile bile uzatıyordu işi; arada bir, belli etmemeye çalışarak, göz ucuyla Medet'e bakıyordu.

Ancak Medet, Abuzera'nın varlığını tümden unutmuşa benziyordu: yatağının üstüne bağdaş kurup oturmuş, mektupları önüne yaymıştı, her birini tek tek açıp bir süre gözden geçiriyor, sonra okumuş da iyi haberler almış gibi gülümseyerek zarfına yerleştirip bir başka mektuba uzanıyordu.

Abuzera durdu.

"Medet," dedi.

"Buyur, Abuzera."

"Bu gece bütün işlerini bitireceğim şu hapisanenin. Yarın bu zaman da gelip mektuplarının hepsini okuyacağım sana."

"Söz mü?"

"Söz."

"Bir oğlunun başı üstüne mi?"

"Bir oğlumun başı üstüne."

Medet mektuplarını toplayıp yastığının altına koydu, sonra, isteğinin gerçekleşmesi bu beklenmedik akşam temizliğinin bitmesine bağlıymış gibi, Abuzera'nın devinimlerini izlemeye başladı. "Bilseydim, böyle du-

varda öldürmezdim şu meretleri," diye düşündü: bu meretleri böyle duvarda öldürmeseydi, mahpuslar daha düzenli, daha temiz olsalardı, Abuzera böyle her gün burnundan solumazdı, hem de hücreliklerin mektuplarını okumaya bol bol zaman bulurdu. Ama Abuzera iyi adamdı: söz vermişti, yarın okuyacaktı nasıl olsa. Gene de sözünü bir kez daha doğrulatmak istedi.

"Abuzera, söz söz, değil mi?" diye üsteledi.

Abuzera irkildi, gülümsemeye çalıştı, beceremedi, gözleri Medet'in gözlerine takılıp kaldı.

"Abuzera, neden böyle bakıyorsun?" dedi Medet.

"Nasıl bakıyorum ki?"

"Bir tuhaf bakıyorsun."

"Sana öyle geliyor," dedi Abuzera, gene sivrisinek lekelerine döndü.

Dört duvarın dördünü de silip bitirdi böylece. Arkasından, tavan süpürgesini aldı, tavanda, duvarların birleştiği yerlerde, haftalardır birikip tozlarla ağırlaşmış örümcek ağlarını temizledi. Bu işi de bitirdikten sonra, hücrenin lambasını söndürdü, geldi, yatağın üstüne, Medet'in yanına oturdu. Çok yorulduğu belliydi: soluyup duruyordu.

"Abuzera, ışığı neden söndürdün?" dedi Medet.

"Ampul çok kirlenmiş, sileceğim," dedi Abuzera.

"Peki, neden silmiyorsun?"

"Soğumasını bekliyorum."

"Tamam, anladım."

Medet nereden geldiğini bilmediği bir hüzünle içini çekti. Sonra, yukarıdaki küçücük pencereden vuran belli belirsiz ışıkta, Abuzera'nın, gözleri yukarıda, sönmüş ampulde, kımıldamadan oturuşuna bakınca, arada hiçbir benzerlik bulunmadığını bile bile, boynundan asılıp öylece kalmış bir adam olarak düşledi onu, iliklerine dek ürperdi. Belki düşünün geçerliliğini denemek, belki

de, tam tersine, bu düşten kurtulmak için, "Abuzera," diye kekeledi.

"Ne var?"

"Hiç."

Abuzera ellerini dizlerine bastırarak doğruldu, yatağa basıp iskemlenin üstüne çıktı, ellerini ampule doğru uzattı. Medet, oturduğu yerden, takılı ampulü çıkarıp bezle uzun uzun sildiğini, sonra, belli etmemeye çalışarak, bu ampulü cebine koyup öteki cebinden başka bir ampul çıkardığını, eski ampulün yerine bu ampulü taktığını gördü. Çıkarılan ampul bozuk olmadığına göre, bunu neden yaptığını anlayamadı, hâlâ az önceki imgenin etkisi altında olduğundan, anlama yolunda fazla bir çaba da harcamadı. Yalnız, Abuzera elektrik düğmesini çevirip de hücre göz kamaştırıcı bir ışığa boğulunca, Medet zangır zangır titremeye başladı. Kucağındaki mektuplar oraya buraya dağıldı.

"Medet, oğlum, sana ne oldu böyle?" dedi Abuzera, gülümsemeye çalıştı. "Medet, oğlum, böyle neden titriyorsun ki?"

Medet ellerini gözlerine götürdü, sıkı sıkı bastırdı bir süre.

"Abuzera, bu işte bir iş var," diye kekeledi.

"Ne işi? Ne işi olacak ki?" diye sordu Abuzera. "Ampulü temizledim. Müdür Bey kızmasın diye. Müdür Bey böyle görse de azar mı işitseydim? Başka ne işi olacak ki?"

"Yok, hayır, bu işte bir iş var işte," dedi Medet. Gözlerini Abuzera'nın gözlerine dikti: "Bir iş var," diye yineledi: "Sen ampulü temizlemedin, değiştirdin: benim emrim geldi."

Abuzera irkildi, bir akıma kapılmış gibi tepeden tırnağa titredi, bir Medet'in yüzüne, bir önüne baktı bir süre, sonunda kendini topladı.

"Yok, lan!" diye gürledi, gene yanma oturdu. "Yok, lan, deli misin, nesin sen de! Buluttan nem kapıyorsun! Lambayı temizlemekten ne çıkar? Hadi, de ki değiştirdim. Değiştirmekten ne çıkar? Emir memir gelmedi."

Neredeyse bağırarak konuşuyor, Medet'i her şeyden önce sesinin gücüyle haksız çıkarmak istiyordu sanki. Ama Medet söylediklerini işitmemiş gibiydi.

"Emrim geldi," diye yineledi.

Abuzera daha çok titremeye başladı, en çok da dudakları titredi.

"Buluttan nem kapıyorsun, seninle konuşulmaz," diye homurdandı, kalktı, kovasını, faraşını, süpürgesini, bezlerini topladı, kaçarcasına çıkıp gitti.

Medet'in tüm varlığına öyle bir şaşkınlık yerleşmişti ki, Abuzera'nın sözlerini anladığını, hatta çıkıp gittiğinin ayrımına vardığını bile söylemek zordu. Gözlerini kör edici ışığa dikmiş, öylece titreyip duruyor, sözcükler diline yapışmış da koparıp atmaya çalışıyormuş gibi, "Emrim geldi, emrim geldi, emrim geldi," diye yineliyordu durmadan. Ama, öyle görünüyordu ki, bilincinde olmamakla birlikte, bu iki sözcüğü böyle hiç durmadan yineledikçe, göndergeyi olmasa da etkisini bir ölçüde azaltıyor, daha doğrusu kendi dışına yansıtıyor, yavaş yavaş, kendi kendine değil de bir başkasına söylüyormuş gibi, görece bir rahatlık duymaya başlıyordu.

Böylece, biraz geç de olsa, alışılmış ortamına döndü, dağılmış mektuplarını daha da dağıttı, sonra hızla toplayıp sıraya koydu. Elindeki desteye bakarak gülümsedi.

Medet hep yapardı bunu, günde on kez, yirmi kez, otuz kez yapardı: gelişlerine göre sıraya koyardı mektuplarını. Kaç gündür, kaç haftadır buradaydı, bunu bilmezdi, ama zarfları, pulları, damgaları, yazıları, mürekkepleri, özellikle de, içerikleri arasında fazla bir fark bulunmamasına karşın, anasının mektuplarının sayısını ve

sırasını bilirdi, bu sıraya göre, kaşla göz arasında toplayıp destelerdi onları. Koğuştayken, arkadaşlar başına toplanır, mektupları sıraya koydurtup dostça gülümserlerdi. O zamanlar sık sık okuturdu mektuplarını, arkadaşlar her istediğinde yeni baştan okurlar, yanıt yazmalarını isteyince de fazla nazlanmadan yazarlardı. Bu hücreye geleli beri, açıp boş boş bakmakla yetiniyordu yalnızca, gene de sırayı şaşırmıyordu. Bir kez daha denedi becerisini.

Son mektubu zarfından çıkarıp bir kez daha gözden geçirmek üzereyken, Abuzera elinde tepsiyle içeriye girdiğini gördü, çabucak desteleyiverdi hepsini.

"Bakıyorum, gene ananın mektuplarına dalmışsın," dedi Abuzera. "Ne bulursun, bilmem ki, hepsi aynı: selam dua, selam dua! Ama yarın okuyacağım hepsini sana. Söz söz! Gel, yemeğini ye şimdi!"

Medet mektuptan başını kaldırmadı.

"Hep böyle diyorsun, ama hiç okumuyorsun," dedi. Çok bir zamanını almaz ki!"

Abuzera tepsiyi küçük masanın üstüne koydu.

"Ulan, Medet, sen de hep kendini düşünürsün," dedi. "İşten zaman mı kalıyor ki! Bak, saat kaç oldu, ben hâlâ koşturuyorum. Senin yemeği bile ancak şimdi getirebildim. Hadi, gel: yemek çok güzel bu akşam: etli kuru fasulye, pirinç pilavı, hoşaf. Hadi, kalk."

Medet mektubu zarfına yerleştirip ötekilerle birlikte yastık çarşafının içine soktu hemen; masanın başına geldi, ama tepsiye ve üstündekilere bakmadı bile.

"Abuzera, hiç canım çekmiyor," dedi.

"Canım çekmiyor ne demek?" diye atıldı Abuzera. "Gençsin, canın çekse de yiyeceksin, çekmese de. Yoksa ananın yanına bir deri bir kemik mi dönmek istiyorsun?"

"Anamın yanına mı?"

"Heye, ananın yanma! Gün doğmadan neler doğar," dedi Abuzera, ağzına bir kaşık kuru fasulye alıp

ağır ağır çiğnedi, dudaklarını şaklattı, sonra gene kuru fasulyeye daldırdı kaşığı, ama, bu kez kendi ağzına götürmek yerine, Medet'in ağzına uzattı, küçük bir çocuğa ya da bir hastaya yedirmek ister gibi, yumuşak, güleç, titrek bir sesle, "Hele bir tadına bak şunun, benim hatırım için," diye dayattı.

Gözleri gene değişmez bir noktaya dikili, ağzına verilen lokmayı ağır ağır çiğnerken, Medet etli kuru fasulyenin sık sık özlenen tadını duymaktan çok, sesini dinler gibiydi. Ama yüzünün kimi zaman gevşeyip kimi zaman gerilmesine bakılırsa, etli kuru fasulyenin tadı hep aynı şeyi söylemiyordu.

"Abuzera, bu yemek karavanada pişmemiş: besbelli, benim emrim geldi," dedi, eli içgüdüyle gırtlağına gitti.

Abuzera yapay bir öfkeyle kaşlarını çattı.

"Deli herif! Deli herif!" diye homurdandı. "Bu akşam sana ne oldu, bilmem ki! Buluttan nem kapıyorsun, bir emirdir tutturmuşun! Gelmedi işte. Gelmedi diyorum sana! Gelmiş olsa, Müdür Bey bana söylemez mi? Hadi, soğutmadan ye yemeğini!"

"Bir oğlunun üstüne yemin eder misin?"

"Bir oğlumun ölüsünü öpeyim ki gelmedi. Hadi, al kaşığı da ye şu yemeğini."

Medet pek inanmış gibi görünmedi, ama ellisini geçmiş bir adama saygı göstermek gerekirdi: küçük masayı yatağa doğru çekip kaşığı eline aldı. Kaşığı eline aldıktan sonra da, belki gerçekten çok acıktığı, belki evde pişmiş kuru fasulyeyle pirinç pilavının nicedir damaklarında duymadığı tadına karşı koyamadığı için, sindire sindire yedi.

Abuzera da iskemleyi biraz geriye çekip oturdu, ilk kez tanık olunan bir olayı izler gibi, ilgiyle, neredeyse soluk bile almadan izledi yemesini, tabakların dibini ek-

meğiyle sıyırmasından sonra da tepsiden kaşığı alıp eline verdi.

"Hadi, arslanım, hoşafını da iç bakalım," dedi. "Şimdi koğuşlarda millet hoşafı çoktan bitirdi."

Medet hoşafını da bitirdi. Kaşığını tabağa bırakıp başını kaldırdı. Abuzera'ya baktı, belki tokluğun, belki, "Şimdi koğuşlarda millet hoşafı çoktan bitirdi" sözünün etkisiyle, bir çocuk gibi gülümsedi. Abuzera da gülümsedi. Arkasından, hep gülümseyerek, bir yanı hafiften kızarmış, geri yanı sapsarı, kocaman bir güz elması çıkardı cebinden, gömleğinin ucuyla parlatıp Medet'e uzattı.

"Yengen vermişti," dedi.

Medet'in yüzündeki gülümseme daha bir belirginleşti.

"Abuzera, kalıbımı basarım ki bu elma cıngırdaklı," dedi.

"Efendim?"

"Bu elma cıngırdaklı."

Elmayı Abuzera'nın elinden alıp kulağına götürdü, usulca salladı, yüzündeki gülümseme tüm varlığına yayılır gibi oldu.

"Ben bilirim, söylemiştim: cıngırdaklı," dedi.

Abuzera hiçbir şey anlamadı, boş boş baktı yalnızca. Ama Medet, küçükken, eline ne zaman bir elma geçse, hemen kulağına götürüp sallayarak cıngırdaklı olup olmadığına, yani çekirdeklerinin kapçıklarından kopmuş olup olmadıklarına bakar, kopmuşlarsa, sallayınca hafiften ses veriyorlarsa, sevinçle, "Cıngırdaklı!" diye haykırır, sonra, başka bir dünyanın seslerini dinlemek istercesine, arada bir kulağına götürüp sallamak üzere, bu elmayı bir yana koyar, çürümeye yüz tutmadıkça ya da eline daha büyük, daha parlak bir cıngırdaklı elma geçmedikçe yemezdi. Elmayı yatağın üstüne bıraktı.

"Yesene," dedi Abuzera.

"Sonra yerim. Sen şu mektupları okuduktan sonra."

Abuzera sırtına zorlu bir ağrı saplanmış gibi titredi, yüzünü başka yana çevirdi. O dakikaya dek hiç de böyle bir düşüncesi varmış gibi görünmezken, birden kalktı, tepsiyi aldı.

"Şu senin çarşafları da getireyim," dedi.

"Ne çarşafı?" diye sordu Medet, korkuyla gözlerine baktı, gözlerinin ta içine.

"Hâlâ anlayamadın mı? Bugün büyük temizlik günü," dedi Abuzera, hızla çıktı hücreden.

Birkaç dakika sonra, kucağında temiz çarşaflarla döndüğü zaman, yüzü yitirdiği gülümsemeye yeniden kavuşmuştu. Medet'se, temiz çarşafları görür görmez, bir kez daha, "Emrim geldi," dedi, ama içinden mi geçirdi, yoksa Abuzera'ya mı söyledi, ayrımına bile varmadı. Boş gözlerle Abuzera'nın devinimlerini izledi yalnızca. Abuzera, "Kalk, şu iskemleye geç de çarşafları değiştireyim," dediği zaman da hiç yerinden kımıldamadan, boş boş bakmakla yetindi gene.

Abuzera elini omzuna koydu, hafifçe sarstı.

"Medet, oğlum, ne oluyor sana böyle? Uyanık uykulara mı daldın?" dedi. "Az kalk da şu çarşafları değiştireyim."

O zaman toparlanır gibi oldu Medet, gene de yerinden kalkmadı.

"Sen bırak, ben sonra değiştiririm," dedi.

Ama Abuzera bu akşam her şeyi kendi eliyle yapmaya kararlı görünüyordu: Medet ister istemez kalktı; ökçeleri terlik gibi bastırılmış yemenilerini ayaklarına geçirip birkaç adım uzaklaştı yataktan. Birden başı döndü, güçlükle iskemleye oturdu, gözlerini ovuşturdu. Sonra, oturduğu yerden, gene boş, bomboş gözlerle, Abuzera'nın devinimlerini izlemeye başladı: Abuzera, kendisinden yana dönmemeye özen göstererek, ağır,

ikircikli, neredeyse korkak devinimlerle, kalın, boz çizgili kirli çarşafları çıkarıyordu. Medet birden döndü, gözlerini masanın üstünde duran tertemiz ak çarşaflara dikti, kımıldamadan, neredeyse soluk bile almadan, bu çarşaflara baktı bir süre, "Benim emrim geldi, besbelli," diye söylendi. Sesini yükseltmek, Abuzera'ya tek bir gece için çarşaf değiştirmenin gereksiz olduğunu söylemek istedi. Ama, tam bu sırada, Abuzera yastık yüzünü çıkarınca, anasının mektupları yerlere saçıldı. Kendisi mektupları toplamak için kalkmaya davranırken, Abuzera'nın bu işe çoktan girişmiş olduğunu, mektupları yaşından beklenmeyecek bir çabuklukla toplayıp desteklediğini, sonra, elinde mektuplar, şaşkın şaşkın dikilip durduğunu gördü.

"Bana ver, Abuzera," dedi.

Mektupları alışılmış sıralarına göre, şaşırtıcı bir hızla destelemeye girişti. O bitirdiği zaman, Abuzera da yeni yeni çarşafları yerleştirmiş, kendisine bakıyordu. Göz göze geldiler. Abuzera gülümsedi.

"Devlet temizliği bitti, her iş bitti. Şimdi güzel bir şeyler anlat da dinleyelim, Medet Ağa," dedi.

Medet'se, hep bu dakikayı beklermiş gibi, destenin sonlarındaki mektuplardan birini çıkarıp ona uzattı.

"Şunu bana oku," dedi. "Sevdiklerinin başı için."

Abuzera içgüdüyle ellerini geriye çekti.

"Yarın... Yarın," diye kekeledi. "Yarın, öğle yemeğinde. Böyle konuşmadık mı seninle?"

"Yarın, öğle yemeğinde," diye yineledi Medet. "Yarın öğle yemeğinde ben nerede olurum kimbilir!" Gözlerini Abuzera'nın gözlerine dikti birden, kımıltısız, kaşları çatık, bir süre baktı böyle. "Abuzera, sen okuma yazma bilmiyorsun," dedi. "Nasıl düşünmedim? Sen okuma yazma bilmiyorsun."

Abuzera kıpkırmızı kesildi. Karşı çıkmak, bu sözleri yalanlamak istedi, ama, birdenbire bunca yalan orta-

sında, bu yalanın yalanlığını gizlemeye pek de gerek bulunmadığını anladı. Boynunu büktü.

"Doğru, bilmiyorum," dedi. "Bilmiyorum, Tanrı'nın bildiğini kulundan ne diye saklayayım?"

"Neden söylemedin ki?"

"Hiç de bilmez değilim: imzamı atmayı beceriyorum," dedi Abuzera, gülümsedi. "İster inan, ister inanma, bizim köroğlunun imzasını da atarım, o unutur, ben ona yeni baştan öğretirim," diye ekledi.

Gene gülümsedi. Anlaşılan, havayı yumuşatacak bir yanıt bekliyordu Medet'ten. Ama Medet bir başka sesi dinler gibiydi.

"Emrim geldi," diye söylendi.

"Ne ilgisi var bununla?" diye atıldı Abuzera, gülümsemeye çalıştı: "Ne minarede sepet, oğlum! Sen buluttan nem kapıyorsun."

"Biliyorum, bir ilgisi var," dedi Medet, gözlerini ayaklarına dikti, ayakları yemenilerinin içinde titriyordu.

"Sen bu akşam bir tuhafsın, oğlum," diye söylendi Abuzera, sonra sesini yükseltti: "Hadi, şöyle oturalım da biraz konuşalım."

"Konuşulacak bir şey yok ki."

"Yok mu? Konuşulacak hiçbir şey yok mu diyorsun?"

"Yok."

"Öyleyse ben gidiyorum. Sana hayırlı geceler."

"Sana da," diye yanıtladı Medet, ama yerinden kalkmadı, başını bile kaldırmadı. Abuzera'nın usulca çıkması, kilidin içinde anahtarı iki kez döndürmesi benliğinde hiçbir yankı uyandırmadı. Dışarıdan gelen birtakım ayak sesleri, birtakım fısıltılar da uyandırmadı. Şimdi ayrımında olduğu bir şey varsa, o da yemenilerinde titreyen ayaklarıydı. Sonra, kendi isteminden bağımsız, başlarına buyruk olarak, döşemede çıkardıkları tı-

pırtıyı duydu. "Allah Allah! Kalkıp yürümeye başlamışım da görmüyorum," diye geçirdi içinden. Yemenilerini çıkardı, yatağın üstüne bağdaş kurup oturdu. Titremesi tümden geçmediyse de azaldı. Elindeki mektuplara dikti gözlerini, sıralarını değiştirdi, yeniden sıraya koydu, sonra, birinciden sonuncuya, tek tek gözden geçirdi hepsini, içini çekti, "Son dokuzu okunmadı," dedi kendi kendine. "Dokuz dokuz kör tıkız: hiç okunmayacak besbelli." Mektupları koynuna soktu. "Hiç ama hiç," diye yineledi.

Medet, akşamdan beri ilk kez, geldiğinden kuşku duymadığı "emrin" içerdiklerini somut olarak gözlerinin önüne getirmeye çalıştı. İnsanları nasıl asarlardı, hiç görmemişti. Koğuşta kaldığı sıralarda, arkadaşlar anlatmıştı yalnız; ama arkadaşların anlattığı "emri gelmiş" bir adamın göremeyeceği, belki de hiç mi hiç ilgilenmeyeceği bir şeydi: üç direk arasında, yağlı bir ipte sallanan, boynu bükük, gözleri açık, dili dışarıda bir ölü. İnsan bu üç direğe doğru nasıl yürürdü, bu üç direğin altında nasıl durur, boynunu yağlı ilmeğe nasıl uzatırdı? İlmek gırtlağı kapınca neler duyardı? Daha çok acı mı, daha çok korku mu? Yoksa hiçbir şey mi? Ayaklar boşlukta kalıp da urgan boyuna oturunca, gırtlak çoktan kapanmış olacağına göre, ciğerden kopan çığlık nereye giderdi? Donup kalır mıydı gırtlakta? Yoksa bedenin, ellerin ve ayakların birkaç saniye sürdüğü söylenen çırpınışları bu çığlığın çıkacak bir yol bulmak için var gücüyle dört bir yana seğirtmesinden mi doğardı? Medet kaç yıldır hep bunu ve buna benzer ayrıntıları bilmek istemişti. Koğuştaki arkadaşlar hiçbir şey anlatmamışlardı bu konuda. Yalnız bir kez, yaşlı bir müebbet, asılmış bir adamın ayaklarını anlatmıştı koğuşta, ayakların, çok kısa bir süre kıvrılıp yukarıya doğru çekildikten sonra, birden gevşeyip boşlukta sallanmaya başlamasını, şalvarın dizlerindeki yamayı, kunduranın tabanındaki

yarım pençeyi, çorabın ökçeyi bir parmak aşan yırtığını anlatmıştı. Daha da anlatacaktı, belki daha yukarılara, ellere, kollara, göğüse, gırtlağa, gözlere, hatta saçlara dek gelecekti, belki darağacına doğru yürüyüşü, urganın gırtlağı kapışını, ciğerlerden dünyanın tüm seslerini bastırmak üzere fışkırdıktan sonra, kapanmış gırtlağa çarpıp parçalanan çığlığı da anlatacaktı, ama birkaç kişi birden, "Yetti, lan, kes artık!" diye bağırmıştı. O da susmuş ve bir daha konuşmamıştı.

Yaşlı müebbetle özdeşleşmek istercesine başını önüne eğdi Medet. Gözleri ayaklarına gitti: şimdi kımıldamadan duruyorlardı ya boşlukta sallanıyorlarmış gibi bir duyguya kapılarak toplandı, ayaklarını altına çekti, sonra, avutmak ya da yatıştırmak ister gibi, eliyle okşadı bir süre, yün çorabın yırtıklarından dışarı çıkmış parmaklarını avuçlarının içinde gizlemeye çalıştı. Sonra, iki eliyle birden, ayak parmaklarını birbiri ardından ovmaya girişti. Bu sırada, kapının ardında birileri kendisini dinliyormuş, hatta gözünü anahtar deliğine uydurarak kendisini izlemeye çalışıyormuş gibi geldi ona. Soluğunu tutarak dinledi, ama, tuhaf şey, dışarıdaki sesleri dinlemek isterken, kendi yüreğinin vuruşlarını duymaya başladı. Elini göğsüne götürüp var gücüyle bastırdı. Ancak, hemen arkasından, yüreği duracakmış gibi oldu, geri çekti elini, kalktı, yüreği tüm bedeninde zonklaya zonklaya, kapıya doğru ilerledi. Dışarıda birinin ayaklarının ucuna basarak kapısından uzaklaştığını duydu, "Besbelli, emrim geldi," diye söylendi, ayak sesleri tümden silininceye dek öyle durup bekledi kapının ardında. Sonra dönüp yatağına oturdu, gözleri yemenilerinde, şalvarının dizlerinde kocaman yamalarla darağacında sallanırken, çorabının yırtığından ayağının eti görünen adamı anımsadı, elleri şalvarının dizlerine gitti. Şalvarının dizlerinde de, başka yerinde de yama yoktu, neredeyse yeni sayılırdı. Yemenileri de yeni sayılırdı, anası

hapse girmesinden en az bir yıl sonra yollamıştı, ama, denenerek alınmadığından, ayağını kötü sıkıyordu. Bir kez, mahkemeye bu yemenilerle gittiğinde, ayağının acısından, ne yargıç, ne savcı, ne avukat, hiç kimsenin söylediğini anlamamış, bundan sonra, yargıçların karşısına bile, ökçeleri bastırılmış yemenilerle çıkmıştı. Darağacına doğru da gene böyle yürüyebilirdi kuşkusuz, ancak, urgan boyna geçirilip iskemle çekilir çekilmez, yemeniler düşerdi ayaklarından, burnu ve topuğu delik çoraplarla sallanırdı havada: yırtıksız çorabı da kalmamıştı. "Şu emir çok zamansız geldi," diye düşündü. Abuzera'yı fazla çabuk savdığına üzüldü. Ondan ödünç bir çift çorap isteyebilirdi. Ödünç mü? Tepeden tırnağa ürperdi birden. Yemenilerden birini eline alıp uzun uzun baktı: emri gelmemiş olsaydı, daha üç yıl giyebilirdi bunları; taban yeniydi, yüzünde tek çizik yoktu: iskemle çekilince ayaklarından düşmeseler, darağacına giderken de giyebilirdi. Ayakların sızlamasını ve azıcık topallamayı göze alıp ökçelerini kaldırmak da vardı kuşkusuz; ne var ki, ayaklarının sızısı bir ölçüde urganı unuttursa bile, onca büyük adamın önünde, yere öyle korka korka, öyle yüzünü buruşturarak, öyle topallayarak basmak hiç yakışık almazdı. Gene de bir denemek istedi.

Elleri titreye titreye yemenileri ayaklarına geçirdi, ökçelerini kaldırdı, ellerini yatağa dayayıp doğruldu, korka korka birkaç adım yürüdü. Ama, olur şey değil, yemeniler vurmuyordu, sıkmıyordu, acıtmıyordu; tam tersine, sıcak sıcak, yumuşak yumuşak sarıyordu ayaklarını, yumuşamış, açılmışlardı zamanla, önce bıçak muşta kavga edip sonra can ciğer dost olan koğuş arkadaşları gibi. Bu garip dostluğun çekimine kapıldı Medet, neredeyse hiçbir şey düşünmeden, yalnızca yemenilerin ayaklarını yumuşak yumuşak sarışını dinleyerek dört adımlık hücrede bir saat yürüdü belki. En sonunda, ter

içinde kalıp da çabucak soyunup yorganı başına çektiği zaman, hâlâ yemenilerin sıcacık sarılışını duyuyordu ayaklarında, yalnız ayaklarında da değil, tüm bedeninde.

Sonra, çok yakınlarda bir yerlerde, daha doğrusu yüzünde, ellerinde, ayaklarında, bedeninin her yanında, emektar yemeniler gibi sıcak ve yumuşak bir ses duydu. Soluğunu kesip dinledi. Önce hiçbir şey çıkaramadı, sonra, yavaş yavaş, kulağa yönelen bir sesten çok, tüm varlığı saran bir tür hava, alabildiğine serin ve katışıksız bir yeşil sabun kokusu eşliğinde, gittikçe güçlenen bir esinti varlığını alıp hücreden çok uzaklara, evine, eski yatağına götürüyormuş gibi bir sanıya kapıldı. Derin derin soluk aldı. Eskiden, özellikle de kış günlerinde, anası çarşaflarını değiştirdiği zaman, Medet, serin ve neredeyse ıslak bir yeşil sabun kokusunun etkisiyle, kendi kendisinin de, yatağının da yabancısıymış gibi bir duyguyla irkilir, hemen arkasından, ıslak yeşil sabun kokusunun içinde, kendi alışılmış kokusunu yeniden buluncaya dek, bir o yana, bir bu yana dönüp dururdu. Ama bu kez, bu mahpus yatağında, bir o yana, bir bu yana dönmek şöyle dursun, parmağını bile kıpırdatmadı, serin yeşil sabun kokusunu içine çektikçe de kendine, kendi yatağına yabancılaşmak şöyle dursun, bayağı kaynaştığını duydu, hücreyi, emri, urganı, her şeyi unuttu, gözlerini yumdu, başucuna yakın bir yerlerde bir gaz lambası üflendi, sonra hafif bir gazyağı kokusuyla gazyağı kokusuna karışmış bir yeşil sabun kokusu geldi burnuna, sonra hiçbir şey duymadı.

Belki de bu yüzden, yani bilinç en azından yirmi yıl öncesinde uykuya vardığından, kapının gürültüyle açılmasına, bir anda hücreye dalan dört kişinin yüz mumluk lambayı yakıvermesine karşın, kılı bile kıpırdamadı Medet'in. Beli tabancalı bir adam yerleri gıcırdatarak ilerleyip başucuna dikilince de bir an gözleri kır-

pıştı yalnızca, yüzünde bir seğrime dolaştı, ama gene uyanmadı. Beli tabancalı adam daha fazlasını yapmak isteyince de Abuzera girdi araya, "Sen bırak, ben uyandırırım," dedi. Herkes birbirine baktı. Kimseden ses çıkmayınca, beli tabancalı adam başını önüne eğip geri çekildi. Abuzera usulca öne çıkarak Medet'in üzerine eğildi o zaman, yüzünü, saçlarını, gene yüzünü okşadı, "Medet, Medet, Medet, oğlum!" diye seslendi. Medet yatağın öbür ucuna doğru çekildi. Ancak Abuzera birkaç kez daha seslendikten sonra doğrulup oturdu, gözlerini ovuşturdu.

"Buyur, Abuzera, çok mu uyumuşum?" diye sordu.

"Medet, oğlum..."

Medet hücresinde başka insanların varlığını işte o zaman ayrımsadı. Ama, belki onlarla göz göze gelmekten ürktüğü, belki aldatılmaktan duyduğu kırgınlığı iyice göstermek için, gözlerini Abuzera'nın gözlerine dikti.

Abuzera altta kalmak istemedi.

"Elmanı yememişsin," dedi.

"Yemedim," dedi Medet.

Hiç kimseden ses çıkmadı bir süre, sonra Abuzera içini çekti, daha alçak sesle söylenen sözün etkisi daha az olurmuş gibi, Medet'e doğru eğildi:

"Medet, oğlum, saat geldi," dedi fısıldar gibi.

Medet başıyla anladığını belirtti, sonra, gözleri önünde, öylece donup kaldı.

"Medet, oğlum, kalk, üstünü giy," dedi Abuzera.

Medet önce Abuzera'ya, sonra ötekilere baktı, sonra gene başını önüne eğdi.

"Hepimiz erkeğiz burada, hadi, çekinme, kalk, üstünü giy," dedi Abuzera.

Medet yorganı üstünden atıp yana döndü, eğilip çoraplarını aldı, giydi; sonra yemenilerini giymeye yeltendi.

"Medet, oğlum, sen aklım mı şaşırdın? Önce üstünü giy," dedi Abuzera, "şalvarını, mintanını, ceketini giy. Gece soğuk."

Medet ayağa kalktı, bir uyurgezer gibi iskemlenin üstünden gömleğini, ceketini alıp giydi, sonra uzun donunun üstüne şalvarını giyip kuşağını bağladı. Sonra yemenilerini giyip ökçelerini kaldırdı. Çorabın topuklarındaki yırtıklar ökçeler kaldırılınca da belli oluyordu. Müdür Bey, Abuzera'yı yanına çağırdı.

"Şuna bir yerlerden bir çift düzgün çorap bulamaz mısın?" diye sordu.

"Hemen bulurum, müdürüm," dedi Abuzera.

Ama dazlak kafalı bir adam araya girdi.

"Olmaz, zamanımız yok," dedi.

"Öyleyse kalsın," dedi Müdür Bey, sonra karşısında dikilen Medet'in omzunu okşadı. "Hadi, oğlum, gidiyoruz," diye ekledi.

Önde Müdür Bey, onun arkasında Medet, hücreden çıktılar. Medet, Abuzera'nın kulağına eğilip bir şeyler fısıldadı.

Dazlak kafalı adam:

"Medet ne diyor, Abuzer?" diye sordu.

"Helaya gidecek, efendim."

"Olur, peki."

Jandarmalar omuzlarındaki tüfekleri ellerine aldılar. Abuzera helanın kapısını açtı. Dazlak kafalı adam Abuzera'nın kulağına eğildi.

"Kapıyı sürgülemesin," dedi.

"Kapının sürgüsü yok, efendim," dedi Abuzera.

Medet kapıyı arkasından kapattı, uzun uzun işedi. Helaya ancak günde birkaç kez, belirli zamanlarda çıktığından, hep böyle olurdu. Ama bu sabah bir tuhaftı, bedeni keçe gibiydi, kendi bedeninden değil de bir başkasının bedeninden işiyordu sanki. Ancak, öyle görünüyordu ki, dışarıdaki adamlar Medet'ten de tuhaf bulu-

yorlardı bu işi, hep birlikte kapının önüne üşüşmüşler, beton üstünde sidik sesini yaşamlarında ilk kez işittikleri bir olağandışı ses gibi dinliyorlardı. Şalvarını çekip çıktığı zaman da olmayacak bir şey yapmış gibi, şaşkınlıkla baktılar yüzüne. Medet utanarak başını önüne eğdi. Sonra Abuzera koluna girdi. Bilmediği bir yerlere doğru ilerlemeye başladılar. Biliyordu, burası da hapisaneydi, gene de hep böyle yürüyecekmiş gibi geldi Medet'e. Bu yüzden olacak, kara cüppeli, sarıklı bir adam kolundan tutup durdurunca, neye uğradığını bilemedi. Ama adamın imam olduğunu anlayacak ölçüde yerindeydi bilinci.

"Buyur, hocafendi," dedi.

"Medet, oğlum, savcı beyden izin alsam, iki rekât namaz kılıp dua eder misin?" dedi imam.

Abuzera da söze karıştı hemen:

"Evet, iyi olur," diye onayladı.

Medet başını önüne eğdi.

"Boy aptestim yok," dedi.

Dazlak adam da yanlarında bitti birden.

"Hiç dert etme, Medet," dedi. "Nasıl olsa, yukarıdaki her şeyi biliyor. Ne diye oyalanmalı bu dar zamanda? Hadi gidelim."

Medet'in koluna girdi. Yürüdüler. Daracık bir kapıdan geçip daracık ve neredeyse karanlık bir koridora girdiler. Medet uzaklardan, çok uzaklardan, birilerinin, anlatılmaz bir uğultu içinde, anlatılmaz bir acılıkla, "Medet! Medet! Medet!" diye bağırdığını işitir gibi oldu, içgüdüyle durakladı. Ama öteki koluna da Müdür Bey girdi, "Hadi, Medet, hadi, oğlum!" diyerek yürümeye zorladı onu. Ayak sesleri uzaklardan gelen sızılı seslenişleri bastırdı. Sonra, birdenbire, Medet küçük ve çıplak bir odada buldu kendini. Burada, kır saçlı, ufak tefek, biraz da kambur bir adam dikildi önüne, yaşamın-

da ilk kez gördüğü bir adam. Medet, "Yoksa o mu?" diye düşünürken, o tuhaf bir biçimde gülümsedi.

"Medet, oğlum, ellerini bağlayacağız," dedi.

Medet ürperdi, duraladı, gene de ellerini adama doğru uzattı.

"Öyle değil, Medet kardaş, öyle değil, arkaya! Arkadan bağlayacağız," dediler.

Medet arkasına götürdü ellerini. Sonra, neredeyse soluk bile almadan, ellerinin bağlanışını dinledi, ama ellerini, ellerini bağlayan elleri ve bileklerine dolanan ipi birbirinden ayıramadığı gibi gözlerinin görmediği bu edimden fazla bir ürperti de duymadı. Öyle görünüyordu ki, geceyle sabahın kesiştiği çizgide, beden daha yaşamın alışkılarını yeniden bulamadan asılmak gündüz ya da akşam asılmaktan daha kolaydı.

Dazlak kafalı adam kapının önünde bir aşağı, bir yukarı yürüyordu. Başını içeriye doğru uzattı.

"Oldu mu? Bağladınız mı?" diye sordu.

"Bağladık, efendim," dediler.

"Öyleyse gidelim," dedi dazlak kafalı adam.

Küçük odadan çıkıp bir demir kapının önüne geldiler. Biri koşup demir kapının iki kanadını birden ardına dek açtı. Medet, yarı karanlıkta, taş döşeli bir geniş yol, sıra sıra ev ve kavak karaltıları gördü, bileklerine oturmuş iplere karşın, yitirilmiş özgürlüğü bunca yıldan sonra yeniden bulmuş gibi bir duygu uyandı içinde. Ancak, bu duygunun tadını çıkarmasına zaman kalmadan, bir kamyonetin birdenbire parlayıveren ışığı gözlerini kamaştırdı. Sonra, gene birdenbire, kollarına, beline, bacaklarına yapışıveren bir sürü el, kaşla göz arasında bu kamyonette bir tahta sıraya oturttu onu. Aynı anda, aşağıdan bildik, ama ağlamaklı bir ses geldi:

"Medet, hakkını helal et!"

Seslenen Abuzera'ydı. Medet yanıt vermek, "Helal olsun, Abuzera," demek istedi, ama gırtlağına gelen bir

hıçkırık yanıt vermesini engelledi. Hemen sonra da bir adam kamyonetin kapısını sertçe kapattı.

Kamyonet oldukça yavaş gidiyor, gene de, zaman zaman, herkesi yerinden zıplatacak ölçüde sarsılıyordu. İki yanındaki iki jandarma her sarsıntıda sıkı sıkı kollarını tutuyordu. Ama, bu rahatsız durumda bile, Medet ellerinin bağlı olduğunu unutarak içgüdüyle kollarını geriyor, aynı anda bileklerine kenetlenen acıyla dişlerini sıkıyordu.

Sonra kamyonet durdu. Küçük odadaki kambur adam gibi ilk kez gördüğü ve nereden çıktığını anlayamadığı, iri yarı bir adam kapıyı açıp aşağıya atladı, iki yanındaki iki jandarma dışında herkes bu adamı izledi. Jandarmalardan biri omzuna dokundu, "Hadi, hemşerim," dedi, koltuklarının altından tutup ayağa kaldırarak kamyonetin kapısına getirdi Medet'i, bir çocuk kucaklar gibi kucaklayıp aşağıda bekleyen iriyarı adamın kucağına verdi, o da bir çocuk kucaklar gibi tutup yere bastırdı.

Medet topu topu bir dakika önce görmüştü adamı, adını da, memleketini de bilmiyordu, gene de bir hemşeriye bakar gibi baktı ona.

"Allah senden razı olsun," dedi.

Şafak insanın yüzünü hafiften ısırıyordu. Uzaklarda, gökyüzünün bir yanı dalga dalga kırmızıya boyanmıştı. Çok hoş bir kırmızıydı. Bu kırmızılığın bir ucunda bir çift kara kuş belirdi. Medet gözlerini kırpıp bu kuşları izlerken, Müdür Bey önüne dikildi.

"Hadi, Medet, hadi, oğlum, gidiyoruz!" dedi.

"Peki, Müdür Bey," dedi Medet.

Adımlarını iki yanındaki jandarmaların adımlarına uydurarak yürümeye başladı. Sonra birden ayaklarının çok rahat olduğunu ayrımsadı, minnetle yemenilerine dikti gözlerini. Bu nedenle, karşıda toplanmış sessiz ve kımıltısız kalabalığı da, kalabalığın berisindeki darağacı-

nı ve altındaki iskemleyi de ancak Müdür Bey durmasını söylediği zaman görebildi.

Birden irkildi, gözleri karardı. Ama bedenin tepkisinin bilince yansımasına zaman kalmadan, dazlak adam gene önüne dikildi.

"Medet, şimdi sana kararını okuyacağım, iyi dinle," dedi.

"Peki, efendim," dedi Medet.

Dazlak adam gözlüğünü taktı, yanındaki bir başka kravatlı adamın uzattığı kâğıdın üzerine eğilerek yüksek sesle okumaya başladı. Medet büyüklere saygı duyardı, bu dazlak adama da saygı duyuyor, bu nedenle, okuduğunun tek sözcüğünü bile kaçırmak istemiyordu; ne var ki, adamın yüksek sesle, hem de ağır ağır okumasına karşın, hiçbir şey anlamıyor, bir zamanlar mahkemede de yaptıkları gibi, okudukları konusunda birtakım sorular sorabileceklerini düşünerek korkuyordu.

Ancak korktuğu olmadı. Dazlak kafalı adam, kâğıdını okuduktan sonra, "Tamam," dedi yalnızca. Sonra gözlüğünü çıkarıp cebine koydu, sonra arkasındaki adama döndü, "Hadi," dedi.

Medet, şaşkınlık içinde, adamların başından ak ve kolsuz bir uzun gömlek geçirişlerini izledi. Böyle bir işlemden hiç söz etmemişlerdi ona. "Ne oluyor? Kefenimi şimdiden mi giydiriyorlar?" diye geçirdi içinden, ama, başını eğince, ak gömleğin üstünde, kocaman harflerle yazılmış yazılar gördü: kefen değildi giydirdikleri. Daha fazlasını araştırmasına zaman kalmadan, dazlak adam gene yanma yaklaştı.

"Bizden son bir isteğin var mı, Medet?" diye sordu.

İmam da geldi yanına. O da aynı soruyu yineledi.

"Bizden son bir isteğin var mı, Medet?"

Medet'in gözleri parladı birden. Ellerini, arkadan bağlı olduklarını unutarak, göğsüne götürmek istedi,

sendeledi. Sonra, çenesiyle, gözleriyle, tüm bedeniyle göğsünü gösterdi.

"Birini okuyun," dedi.

İmam hiçbir şey anlamadı bu sözden, dazlak kafalı adam da ak gömleğin üstündeki yazıyı okutmak istediğini sandı.

"Yok, hayır, onu değil," dedi Medet. "Koynumda anamın mektupları var: onlardan birini okuyun."

Dazlak adam anladı bu kez. Ne var ki, ya böyle bir isteği yerine getirmenin uygunluğundan kuşku duyduğundan, ya da birazdan buz gibi soğuyacak olan bir sıcak bedene dokunmaktan ürktüğünden, öylece donup kaldı. Bereket, Müdür Bey yaklaştı hemen, ak gömleğin altından elini sokup bir deste mektup çıkardı.

"Hangisini okuyalım, Medet?" diye sordu.

"Hangisini olursa, Müdür Bey," dedi Medet.

Müdür Bey desteden bir zarf çekip ötekileri yanındaki adamlardan birine verdi. Zarfın içindeki mektubu çıkardı, dazlak kafalı adama döndü.

"Okuyayım mı, efendim?" diye sordu.

"Buyurun, okuyun."

Müdür Bey gözlüğünü taktı, ama, tam okumaya başlayacağı sırada, mektubu cebine koyup hızla darağacına doğru gitti, darağacının altındaki arkalıksız iskemleyi alıp geldi, Medet'in önüne koydu.

"Otur da dinle," dedi.

Bunca okumuş adam ayakta dikilirken oturmaya yanaşmadı Medet, ama dazlak kafalı adam da oturmasını söyleyince, daha fazla diretmedi, "Allah hepinizden razı olsun," dedi, jandarmalardan birinin yardımıyla iskemleye ilişip gözlerini Müdür Bey'e dikti. Müdür Bey mektubu cebinden çıkardı, öksürdü, okumaya başladı:

"İki gözüm Medetim, iki cihanda biricik oğlum, evvela mahsus selam edip iki gözlerinden..."

Daha mektubun burasında, Müdür Bey'in sesi karıncalandı, komşuların, akraba ve hısımların teker teker adları anılıp selamları ve hayır dualarıyinelenirken, yaralı bir gırtlaktan çıkıyormuş gibi titredi, ama, söz gelecek günlere gelip de Medet'in anası dönüp dolaşıp hep aynı şeye: iki oğlan bir kız torun düşüne takılan, umut dolu sözler sıralamaya başlayınca, daha bir titredi, okuma bir tür ağıda dönüştü neredeyse. Medet'i sorarsan, Müdür Bey'in okumakta olduğu bu mektup, yalnızca hapisanesini ve mahkemesini bildiği bu yabancı kentte, yalnızca birkaçını tanıdığı bu yabancı insanlar ortasında, kendisinin de bir memleketi, bir anası, dostları, hısımları ve akrabaları bulunduğunu gösterdiği için gurura benzer bir şeyler duydu, sonra, uzamı ve zamanıyla, tümden bu mektupla özdeşleşti, insanları ve nesneleri de bu mektubun içinden, bu mektubun içinde görmeye başladı. Bu nedenle, yüzünü ısıran yel, karşıki balkonda sallanan çamaşırlar, çevresinde gözlerini üzerine dikip konuşmadan, kımıldamadan, neredeyse soluk bile almadan bekleşen insanlar, uzaktan uzağa birbirlerine karşılık veren horozlar hep aynı dost evrenin öğeleriymiş, hiçbirinden en ufak bir kötülük beklenemezmiş gibi geldi Medet'e. Mektup okunup da, "Hadi, Medet, hadi, oğlum!" diyerek kollarından tutup kaldırdıkları zaman bile sürdü bu duygu, gözleri karşı balkonda sallanan çamaşırlarda, ayaklarında yemenilerinin yumuşaklığını dinleye dinleye, ağır ağır darağacına doğru ilerlerken, gene aynı mektubun içinde, gene aynı dost öğelerle birlikte yürür gibiydi. Darağacının altında durduğu zaman da ürkmedi, irkilmedi.

Sonra, jandarmaların yardımıyla, arkalıksız iskemleye çıkarken, Medet'e öyle geldi ki, odada bir lamba sönünce, ışık nasıl bir an daha parlar gibi olursa, urgan

gırtlağa oturup can göğe süzüldüğü zaman da bedeni öylece, bir an, yalnız bir an, kendi ölümünü görebilecekti.

Aramak

Postacı Münür önceleri yalnızca postacı olarak gelirdi Ötegeçe'ye. O da, tıpkı eski postacımız Halil efendi gibi, haftada birkaç kez, önce Cahan'ın karşı kıyısında görünür, ırmağa dikey olarak inen birkaç dar sokağa girip çıkar, sonra ince köprüden geçip bizim oraya gelir, getirdiği mektupları alıcılarına birer armağan gibi sunduktan sonra, tıpkı Halil efendi gibi, bahçelerin aşağısına düşen tozlu sokaktan geri dönerdi. Ama, daha o günlerde bile, Postacı Münür'ü Postacı Halil'e yaklaştırmak bir tür ölçüsüzlük, hatta neredeyse bir haksızlık gibi gelirdi bize: Postacı Münür başkaydı.

İşini daha iyi yaptığından mı? Evet, bir bakıma, bu da vardı kuşkusuz. O günlerde, en azından bizim Ötegeçe'de, posta dağıtıcısının işi mektubu getirip alıcısına vermek değildi yalnızca, oturup okuması da gerekirdi. Postacı Halil de hiçbir zaman kaçınmamıştı bundan. Ama yaşlı bir adamdı, hep soluk soluğa gelir, getirdiği mektubu okuması istendiği zaman da yazıyı sökmekte zorlanır, bu yüzden, birbiri ardından getirilen çaylara, ayranlara karşın, "selam dua" bölümlerini atlayarak kısa bir özetle yetinirdi. Postacı Münür'se, okuması istenen her mektubu tek sözcük atlamadan, baştan sona okur, sonradan gelenler için baştan aldığı bile olurdu. Ancak yalnızca inceliğinde değildi onun üstünlüğü, en kötü yazıları bile sökme yeteneğinde de değildi, görünüşündey-

di her şeyden önce, genç kızından kocakarısına, herkesin dediği gibi, "güzel adam" olmasındaydı. Hem de nasıl bir güzel adam! İlk günlerde, yani daha bizden biri olmadığı sıralarda, uzun boyu, alabildiğine düzgün yüz ve beden çizgileri, hep gülümseyen gözleri, yanakları, çenesi, dudakları ve dişleriyle ince köprünün başında belirmeyegörsün, yalnızca kadınların değil, küçücük kızların bile yüreğini hoplatırdı. Getirdiği oğul, kardeş ya da baba mektubunu okumaya girişmeden önce, postacı kasketini yok gibi bir devinimle geriye atıp da elinin tersiyle alnındaki terleri sildi mi hayranlıkla göğüs geçirirdi herkes. İnsanlar rahat etmesini sağlamaya çalışırlar, ama, nasıl bir içgüdüyle, bilinmez, her saniye ona biraz daha yaklaşmaya çalışır, mektup okuyacağını duyup gelenlerin de zorlamasıyla, sanki uçup gitmesinden korkarmış gibi, hem onu, hem birbirlerini sıkıştırdıkça sıkıştırır, çevresinde oluşturulan çemberi neredeyse bir mengeneye dönüştürürlerdi. Bu işin tek sakıncası, kış olsun, yaz olsun, Postacı Münür'den sürekli yayılan, ağır bir ter kokusuydu. Ama bizimkiler sakıncadan saymazlardı bunu; tam tersine, onun büyülü varlığının bir tür türemi olarak algılayıp ciğerlerine çekerlerdi. Derken, Postacı Münür çok yakışıklı başpehlivan görüntüsüyle pek de bağdaşmayan incecik sesiyle, "Evvela mahsus selam edip büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden..." diye başladı mı yüreklerde kabaran coşku yüzlerde de biçimlenir, sonra, yaşlı bir kadının, "Diline kurban olduğum! Öyle de güzel okur ki!" diye mırıldandığı duyulurdu. Ama, hemen belirtmek gerekir ki, tüm bunları iri ve yakışıklı bir adama duyulan büyük bir hayranlığın belirtileri olarak nitelemek de yanlış olurdu. Hayır, iyice düşünülecek olursa, yaratığın çevresinde yaratana duyulan hayranlıkta kaynaşma gibi bir şeydi bu, çünkü Postacı Münür'ü de, ötekileri de aşarak yüce bir coşku olarak belirir, o neredeyse kadınsı sesiy-

le, ağır ağır mektup okurken, uzaklardan buralara sesleneni, sözünü ettiği kişileri, yerleri ve olayları da kendi varlığına katan aşkın bir kaynaşma gerçekleşirdi.

Uzaktaki oğula, bacıya, kardeşe, eşe, amcaya ya da dayıya mektup yazdığı zamanlarda da böyle olurdu. Başköşede bir mindere kurulup da karşısındaki yaşlı kadının ağzından her çıkanı ağır ağır harflerin diline dökerken, sonra, ustalığını iyice kanıtlamak istercesine, ama aynı ağırlıkla, harften söze geçerken, çevresinde toplanmış kadınlar, çocuklar, genç kızlar ve delikanlılar kendi dar varlıklarını aşarak gene aynı hayranlıkta kaynaşır, Ötegeçe'nin bile değişip devingenleşerek uzak yerlere doğru yol almaya başladığını duyarlardı. Bir şey daha olurdu: herkesin bir oğuzlama dediği Emiş Bacı'nın tutarsız sözleri bile, Postacı Münür'ün elinden kâğıda geçtikten sonra, gene onun ağzından çevreye geri dönerken, anlatılmaz bir güzellik kazanır, yalnızca Emiş Bacı'nın değil, tüm Ötegeçe'nin seslenişi olarak algılanırdı. Böylece, Postacı Halil'in yerini Postacı Münür'ün almasından sonra, neredeyse kendiliğinden gerçekleşen bir antlaşmayla, Ötegeçeliler'in birbirlerinden saklayacak hiçbir gizleri kalmamıştı: birinin bildiğini öteki de bilirdi. Bu arada, aramıza katılmasından dört beş ay sonra, hiç kimse çok ince, çok yakışıklı, gene de erkekler arasında bir erkek gibi görmez olmuştu Postacı Münür'ü: yaşlı kadınlar, "Kurban olduğum!" derken, daha yukarılarda birilerine yönelirlerdi; genç kadınlar, hatta en ateşlileri, gücünü ve yakışıklılığını bedeninden soyutlar, yüzüne ve bedenine hiçbir zaman alıcı gözle bakmazlardı. Postacı Münür de öyle: ikide bir aramıza katılmakla birlikte, bir başka evrende dönenmekteydi.

Birkaç yıl sonra, Ötegeçe'ye yerleşince, yersel insan niteliğini bir ölçüde yeniden kazandı. Ama ancak bir ölçüde.

Kasabaya atanmadan önce, babayurdu Karalbıstan'da oturur, at üstünde köyden köye mektup taşırdı. Kasabaya atandıktan sonra da en az iki yıl süresince ev değiştirmeyi düşünmemişti: Karalbıstan bilemedin bir saat çekerdi bizim buradan, ama atı bu süreyi bayağı kısalttığına göre, buralara taşınıp kira ödemeye değmezdi. Böyle diyordu. Ancak, babası ölüp de cebi biraz para görünce, azıcık daha rahat bir yaşam sürmek istedi: karısını ve yeni yeni dillenmeye başlayan oğlunu alıp bizim Urup Fadime'nin evine yerleşti.

Ötegeçe kadınlarının bundan böyle ona içimizden biri gibi bakmaları, bunun sonucu olarak da eski tutumlarını değiştirmeleri gerekirdi. Birkaç hafta süresince, belli bir sarsıntı geçirmedikleri, örneğin o ünlü mektup okumalarda, en azından genç kadınların, yalnızca karısını kıskandırmak korkusuyla bile olsa, çemberin çapını olabildiğince uzun tutmaya özen göstermedikleri de söylenemezdi. Bununla birlekte, Gülbeyaz kocasına gösterilen büyük ilgi karşısında öylesine ilgisizdi ki kendisi de, oğlu İsmail de Postacı Münür'ün yanında hem öylesine küçük, öylesine kavruk, hem de, yüzünüze güller, öylesine çirkin kalıyorlardı ki, bu oğlanın bu adamla bu kadının birleşmesinin ürünü olabileceğini düşünmek bile insanlara aykırı geliyor, böylece Postacı Münür'ün olağandışı varlık niteliği daha bir belirginlik kazanıyor, yakışıklılığının, boyunun ve gücünün ardında cinselliği silinip gidiyordu.

Bu nedenle, yazdan kalma bir kasım sabahı, Urup Fadime Ötegeçe'yi kapı kapı dolaşarak Postacı Münür'ün ikinci bir eş aradığını anlatmaya başlayınca, bizimkiler neye uğradıklarını bilemediler: "Yok, anam, yok! Yalan bunlar, yalan, köz gibi yalan!" diye homurdandılar; kimileri de hiç ağızlarını açmadan, bir yıkımdan kaçar gibi evlerine kaçtılar: böylesine cinsellikten soyutlamışlardı gözdelerini. Şu var ki, Urup Fadime

için kavgacı denilebilirdi, dedikoducu denilebilirdi, ama ona yalancı diyebilmek için gerçeklik duygusunu yitirmiş olmak gerekirdi. Üstelik, tanık da göstererek, açık açık anlatıyordu işte her şeyi: dün akşam, karısını yanına, oğlunu kucağına alıp kendisine konukluğa gelmiş, birkaç dakikalık bir hoşbeşten sonra, kuşkunun gölgesine bile yer bırakmayacak bir biçimde, "Fadime Bacı, ben bir hanım daha almak istiyorum: bana güzel bir kız bulacaksın!" demişti. Bizim gibi Urup Fadime de şaşkına dönmüştü bu sözler karşısında, bir süre kendine gelememiş, azıcık toparlanır gibi olunca da önce onu kendine getirmeye çalışmıştı: "Münür, oğlum, bu nasıl söz? Hem de karının önünde! Gül gibi karın var senin! Deli misin? Rahat mı battı?" türünden sözler sıralamıştı bir sürü. Bir devlet görevlisi olduğunu, böyle bir girişimin müdüründen kaymakamına, herkesi ayağa kaldıracağını bile anımsatmıştı ona. Ama, öyle anlaşılıyordu ki, Postacı Münür'ün kararı karardı: "Niye evlenmeyeyim ki, Fadime Bacı? Param var, malım var, her şeyim yerinde. Yaşım da genç," diye yanıtlıyordu sözlerini. "Peki, karının nesini beğenmiyorsun?" sorusunu da, hiç kızarıp bozarmadan, "Her şeyini beğeniyorum," diye yanıtlamıştı. Urup Fadime, son bir umutla, kucağında oğlu, sessiz sessiz kendilerini dinleyen Gülbeyaz'a dönmüştü o zaman, "Gülbeyaz, kızım, bu senin kocan kudurmuş! Sen ne diyorsun bu işe?" diye sormuş, ama o da, bir an bile duralamadan, "O ne isterse, o olur!" yanıtını verince, daha fazla direnmenin gereksiz olduğunu anlamış, "Nasıl isterseniz, öyle olsun," demişti: bunca yılın "pabuçteki"si olarak ayağına gelen kısmeti geri tepecek değildi. Şimdi de, ağızları açık, elleri böğürlerinde, şaşkın şaşkın kendisine bakan kadınlara, "İnanmadıysanız, kendisine sorun; ister kendisine, ister avradına," diyordu.

Onlar da sordular. Ama Postacı Münür'den de, karısı Gülbeyaz'dan da Urup Fadime'nin bunca yeminine karşın, en az bekledikleri yanıtları aldılar: Postacı Münür, "Evet, bir hanım daha almak istiyorum: istediğim kızı bulacak olursam, ne kadar başlık isterlerse vereceğim, param da var, malım da," dedi; Gülbeyaz da, "Münür'üme değil bir, on avrat helal olsun, bu avradı ondan çok ben istiyorum," diyerek buz gibi dondurdu herkesi.

Çift evlilik bizim oralarda bile sık görülen ve kolayca onaylanan bir şey değildi artık; bu nedenle, hiç değilse başlangıçta, Postacı Münür'ün beklenmedik kararını onaylamayanlar hiç de az değildi. İlk direnme de Minever Bacı'dan, yani Ötegeçe'nin en yetkeli kadınından geldi. Evet, oldukça kalabalık bir topluluk önünde, oğlundan gelen mektubu okutup dinledikten sonra, sanki güzel mektup okumak uslu ve arı olmayı gerektirirmiş gibi, "Münür, oğlum, bak, ne güzel mektup okuyorsun! En çetrefil yazıları bile söküyorsun! Bu kuma işini nereden çıkardın ki? Gülbeyaz'ımın nesini beğenmiyorsun?" dedi. Minever Bacı'yla tartışmak herkesin göze alabileceği bir şey değildi, Postacı Münür'ün eli ayağı birbirine dolaştı birden, ama çabuk topladı kendini, "Gülbeyaz'ın her şeyini beğeniyorum, Minever Bacı. Huyuna da bir diyeceğim yok, güzelliğine de, ama bir avrat daha almak istiyorum: param da var, malım da!" deyip kalktı. Genç kızlar kıs kıs güldüler, "Param da var, malım da," diye yinelediler. Böylesine güzel bir adamın her sözünü para ve malla bağlaması hiç hoşlarına gitmiyor, bu arada, herkesin gözünün içine baka baka, Gülbeyaz gibi kara kuru bir kadının güzel olduğunu kesinlemesi onlara, derinden derine, Postacı Münür'ün güzelliğinin benzerlerinden çok karşıtlarına yönelen, kuşkulu bir güzellik olduğunu sezdiriyordu. "Ayıp ki ayıp!" diye söylendi biri. Minever Bacı omzundan tutup kendine doğru çekti onu, "Niye, kızım? Bu kadar yakışıklı ve paralı bir adam ömür boyu eğri değnek gibi bir

avratla mı yetinsin?" dedi. Kız da altta kalmadı, "Yakışıklılık başka, çifte avrat almak başka. Ayıp ki ayıp!" diye yanıtladı.

Bu kız, Hasibe, Ötegeçe'nin en güzel kızıydı belki, Postacı Münür'ün güzellik ölçütlerinin söylediğinden azıcık farklı olması, Urup Fadime'nin de ağırlığını kendisinden yana kullanması durumunda, kasabanın en yakışıklı adamının ikinci karısı olabilir, babası da alacağı başlık parasıyla gittikçe bozulan işlerini bir ölçüde düzeltebilirdi. Ama, arkadaşlarıyla konuşmalarına kulak verilince, onun da, ötekilerin de Postacı Münür'ün ikinci eşi olmaya hiç mi hiç istekli olmadıkları görülüyordu: ya ikinci eş olmayı kadın içgüdüleriyle bağdaştıramadıkları, ya Postacı Münür'ün yakışıklılığı tüm ölçütleri aşarak onu gerçekdışı bir varlığa dönüştürdüğü, ya kalıbıyla hiç mi hiç bağdaşmayan ince sesini ve kuşkulu beğenisini kişiliğinin derin bir çelişkisi olarak algıladıkları için, gittikçe daha soğuk, daha uzak bir gözle bakıyorlardı ona. Şu var ki, günler geçtikçe, bu uzaklık başka türlü bir yakınlık doğuruyor, Postacı Münür'ü tüm Ötegeçe için artık evlendirilmesi gereken bir oğula, bir küçük kardeşe ya da ağabeye dönüştürüyordu. Diyeceğim, istediğini dile getirmesinden bir süre sonra, hem Postacı Münür'ün evlenme tasarısını pek aykırı bulmaz olduk, hem de gözlerimiz dışarıya dikildi: büyük, küçük, hepimiz, Urup Fadime'nin uzun gezilerinin ardından Ötegeçe'ye dönüşlerini sabırsızlıkla bekler olduk.

O zamanlar, yalnız Ötegeçe değil, tüm Albıstan bilirdi ki pabuçtekilikte hiç kimse Urup Fadime'nin eline su dökemezdi: her tuttuğunu koparır, kızla oğlanın birbirini görmesini sağlayıp birbirlerini istedikleri kanısına vardıktan sonra, iki yanın ağzından girip burnundan çıkar, başlık parasından çeyizde yer alacak yatak ve tabak sayısına, kayınlara ve görümcelere gönderilecek armağanlara, düğün tepsisine konulacak nesnelere dek

her şeyi karara bağlar, düğünün aşçısını, davulcu ve zurnacısını bile kendisi seçer, her sorunu kaşla göz arasında çözüverirdi. Ancak, bu kez işini yeterince hızlı yürüttüğünü söylemek zordu. Gerekli çabayı göstermediğinden mi? Hayır, tam tersine, Ötegeçe'nin oğlan evini oluşturduğunun da bilinciyle, şimdi neredeyse her işi bırakmış, yalnızca Postacı Münür'e kız aramakla uğraşıyor, her sabah erkenden çarşafını başına alıp yollara düşüyor, bir gün Kale, bir başka gün Güneşli, daha başka bir gün Kızılcoba mahallesinde kız evlerini dolaşıyor, her zaman yaptığı gibi, "Şöyle geçiyordum, uğradım," deyip evin başköşesine yerleştikten sonra, hakkında bilgi aldığı kızı bir de kendi gözüyle tartıyor, elinden kahve içip konuşmasını dinliyor, oturup kalkışını gözlemleyip işlediği oya ve nakışları inceliyor, kızı gözü tutar gibi olunca da adayının kimliğini açıklayıp bir uzaktan görüştürme ayarlıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, Postacı Münür'ü görmemiş kız bulmak zordu, Postacı Münür'ün kasabadaki çoğu kızları şu ya da bu biçimde görmüş olması da büyük bir olasılıktı. Ama Urup Fadime alışılmış yönteminden şaşmıyordu: herhangi bir karışıklığa yol açılmış olmazdı böylece, hem de erkekle kadının birbirlerini niçin gördüklerini bilerek görmelerinde yarar vardı. Her zaman olduğu gibi, işlem babalardan gizli tutuluyormuş gibi davranılmak koşuluyla, tüm kız anaları uyuyordu bu koşula. Üstelik, Ötegeçeliler'in tersine, hemen herkes kızlarını kuma vermeye hazır gibi görünüyordu, görüşmede Postacı Münür'ün yanında Gülbeyaz'ın da bulunmasına bile ses çıkaran olmuyordu. Nasıl olsa, işlem olumlu biçimde sonuçlanmasa bile, bir kıza ne kadar görücü gelirse, o kadar iyiydi. Ayrıca, ileride birlikte yaşamaları söz konusu olduğuna göre, kızı kumanın da görmesinde bir sakınca olmasa gerekti. Ne olursa olsun, katıldığı bunca görüşmede, Gülbeyaz'ın bir kez bile olumsuz bir tutum takındığı olma-

mıştı; tam tersine, gelin adayını uzaktan görür görmez, gözleri hayranlıkla ışıldıyor, bakarken de, bakıp eve döndükten sonra da, hem kocasının, hem komşuların önünde, benzersiz bir yücegönüllülükle, sayısız övgüler sıralıyordu.

Yazık ki, ünlü pabuçtekinin bu nabız yoklama ve kız gösterme sürecinde işe en güzel kızlardan başlamış olmasına karşın, Postacı Münür hiçbiri karşısında, "İşte aradığım buydu!" demiyor, Gülbeyaz ya da Urup Fadime gelin adayının üstünlüklerini saymaya başlayınca da, "Bana pek öyle gelmedi," demekle yetiniyordu. Urup Fadime kendisine kapı ya da pencere aralığından kız gösterirken, o yalnızca kendi karısına mı bakmıştı, yoksa bizim tasarlamakta güçlük çektiğimiz olağanüstü bir güzellik ardında koşuyordu da kasabamızın güzelleri o güzellik düzeyinin çok aşağılarında mı kalıyordu, anlamak zordu. Ama tepkisi birincide de böyleydi, sonuncuda da. Urup Fadime'nin kafası karıştı sonunda, onu köşeye çekti, "Münür, oğlum, bu iş böyle olmuyor, nasıl bir kız istediğini söyle de ona göre arayayım. Nasıl bir kız istiyorsun? Boyu bosu, kaşı gözü, huyu suyu nasıl olsun?" diye sordu. Postacı Münür'se, gizemli bir biçimde, "Evet, boyu bosu, kaşı gözü gibi huyu da güzel olsun," demekle yetindi. Urup Fadime kafayı üşütmüş olmasından kuşkulandı. Ne var ki, hem gene eskisi gibi en çetrefil mektupları bile gürül gürül okuyor, hem başka her konuda bayağı akıllıca konuşuyor, hem de, her kız bakma gününün sonunda, çatal kapıdan içeri girer girmez, cebine harçlığını sıkıştırıveriyordu.

Gene de, bir gün geldi, Urup Fadime karı kocayı bir kez daha karşısına alıp elinde onlara gösterecek güzel kız kalmadığını, bu durumda ya bu işe bir son vermek, ya da başa dönüp daha önce görülmüş kızlar üzerinde yeniden düşünmek gerektiğini söyledi. İlle de bir kuma isteniyorsa, bundan daha mantıklı bir tutum ola-

mazdı ona göre. Ama Postacı Münür de, Gülbeyaz da şaştı bu öneriye, anasının kucağından yaşlı kadına bakan İsmail bile şaşmış göründü: Koca Albıstan'da güzel huylu, güzel kızlara kıran mı girmişti? Onlar iyimserdi: araştırmalarını biraz daha sürdürmesini istediler. Ancak bu işin gittikçe sarpa sardığını, üstelik Urup Fadime'nin pabuçteki ününe gölge düşürmeye başladığını görmezlikten gelmek de olanaksızdı. Hiç kuşkusuz, yetkesini kanıtlamış bir pabuçteki olarak gene saygı görüyor, gene her yerde iyi karşılanıyordu, kızlar gene kahvesini pişirip eline veriyor, gene oya ve nakışlarını gösteriyorlardı. Ne var ki, şimdi gelinlik kızlar da, analar, bacılar, çocuklar da belki gözle görülmeyen, ama kendisinin ta yüreğinde duyduğu bir alaylı gülümsemeyle karşılıyorlardı Urup Fadime'yi. Bu arada, çarşafının iki ucu dişlerinin arasında, hızlı hızlı yürüdüğünü görenler arasında, "Ne o, Fadime Bacı, Postacı Münür'e avrat aramaya mı çıktın? Hadi, rastgele!" diyenlerin sayısı gittikçe artıyordu. Yorgun argın eve döndüğünü gören komşular da, dudaklarında alaylı bir gülümseme, "Gene eli boş dönüyor!" diye fısıldaşıyorlardı.

Kısacası, artık hiç kimse inanmıyordu bu işin olacağına. Haksız oldukları da söylenemezdi: şimdi, daha paralı, daha görgülü ailelerden daha az paralı, daha az görgülü ailelere, daha tombul, daha akça pakça kızlardan daha daha zayıf, daha kuru, daha kara kızlara yöneldikten sonra, başarı olasılığının eskiye göre çok daha az olduğu kesindi neredeyse, her şey kötüye gidiyordu. Bir tek şey vardı değişmeyen: Postacı Münür'le Gülbeyaz'ın, hatta oğulları İsmail'in iyimserliği: Gülbeyaz kız bakmalarda kimi görse beğeniyordu gene, "Dünya ahret bacım olsun, çok güzel, çok endamlı maşallah!" diyerek kocasının "He!" demesi durumunda onu evine almaya hazır olduğunu belli ediyordu; Postacı Münür gene beğenmiyordu kızları, ama son gördüğü kuru kız karşısın-

da da bundan öncekiler için söylediklerinden daha kötü bir şey söylediği olmuyordu; İsmail'e gelince, kapının önünde oynarken, komşular, "Senin babanda da iş yok: bunca zamandır bir acer ana alamadı sana!" dedikleri zaman, "Alacak, ben de hep onun kucağında oturacağım!" diyordu. Bunlar hiç de kötü belirtiler değildi. Gene de, öyle günler oluyordu ki, Urup Fadime'nin kafasını öncelikle bu tekdüze tutum karıştırıyordu, çünkü, hiçbir değişiklik olmadığına göre, bütün bunların kendisini küçük düşürmek, artık bu işi başaramadığını kanıtlamak için bulunmuş bir yol olmasından kuşkulanmaya başlamıştı: insanoğlu çiğ süt emmişti, ne yapacağı belli mi olurdu?

Ama, hem Postacı Münür'ü karşısına oturtup da, "Oğlum, senin evlenmeye niyetin yok, artık beni rahat bırak," dediği zaman, onun, neredeyse melekler gibi, arılıkla, içtenlikle bakan gözleri, titreyen sesi kuşkusunu yerle bir ediyordu, hem de komşuların alaylarını düşündükçe isteminin daha bir kamçılandığını duyarak bu işi ne pahasına olursa olsun başarmak istiyor, ertesi gün daha da kararlı bir biçimde yola çıkıyordu. Evet, bir tür tutkuya dönüşüyordu bu iş: uzun süre, başka hiçbir şeyle ilgilenmedi, başka hiçbir şey konuşmadı. Akşamları, bize oturmaya geldiğinde ya da ona oturmaya gittiğimizde, yalnız bu konuyu konuştuğunu görüyorduk. Ancak, ikide bir gülsek bile, bizim için de eğlenceli bir yanı kalmamıştı bu işin, tam tersine, örneğin bize Postacı Münür için gördüğü ve Postacı Münür'e gösterdiği kızları saymaya başladığı zaman, tek bir adam için böylesine yüksek bir sayıya ulaşılınca, bunca kızın nasıl koca bulacağını düşünmek bile derin bir bunalıma gömüyordu bizi, dünyanın çivisi çıkmış gibi bir duyguya kapılıyorduk. Bereket, tüm erkekler bizimki gibi güçbeğenir değildi. Önceleri, yakışıklılığına denk bir kadınla evlenmesini hepimiz gönülden dilerken, şimdi tutumunu

aykırı, hatta kaba buluyor, Urup Fadime ona gösterdiği ay parçası gibi kızları anlatırken, biz de dişlerimizi sıkıyor, "Anlaşılan peri padişahının kızını istiyor bu hıyar," diye homurdanıyorduk. Öyle ya, tüm kasabayla dalga geçmemesi durumunda, olsa olsa bizim düşünemediğimiz, düşünemeyeceğimiz bir güzellik düşlüyor olabilir, arayışının böyle altı ay bir güz sürüp gitmesi de olsa olsa erişilmesi olanaksız bir dünyanın özlemini dile getirebilirdi. Bu iş artık bıktırmaya başlıyordu.

Gene de, kasabadan ayrılmamdan sonra, kilometrelerce uzakta bile benim için güncelliğini hep sürdürdü. Anam mektuplarını ona yazdırttığı ve onun büyük sorunundan söz etmeyi bir dostluk görevi saydığı için, "Münür Ağabey'in de çok çok selam eder," dedikten sonra, aynı zamanda hem üzüntü, hem alay içerir gibi görünen bir anlatımla, "Garip hâlâ gönlüne göre bir kız bulamadı," diye ekleyip birkaç ayrıntı vermeyi hiçbir zaman unutmuyordu. Zaman zaman, kâğıtta boş yer kalınca, Postacı Münür'ün de kendi adına birkaç satır yazdığı oluyor, ama, dünyada ve Ötegeçe'de sözü edilebilecek bunca şey varken, sözü hep kendine getirerek, "İki gözüm kardeşim, teyzemin de dediği gibi gönlümün öteki sultanını hâlâ bulamadım," diyordu. Bu yakınma öyle çok yinelendi ki ikinci gönül sultanını bulamayan kardeşimin orada Urup Fadime'ye verdiği görevi burada da bana vermek istemesinden kuşkulanmaya başladım.

Ama, birkaç ay sonra öğrendim ki görevi bir başkası, postanede ve kasabada şakalarıyla ün yapmış Andırınlı Cemal yüklenmişti: yıllık izni sırasında, Andırın'da, ablasının mahallesinde, tam onun gönlüne göre bir kız gördüğünü kesinliyordu. Postacı Münür'ün, tüm Albıstan'da ve yakın köylerinde, en güzelinden en çirkinine, bunca kız görüp hiçbirini beğenmedikten sonra, Andırın'da dostunun şöyle bir gördüğü bir kızı

beğenmesinin çok uzak bir olasılık olması bir yana, Andırınlı Cemal'in her şeyi eğlenceli bir aldatmacaya dönüştürme huyu da, başta Postacı Münür'ün kendisi olmak üzere, herkesin bu kesinlemeye kuşkuyla bakmasına neden oluyordu. Ne var ki, tuhaf bir bağdaşımla, Postacı Münür'ün Andırınlı kızı beğenme olasılığını da hiç kimse yabana atmak istemiyordu. Bunun sonucu olarak, postanede, kahvelerde ve evlerde, Andırınlı Cemal'e soru üstüne soru yağdırıyordu herkes, boyu bosu, teninin ve gözlerinin rengi, saçlarının biçimi, ailesinin geçmişi, babasının servet durumu konusunda ayrıntılar istiyor, hiç değilse bir küçük fotoğrafını getirtme önerisinde bulunuyordu. Ama Andırınlı Cemal gülüp geçiyordu, "Münür bunca kızı görmeden önce fotoğraf mı istedi, kaşını, gözünü, saçını, başını mı sordu? Hayır, gitti, gördü. Gitsin, bir de bunu görsün!" diyor, dostlar ya da komşular Postacı Münür için değil, kendileri için, yalnızca meraklarını gidermek amacıyla bilgi istediklerini söyledikleri zaman da gizemli havalara bürünüyor, "Hayır, hiçbir şey söyleyemem, ben de yalnız bir kez, bir iki saniye gördüm; ama, bana öyle geliyor ki Münür bu kızı görür görmez beğenir," demekle yetiniyordu. Biraz da onun böyle hem kesin, hem gizlemli konuşması nedeniyle, konu kapanmak bilmiyor, herkesin, bu arada Postacı Münür'ün, Gülbeyaz'ın ve oğulları İsmail'in merakı arttıkça artıyordu. Böylece Andırın yolculuğu kaçınılmaz görünmeye başlamıştı. Nasıl olsa, Postacı Münür'ün parası da vardı, malı da, iki günlük bir yolculuktan ne çıkardı? Ancak, Andırınlı Cemal'e bakılırsa, dışarıdan göründüğünden çok daha büyük bir ilgi duyuyordu bu kıza; hatta, ona sorarsanız, aşk bile denilebilirdi buna: Postacı Münür, Albıstan'ın bunca güzel kızı karşısında, "Cahan suyu gibi yavan ve soğuk" kaldıktan sonra, yüzünü bile görmediği, gerçekten var olup olmadığını bile kesinleyemeyeceği, varsayımsal bir

Andırın dilberinin ağına takıldığını, en azından, onu görmedikçe, başka hiçbir güzelle ilgilenemeyeceğini sezinliyordu.

Ne olursa olsun, sonunda müdürden izin alınmış, Postacı Münür, karısı Gülbeyaz, oğlu İsmail ve Andırınlı Cemal'le birlikte, Andırın'ın yolunu tutmuştu. Toplulukta Urup Fadime'nin de bulunmasını istemişti ya o, öfkeyle geri çevirmişti öneriyi, "Başınızla karnınıza, ne haliniz varsa, görün! Bir daha da beni bu işlere karıştırmayın!" demişti. İşte böyle.

Bundan sonra, memleketten aldığım ilk mektupta, anam, "Münür efendi de muradına erdi sayılır, hepimizin gözü aydın," diyordu. Postacı Münür de, mektubun altına yazdığı satırlarda, son günlerde evlilik işinin kendisini fazlasıyla yormuş, "Kızılcoba'da güzel bir kız var!" deseler görmeye gitmekten üşenecek ölçüde bıktırmış olmasına karşın, Tanrı'nın esinlemesiyle olacak, ta Andıran'a kız bakmaya gittiğini anlattıktan sonra, bir Sezar havasıyla, "Gittim, gördüm, sevdim, darısı başına, kardeşim," diye ekliyordu.

Söylemek bile fazla, bu mektubu okuduktan sonra, aylarca merak içinde kıvranıp durdum: bu bizim Postacı Münür, bir zamanlar Karacaoğlan'a bile feleğini şaşırtmış Albıstan kadınlarının bunca torununa burun kıvırdıktan sonra, Andırın'da nasıl bir kız görmüştü de düşlerindeki güzeli bulduğuna inanmıştı ki? Öğrenmeye can atıyor, ama, tüm mektuplarımı Postacı Münür okuyup yanıtladığından, sormayı bir türlü göze alamıyor, bana verilen sıradan ayrıntılarla yetinmek zorunda kalıyordum. Böylece, Postacı Münür, Gülbeyaz, İsmail ve Andırınlı Cemal'in bu kez yanlarına Urup Fadime ve birkaç akrabayı da alarak Andırın'a kız istemeye gittiklerini, burada, pazarlıklar sırasında, Andırınlı kızın ailesinin en aşırı istekleri karşısında bile, Gülbeyaz'ın, "Münür'ümün beğendiği kıza az bile!" diyerek işi en kı-

sa zamanda bağladığını öğrendim. Birkaç ay sonra da, gene Postacı Münür'ün elinden çıkmış bir mektuptan, iki kasabada birden yapılan görkemli bir düğünün ardından, Andırınlı güzelin yüklü bir çeyizle Urup Fadime'nin evinin üst katına gelin geldiğini okudum. Daha sonra da Postacı Münür'ün mutluluktan uçtuğunu, eski hanım Gülbeyaz'la yeni hanım Gülbahar'ın iki ikiz kardeş gibi iyi geçindiğini. Güzelliğinin ayrıntılarına, hatta huyuna suyuna gelince, bu konularda en ufak bilgi ulaşmıyordu bana. O sıralarda memleketten gelen bir arkadaş da doyurucu bir bilgi veremedi. Postacı Münür'ün, bunca ince eleyip sık dokuduğuna göre, gerçekten güzel bir hanım alınış olması gerektiğini düşünüyordu; ancak, onun gördüğü kadarıyla, gelinin güzelliğinden çok, Andırınlı Cemal'in onu bulgulaması konuşuluyordu kasabada: aklına neredeyse herkesin hayran kaldığını, evlerde, yollarda, kahvelerde, dükkânlarda, neredeyse herkesin, "Bu herif bir firavun, kardeşim, bu herif bir abalıfirenk!" deyip durduğunu anlattı, bir de, "Tanrı'nın hakkı üçtür," diye takıldıkları zaman, Postacı Münür'ün, "Onun gibisini bulsam, beşe de çıkarım!" diye yanıtladığını. Hepsi buydu. Ama, bana öyle geliyordu ki, daha somut ayrıntılar da öğrensem, hiçbiri Andırınlı gelinin olağanüstü güzelliğini gözlerimde canlandırmama yetmeyecekti. En iyisi, dedikleri gibi, Andırınlı gelini dünya gözüyle göreceğim mutlu günü beklemekti.

Ancak her şey olup bittikten en az bir yıl sonra, ama Albıstan'a geldiğim günün akşamında kavuştum bu olanağa. Aykırı kaçmayacağını bilsem, onların gelmesini beklemeden, hemen gidip görürdüm. Anama da söyledim bunu, anlamlı anlamlı güldü:

"Bu kadar bekledin, birkaç saat daha bekle: Postacı Münür güzel hanımlarını alıp gelir. Bu kadar ivmene de

gerek yok ayrıca, hiç gerek yok," dedi. "Al birini, vur ötekine!"

"Postacı Münür'e mi?" dedim.

"Yok, hayır, Gülbeyaz'a," dedi.

"Yani ona mı benziyor?" dedim.

"Hıh demiş burnundan düşmüş sanki," dedi.

Hiçbir şey söyleyemedim, öylece bakakaldım.

Anam Andırınlı Cemal'in dilden dile dolaşan, tuhaf yorumunu anlattı o zaman.

Tam olarak kavrayamadığından olacak, çok karışık anlatıyordu ya, benim çıkardığım kadarıyla, Andırınlı Cemal arkadaşının Gülbeyaz'la daha çocuk yaşta, babasının zoruyla evlendiğinden, gerdek gecesinden sonra, ondan aldığı bedensel tadı yalnız o verebilirmiş gibi bir duyguya kapıldığını, bundan sonra, ona hep bu tadın içinden baktığı için de her şeyini güzel bulmaya başladığını, onun da kendisini bu yöneliminde hep desteklediğini düşünüyordu. Sonra, eli para görünce, karısından aldığı tadı iki katma çıkarmak istemişti. Hiç kuşkusuz, tam olarak bilincinde değildi bunun, güzel bir kadın almaktan başka bir düşüncesi yoktu. Bu nedenle, kendisine gösterilen her kıza bakıyor, ama aralarında hiçbir ayrım görmüyordu, çünkü onun beynindeki güzel kadın imgesi yalnızca Gülbeyaz'ın çirkinliğiyle çakışıyordu.

"Çok saçma! İnanmıyorum," dedim.

İnanmıyordum gerçekten: Andırınlı gelin çok güzel olmayabilirdi, ama Postacı Münür'ün ikinci bir Gülbeyaz seçmesi olacak şey değildi. Bu nedenle, akşam yemeğinden hemen sonra, iki eşiyle oğlu İsmail'i alıp gelince, başıma bir şey vurulmuş gibi donup kaldım olduğum yerde: Postacı Münür'ün yeni karısı ortalıkta görünmüyordu, yalnız, aynı giysi, aynı başörtüsü, aynı gülümsemeyle, iki Gülbeyaz birden duruyordu karşımda. Ben, tek sözcük söylemeden, gözlerimi ovuştururken, anam, "Beğendin mi?" diye sordu.

"Kimi?" dedim.

"Kimi olacak, Gülbahar'ı!" dedi anam.

"Gülbahar nerede? Yani hangisi?" dedim.

"Aha, karşında, Gülbeyaz'ın sağında," dedi anam.

Ben, anlatılmaz bir şaşkınlık içinde, kimin sağda, kimin solda oturduğunu çıkarmaya çalışırken, Postacı Münür, gözleri mutluluktan ışıl ışıl, bir elini omzuma koydu, öbür eliyle de boylarından gülümsemelerine varıncaya dek her şeyleriyle birbirinin tıpa tıp aynı olan iki kadını gösterdi bana:

"İnsanlar çift yaratılmış derlerdi de inanmazdım," dedi. "Ne güzel, değil mi?"

Çok şaşkındım, yanıt veremedim. Ama, öyle görünüyordu ki, dostumuzun herhangi bir yanıta gereksinimi yoktu bu konuda: ülküsel güzeli iki kez üst üste bulmanın ve her ikisini bir arada, kendi evinde, kendi yatağında tutabilmenin mutluluğunu kesintisiz bir biçimde, tüm doluluğuyla yaşıyor, benzersiz mutluluğunun benzersiz izlenimlerini de bizim gibi küçük adamlarla cömertçe paylaşıyordu.

Çünkü, öyle görünüyordu ki, şimdi, aradığını bulduktan sonra, Postacı Münür bizlere çok yukarılardan bakmaktaydı.

Yapıt

Tek başyapıt vermemiş bir yazarın büyük yazar diye nitelenmesi birçoklarına saçma gelebilir. Bir zamanlar ben de saçma bulmuştum doğrusu. Ancak, büyük yazarımız S. T. son yapıtı *Yaşam günlüğü*'nü yayımladıktan sonra, bizim yayın dünyamızda böyle bir önermenin de ağırbaşlılıkla tartışılabildiğini gördük. Şöyle böyle kırk beş yıllık bir yaratım dönemini yansıtır görünen bu ilginç günlükte, ünlü yazarımızın, herhangi bir gerekçe göstermeden, "Benim başyapıtım yoktur," diye kesip atması ateşli bir tartışmadır başlattı. Eleştirmen, ozan, romancı, felsefeci, gazeteci, birçok yazar el attı konuya, el atanların sayısıyla orantılı olarak, ayrımlar da arttı. Kimi S. T.'nin gerçekten tek başyapıtı bulunmadığını, çünkü, belki kendisinin de anıştırmak istediği gibi, tek tek her yapıtının birer başyapıt olduğunu kesinleyerek Büyük İskender yöntemiyle çözdü sorunu. Kimi konuya tavuk ve yumurta ikileminin odağından bakarak söz konusu yapıtlarının başyapıt diye nitelemesine gerçekten hiç mi hiç gereksinimi bulunmadığını, çünkü, büyük yazarımız nicedir "çağdaş klasiklerimiz" arasında yer aldığına göre, tek tek her yapıtının birer "klasik", dolayısıyla "bizatihi" birer başyapıt olduğunu söyledi. Kimi de tüm düşünürlerimizin ana izleklerinden birinin: aile izleğinin dingin gölgesinde buldu çözümü: yazar ile kitapları bir aile oluşturduğuna ve burada,

bu yaklaşık kırk üyeli ailenin göbeğinde S. T.'nin kendisi bulunduğuna göre, hem geriye, hem ileriye doğru işleyen bir kural uyarınca, başta S. T.'nin kendisi olmak üzere, ailenin her üyesi aynı üstünlüğü, aynı soyluluğu paylaşıyor demekti, dolayısıyla ünlü yazarımızın elinden çıkmış olan her yapıt bir başyapıttı, tıpkı soylu bir babanın her çocuğunun soylu olması gibi. Kısacası, hemen herkes S. T.'nin kesinlemesine karşı çıkıp yapıtlarını yüceltme yolunu seçti.

Ancak, ilk ikisi bir yere dek benimsenebilse bile, soyluluğu niceliğe ve sürekliliğe bağlayan bu son uslamlamanın yapıtla yazarı aynı ulama yerleştirmek gibi bir sakıncası vardı. Aykırı görüşleriyle ünlenmiş bir yazar olan İ. K. da, S. T.'yi oldum olası sevmediğinden olacak, bir yandan bu mantıksal sapmanın altını çizdi, bir yandan da sonradan görmelik kavramı çevresinde çeşitlemelere girişti: bilerek ya da ayrımında bile olmadan, hâlâ köylü ağzıyla konuşan kimi aileler, kalabalık olduklarına göre, büyüktüler; çok para kazandıklarına ve para parayı çektiğine göre, zengindiler; günlük ve haftalık basın durmamacasına kendilerinden söz ettiğine göre de ünlüydüler; ama, ne denli ünlü, ne denli zengin olurlarsa olsunlar, şu 1996 yılında bile, bu kişilerle yarım saat pişpirik oynamaya katlanamayacak insanlar hâlâ az değildi; kendisi de bu kişilerden biriydi. Ne yaparsınız, uslamlamanızı benzetmeler üzerine kurdunuz mu olup olacağı buydu, bir başkası da aynı uslamlamayı başka benzetmelerle yürütüp bambaşka sonuçlara varabilirdi. Şu var ki, herkesin bildiği gibi, her olaya olumsuz yönünden bakmak İ. K.'nın değişmez huyuydu, son büyük Türk romancısı M. A.'nın her birinin basım sayısı yirmiyi geçmiş yapıtlarını bile beğenmiyordu adam, daha da kötüsü, bunu açıkça yazmaktan çekinmiyordu. Ancak, sayın eleştirmenin sonradan görmelerle yarım saat pişpirik oynamaya katlanamadığını söylemesi yaza-

rımızın yapıtlarını okumadığını, dolayısıyla tanımadığını, dolayısıyla bu konuda söz söylemeye hakkı olmadığını göstermez miydi? "Evet, gösterir, daha doğrusu gösterebilir," diye yanıtlıyordu I. K. "Ama bu neyi değiştirir?"

Ben, kendi payıma, tutarlı bir görüşe varabilmek için, onunkine yüzde yüz karşıt bir yol tutmaya: S. T.'nin tüm yapıtlarını okumaya karar verdim. Sanırım, doğru olan da buydu. Ama neredeyse tüm arkadaşlar kararımı şaşkınlıkla karşıladı: "Okuyacaksın, öyle mi? Hepsini mi? Neden peki? Bu yaştan sonra profesör olmaya mı karar verdin?" dediler. Bu kez şaşırma sırası bana geldi. Birkaç yıl önce, *New York hep yerinde* adlı gezi anılarının uyandırdığı büyük yankıların etkisiyle, S. T.'nin dört kitabını birden okumuş, ama, ilk dört kitap çevreni tamamlama konusunda beni pek yüreklendirmediğinden, kafamdaki boşlukları, yapıtları doğrudan okumak yerine, eleştirmenlerin yorum ve yargılarıyla, kendisiyle yapılmış değişik söyleşilerle, bir de çevremde duyduklarımla doldurmaya çalışmıştım. Şimdi, kararımın uyandırdığı tepki karşısında, burunlarından kıl aldırmayan uzman dostların bile en fazla benim yaptığım kadarını yaptığını, S. T.'den tek satır okumamış birtakım kişilerin de tüm yapıtlarını okumuş gibi hava attığını anlıyordum. Ünlü yazarın her kitabını alıp arka kapağına ve bölüm başlarına şöyle bir göz atıyor, sonra da kitaplıklarındaki onurlu yerine kaldırıp orada unutuyorlardı. Unutmayanlar, hatta yapıt üzerine yazı yazanlar da az değildi kuşkusuz; ama, S. T.'nin "ulusal gururumuz" olduğuna gönülden inandıklarından, böyle bir iş için bile yapıtına eğilmeye gerek görmüyorlardı. Yüzümüzün akıydı işte, değerine kesinlikle inanıyorduk, yapıtını okuyup da bundan öte neyi kanıtlayacaklardı ki? Daha da ilginci, S. T.'nin en tutkulu hayranları ve en acımasız karşıtları hiçbir yapıtını okumamış olanlar-

dı; diyeceğim, burada da bağlanma ve kopmanın en sağlam güvencesi bilgisizlikti. Ben gene de kararımda dayattım: tavuk mu yumurtadan çıkar, yumurta mı tavuktan sorusuna en sonunda adam gibi bir yanıt verebilmek amacıyla ünlü ustanın tüm yapıtlarını okumaya giriştim.

Beylik ikilemin burada hiç yeri yoktu belki de; doğru yanıtın, "Tavuk yumurtadan çıkar, yumurta da tavuktan!" olduğunu epeydir biliyordum; ancak, S. T.'nin ilk on beş yapıtını okuduktan sonra, insanların ünlü soruyu sorarken hep unuttukları ya da bize unutturmaya çalıştıkları çok önemli bir üçüncü öğenin: civcivin varlığını bulguladım. Bu yeni öğe her şeyi değiştirdi benim için. Gerçekten de, S. T.'nin yapıtı söz konusu olunca, daha şimdiden, tavukların, horozların, piliçlerin, kısacası tüm kümesin civcivden, hem de tek bir civcivden türediği görülüyordu.

Üstelik, böyle bir gözleme gelmek için derin bir sezgi de gerekmiyordu.

Bilindiği gibi, S. T.'nin ilk yapıtı *O aksak kış güneşleri* anlatıcının okuldaki ilk günü, cinselliği ilk bulgulaması, ilk gençlik aşkı, ilk tren yolculuğu gibi kişisel, dul annenin yalnızlığı, büyükannenin Seferberlik'ten dönmemiş kocayı İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında gözlerini yumuncaya dek bekleyişi gibi çocukluk ve gençlik anılarına dayalı on iki kısa öyküden oluşmuş bir küçücük kitaptı. Bu kitap, daha S. T. yirmi dört yaşındayken, küçük bir yayınevince yayımlanmış, böyle durumlarda sık sık görüldüğü gibi, fazla bir ilgi uyandırmamıştı. Kendi kuşağından birkaç eleştirmen, daha doğrusu arkadaşlık gereği geçici olarak eleştirmenliğe soyunmuş birkaç ozan ve öykücü, dilini bayağı düzgün kullanan, yetenekli bir genç öykücü ve "erken, ama sağlıklı doğmuş bir yapıt" karşısında bulunduğumuzu yazmış, daha ötesini arayan ya da söyleyen çıkmamıştı. Ancak, kita-

bın yayımlanışının üçüncü yılında, yani çoktan unutulduğu bir dönemde, küçük yayıncı tümden batmış, böylece S. T., elde kalan kitap sayısı satılan kitap sayısının dört katma yaklaşmasına karşın, o arada yazdığı iki öyküyü de ekleyerek, *O aksak kış güneşleri*'nin "gözden geçirilip geliştirilmiş ikinci basım"ını bir başka yayınevinde yayımlama olanağını bulmuştu.

İlk bakışta, birinci basım gibi ikinci basım da genç yazara fazla bir şey kazandıracağa benzemiyordu. Ama birden talih kuşu konmuştu başına: o günlerde ülke yeni bir sıkıyönetim dönemine girmiş ve asker savcıların ilk işlerinden biri kitaba sonradan eklenmiş olan iki öyküden birinin sonundaki, "Hiç kuşkun olmasın, büyükanne, erikler önümüzdeki baharda gene çiçek açacaktır!" türünden bir tümce nedeniyle S.T.'yi mahkemeye yollamak olmuştu. Tatsız bir durumdu bu kuşkusuz, ama, dedikleri gibi, her şeyde bir hayır vardı: genç öykücümüz kaşla göz arasında saygın bir yazar, kitabı da üzerinde durulmaya değer bir yapıt durumuna gelmişti. Kitabın aklanmasından bir yıl sonra üçüncü basımı yayımlanmıştı böylece, iki yıl sonra da yeni bir öykü daha eklenerek dördüncü basımı. Bu arada, yapıtın Almancaya, İtalyancaya ve Fransızcaya çevrilmekte olduğu haberleri yayılmış ve son bir öykü daha eklenerek "beşinci ve kesin basımı" yapılmıştı.

Ancak (benim buluşum burada işte!) *O aksak kış güneşleri* gerçekte hiçbir zaman kesinlikle noktalanmadı, çünkü, uzatmadan söyleyeyim, S. T.'nin daha sonra yayımladığı kırk dolayında kitap, şu ya da bu biçimde, bu ilk yapıtın değişik yinelemelerinden, değişik çeşitleme, yorum ve açıklamalarından başka bir şey değildi. Yazarımız aynı içeriği değişik biçimlerde yineleyerek en kusursuz biçime ya da belli bir içeriğe perdelik edebilecek örnek bir kurgu toplamına mı ulaşmak istiyordu böylece? Sanmıyorum. Öyle anlaşılıyordu ki S. T. kusursuz-

luğu daha ilk kitabın ilk öyküsünde yakaladığı ve bu kusursuzluğun herkes için bir örnek oluşturduğu düşüncesindeydi; bu nedenle, arkadan gelen kitaplar hep ona gönderiyor, onu açıklıyor, daha da önemlisi, onun gösterdiği yolu izliyordu. Örneğin yazarımızın ikinci yapıtı bir anı kitabıydı, ama içinde anlatılan anılar büyük ölçüde *O aksak kış güneşleri*'nde ele alınan oluntulardan oluşmaktaydı; bir başka deyişle, S. T. daha önce anlattığını bir başka biçim içinde yeniden anlatıyordu. Üçüncü kitap ilginç bir denemeydi, gerçekle anlatı arasındaki uyum sorunuyla gerçeğin anlatıya dönüşümü sorununu irdeliyor, ama, tüm örneklerini kendi yapıtından seçtiğinden, *O aksak kış güneşleri*'nin on altı öyküsünün on altısı da *Bileşik kaplar* içinde yeniden önümüze sürülüyordu.

Dördüncü kitap, *Deli*, S.T.'nin yazarlık serüveninde, biçim açısından olmasa da içerik açısından bir aşama, en azından bir değişiklik olarak değerlendirilebilirdi: söz konusu on altı öyküyü yaşamış ve yazmış olan delikanlının gözünden, bu delikanlının annesine vurulmuş bir delinin acıklı öyküsünü yansıtan, doksan altı sayfalık bir anlatıydı: araya yeni bir kişi, yeni bir serüven katıyordu; üstelik, bayağı sürükleyici, bayağı başarılı bir öyküydü: anlatıcının annesiyle babası gecenin ileri bir saatinde alt alta üst üste sevişirken, annesine tutkun olan delinin uzaklardan gelmiş bir köpek gibi inleyerek kapıyı tırmalamaya başlaması, babasının donunu giyip bıçağı kaptığı gibi aşağıya inmesi, sonra, delinin gözyaşlarına batmış yüzünü ve yalvaran bakışlarını görünce, boynuna sarılarak onunla birlikte hıçkıra hıçkıra ağlaması, biraz Yeşilçam filmlerini andırmakla birlikte, bayağı güzel anlatılmıştı. Ne var ki, anlatıcı hep aynı kaldığından, eski evreni ve eski görüyü doğrulamaktaydı. Bu nedenle, bu ilginç öykünün, yedi sekiz yıllık bir gecikmeyle, ama, tutkulu deli ve serüveni dı-

şında hiçbir yenilik getirmeden, *O aksak kış güneşleri*'nin on altı öyküsünü on yediye çıkaran bir ek olduğu söylenebilirdi.

S. T. verimliliğini *Deli*'den sonra da sürdürdü, ama tam anlamıyla anlatı olarak nitelenebilecek tek yapıt yazmadı bir daha. Özellikle bu yapıtla iyiden iyiye büyüyen ününün getirdiği rahatlık içinde, günleri belli olmayan günlükler, yaşam ve yazın üstüne denemeler, okuma izlenimleri ve çok sayıda yolculuk kitabı yayımladı. Ancak tüm bu yapıtların değişmez bir ortak yanı vardı: S. T., kedi yavrusunu taşır gibi, *O aksak kış güneşleri*'ni tüm yapıtlarına taşıyor, hepsini onun ışığında, hatta neredeyse onun bir işlevi biçiminde kuruyordu: günlük, bugünün günlüğü de olsa, *O aksak kış güneşleri*'nde canlandırılan günlerin çevresinde döneniyor, denemelerde aynı gençlik yapıtı durmamacasına yeniden dönülen temel gönderge olarak değerlendiriliyor, okuma izlenimlerinde gene aynı gençlik yapıtı, onların benzeri, eşiti, neredeyse ana bir baba bir kardeşi olarak, Dostoyevski'nin, Tolstoy'un, Proust'un, Gide'in vb. yapıtlarıyla karşılaştırılıyor, yolculuk yapıtlarında S. T.'nin Fransa'ya, İtalya'ya, Rusya'ya, Meksika'ya, Şili'ye *O aksak kış güneşleri* adlı gençlik kitabını yazmış olan ve bu gençlik kitabının onurlu sorumluluğunu taşıyan bir "yazar"ın bilinciyle baktığı görülüyordu. Üstelik, ikide bir, "Ben bir yazarım, her şeye bir yazar olarak bakıyorum!" ya da, ülkede halkoylaması düzenleyip hepimizin oyunu almış gibi, "Ben bir Türk yazarıyım, büyük bir halk adına buradayım, büyük bir halkın gözleri olarak bakıyor ve bu büyük halk için yazıyorum, çünkü ondan sorumluyum!" türünden sözler etmesinin de gösterdiği gibi, bilinçle seçmişti bu yaklaşımı. Ama, bilenler bilirler, S. T.'nin bu değişmez tutumunun en canlı ve tartışılmaz kanıtı *Ben bir diplomatken* adıyla yayımlanan oldukça uzun ve eğlenceli yapıttı.

Bundan şöyle böyle on beş yıl önce, yazınsal ünlere duyarlı bir başbakan kendisine Batı Avrupa ülkelerinden birinde bir kültür ataşeliği önermiş, o da, birçok eleştirmeni şaşırtmak, birçok hayranını düş kırıklığına uğratmak pahasına, hemen koşmuştu bu göreve. Ne var ki, kültür ataşesi olarak geçirdiği yaklaşık bir buçuk yıllık süreyi anlatan *Ben bir diplomatken*'in bu sürenin sona ermesinin üzerinden bir buçuk ay bile geçmeden yayımlanmış olması gibi içeriği de alışılmış tutumunda hiçbir değişiklik olmadığını göstermekteydi: S. T., yüklendiği kültür ataşesi görevi insanlarla sabah akşam *O aksak kış güneşleri* ve *Deli*'yi konuşmakmış gibi, bakanları, elçileri, konsolosları, sanatçıları, bulunduğu ülkenin sanat çevrelerini bu iki kitabı tanıyıp anlamalarına göre değerlendiriyor, genellikle anlamadıkları sonucuna vardığı için de ayrıntılı ve öfkeli yorumlara girişiyor, bu arada, bizi savlarına daha iyi inandırmak için, kimi öykülerinin neredeyse özgün biçimleri kadar uzun "özet"lerini vermeyi de unutmuyordu. Kısacası, gençlik yapıtı kendisini izleyen tüm yapıtlarda ve tüm yaşamda sürüyor, S. T. de, kimi eleştirmenlerimizin aile kuramına uygun olarak, gençlik yapıtıyla birlikte, büyüdükçe büyüyordu. Ancak, *Ben bir diplomatken*'in çok güzel gösterdiği gibi, bu büyümede ünlü yazarın yaşama biçiminin de yapıtlarınmki kadar önemli bir payı vardı.

Bilindiği gibi, çoğu sanatçılar hep ortada kalıp her yerde görünerek ya da toplumsal düzlemde her kavgaya katılarak, hatta, kavgalar arasındaki süreler uzamaya başlayınca, hiç yoktan yeni kavgalar yaratarak sürdürür ünlerini, S. T.'yse, arada sırada çok satışlı gazetelerde ya da çok renkli haftalık dergilerde kendisiyle yapılmış uzun konuşmalar, yaşamına ve yapıtlarına ilişkin haberler yayımlanmakla birlikte, her şeyden önce fazla ortalarda görünmediği için gündemde kalmaktaydı. Hep gözlerden uzak olduğu, görününce de resimlerde görün-

düğü için, ister istemez belleklerde, düşüncelerde, daha da iyisi, gönüllerde yaşayan bir yazar niteliği kazanıyor, böyle dolaylı bir biçimde yansıyan gerçekliği kendi gerçekliğinden çok, yapıtının, yazarının ölümünden sonra da yaşayan "klasik" bir yapıtın canlılığı biçiminde algılanıyor, şu benim son deneyimimin de kanıtladığı gibi, artık fazla okunmasa bile, yazın evrenimize kattığı her yeni yapıt çoktan ölmüş bir yazarın "bulunmuş" bir yapıtı gibi coşkuyla karşılanıyor, bu nedenle de en olmayacak çelişki ve yanlışları bile gönül rahatlığıyla bağışlanıyordu.

Diyeceğim, sezgim doğrulanmaktaydı: S. T.'nin kitapları tür, biçem, duygu ve düşünce açısından birbirleriyle her zaman uyuşmasa bile, hep ilk gençlik yapıtından kaynaklanmaları ve hep ona yönelmeleri nedeniyle, tek bir yapıt oluşturuyorlardı. Böylece gerçekleşen binlerce sayfalık dev yapıtı kendine özgü bir başyapıt olarak nitelemek de fazla abartmalı bir tutum sayılmazdı doğrusu. İşte bu saptama bir tuhaf fırtına estirdi içimde: o günlere dek böyle bir huyum da, tutkum da bulunmamakla birlikte, S. T. ve yapıtı üzerine kapsamlı bir kitap yazma düşlerine daldım. Ünlü yazarımızla görüşme girişimimi de bu düşler arasında yaptım.

Yayıncısı bana yardımcı olmak için elinden geleni yapacağını, ancak S. T.'yle görüşme isteğimin, uygun karşılanması durumunda bile, öyle birkaç günde, birkaç haftada gerçekleştirilebilecek bir "olay" olmadığını, ünlü yazarın sık sık yurtdışında bulunması da göz önüne alınınca, büyük bir olasılıkla aylarca beklemem gerekeceğini söyledi. "Ne yapalım, S. T. gibi yazarlara isteyen istediği anda ulaşabilseydi, bugün pek çok başyapıttan yoksun kalırdık," diyerek kapıyı gösterdi bana. Beni ünlü yazarla görüştürmek istemediğini düşündüm. Buna karşın, topu topu iki gün sonra, umulmadık bir şaşırtıyla mutluluktan uçurdu beni: evime telefon ederek

büyük yazarla görüşme onuruna ermemin kesinleştiğini muştuladıktan sonra, bu onura erişeceğim günü, saati ve yeri bildirdi. Çok sevindim gerçekten. Bildirilen saatte ve yerde, S. T.'nin koltuğundan kalkıp ağır ağır bana doğru gelmesini izlerken, sevincim daha da arttı: öyle bir görünüşü vardı ki, daha doğrusu, varlığından öyle bir görkem, öyle bir özgüven havası yayılıyordu ki, yalnızca benim varsayımlarım değil, onu kitaplarının atası sayanların düşüncesi de kendiliğinden doğrulanır gibiydi.

Öyle ya, belki iyice yaşlanmış olmasının da etkisiyle, S. T., daha ilk bakışta, kurumuş, daha doğrusu, kuru doğmuş bir yaratık izlenimi uyandırıyordu insanda; daha da doğrusu, bizim türümüzden değil de kitaplarının türündenmiş gibi görünüyordu. O an, S. T.'nin yapıtının derin yönelimini doğru anladığımdan kuşkum kalmadı. Ama buna sevindim dersem yalan olur: onun bizlerden ayrı bir türden olmasına ilişkin izlenimim gittikçe güçleniyor, içimi bir üşümedir sarıyordu.

S. T. hep gülümsüyor, çok alçakgönüllü, çok iyi davranıyordu. Ne var ki, her yaptığı izlenimimi biraz daha güçlendiriyor, o böyle gülümsedikçe, içimde orada donup kalacakmışım gibi bir duygu kabarıp duruyordu. Donup kalmadan kalkıp gitmeyi bile düşündüm. Bereket, o sırada ortaya çıkan kocaman bir karasinek tuhaf bir biçimde vızıldayarak bir ona, bir bana doğru uçmaya başladı da biraz olsun toparlandım. Sıradan tanışma sözlerinden sonra, kâğıdımı, kalemimi çıkarıp sorular sormaya başladım. Ben ne sorarsam sorayım, çoklarının yaptığı gibi, daha baştan, "Güzel bir soru!" diye onaylayarak gönlümü aldıktan sonra, hemen unuttu sorumu; ben elim titreye titreye sözlerini kâğıda geçirmeye çalışırken, o benimle değil de orada olmayan biriyle konuşur gibi, canının istediğini anlattı, yani, kolaylıkla kestirebileceğiniz gibi, bir kez daha, üç aşağı beş yukarı *O*

aksak kış güneşleri'ni yineledi. Yanıtlar değilse de bağlılık ve süreklilik hayranlık vericiydi. İzlenimim daha da güçlendi, yaptığı bunca yolculuğa karşın, fazla yol yürümediğini, insanlar arasında çok sık görünmemesinin de yazdıklarının içine fazla kapanmasından ileri geldiğini düşündüm. Herhangi bir yorumda bulunmadan, bu konuda ne söyleyeceğini sordum ona. Bu sorumu da ötekiler gibi, "Güzel bir soru!" diye karşıladıktan sonra, "Evet, ama, kendimi insanlardan, özellikle de kadınlardan korumak zorundayım," diye sürdürdü: "Genç dostum, sevebileceğimiz kadınlar da, kendilerine ayırabileceğimiz zaman da sınırlıdır, ama, genellikle, dört bir yandan üstümüze geldiler mi ne yapacağımızı bilemeyiz."

Gerisini dinlemedim artık, bu sözlerin, üç aşağı beş yukarı, ilk kitapta olmasa da daha sonrakilerde birkaç kez yinelendiğini biliyordum: buradan yapıtın önemine gelirdi hep. Okur da böyle bir tutumu doğal bulurdu; en azından ben hep doğal bulmuştum. Ama, bu kez, kurumuş yüzüne, kurumuş ellerine bakarken, gerçeğin hiç de böyle olmadığını, yapıtının anlatıcısıyla özdeşleşmiş görünmek için böyle konuştuğunu sezinledim. Yapıtıyla yaşamı arasındaki uzaklığı kavramamla kendisine duyduğum ilginin azalması bir oldu, buraya boşuna geldiğimi düşünmeye başladım. O da, *O aksak kış güneşleri*'nin hiçbir ayrıntıyı gözden kaçırmayan genç anlatıcısının sezgisiyle, içimi okuduğundan olacak, birden durdu. Yüzünün derinlerden gelen zorlu bir öfkeyle kararduğını, bir an, genellikle düşündüğümüzden de kısa bir an, beni düşmanca süzdüğünü ayrımsadım, tuhaf bir korkuyla ürperdim. Bereket, uzun sürmedi durum: S. T. kaşla göz arasında değişiverdi, tuhaf bir biçimde gülümsemeye başladı. Kalktı, gelip daha yakın bir koltuğa oturdu. Bu da yetmemiş gibi bana doğru eğildi.

"Benim *Deli*'yi okumuş muydunuz?" diye sordu.

"Okudum elbette," dedim. "Söylemiştim, tüm yapıtlarınıza ilişkin bir kitap hazırlamaktayım."

"Teşekkür ederim," dedi. "Peki, o öyküyü beğenir misiniz?"

"Bence en güzel öykülerinizden biridir," dedim.

Yanıtımdan hoşlanacağını umuyordum, ama o kötü bir düş kırıklığına uğramış gibi yüzünü buruşturdu.

"Ben o öyküyü pek sevmem," dedi. "Çok iyi bir öykü değildir bence; en kötüsü, hep o deliye benzemekten korkarım."

"Bu yaşta bile mi?" diye sordum.

Sanırım, biraz alındı.

"Aşkın yaşı yoktur, genç dostum," dedi azarlar gibi, ama hemen sonra gülümsemeye başladı gene.

Nasıl oldu, bilmiyorum, ama hemen anladım: yüzümde okuduğu kötü izlenimi silmeyi denedi S. T., avcuna umulmadık bir zamanda, umulmadık bir para koyarak bir yoksulu sevindirir gibi sevindirmek istedi beni.

"Bu söyleyeceğimi iyi dinleyin, çünkü ilk kez size söylüyorum," dedi fısıldar gibi. "O öyküyü belki de hiç yazmamalıydım. *O aksak kış güneşleri*'nin yazarına yakışacak bir öykü değildir, hep eğreti gelir bana, gerçeklikten uzak görünür."

Bir an duraladı, ben de bundan yararlanıp araya girdim.

"Neden böyle düşünüyorsunuz ki?" diye sordum.

"Gerçekten eğretidir de ondan," diye yanıtladı. "Bilirsiniz, o öyküde deli adam yazarın annesine vurgundur, onun yüzünden çıldırmıştır; yazarın annesiyse, hiçbir zaman sevmemiştir onu, yalnızca acır, ne yüzünü görmek ister, ne sözünü işitmek."

"Haklı olarak," dedim. "Küçük bir kasabada genç bir kadının başka türlü davranması beklenemez."

Birden gene sertleşti yüzü.

"Ama gerçek bunun tam tersiydi," diye tersledi beni. "Aşktan delirmiş olan annemdi, babamla evlenmesinden yedi, benim doğumumdan beş yıl sonra, adamı görmüş ve çarpılmış, birkaç ay sonra da çıldırmıştı. Gece gündüz onun adını sayıklardı. Sayıklamakla kalsa, gene iyi: kimi günler, gırtlağını yırtarcasına haykırırdı bu adı. Bugün bile duyarım o haykırışları; çok korkunç bir şeydi."

S. T. neredeyse soluk bile almadan anlatıyordu bunları. Bense zorlu bir yumruk yemiş gibi donup kalmıştım. Gözlerimi bir suçlu gibi yere dikmiştim, sanki genç kadın şimdi, burada, gözlerimin önünde deliriyormuş, işin kötüsü, bunda benim de belli bir payım varmış ya da acısından bana da bir pay düşüyormuş gibi bunalıyordum. Bunalımı kendimden uzaklaştırmak istedim. Başımı kaldırdım, gözlerimi büyük yazarın gözlerine diktim.

"Bu öyküyü hiç yazmamalıydınız," dedim, "ama doğru, ama yanlış, bu öyküyü yazmayı düşünmüş olmanız bile tüyler ürpertici bir şey."

Gözlerim hep üzerindeydi. O da bana bakıyordu. Ben böyle bunalırken, onun yüzüne yavaş yavaş bir mutluluk yayıldığını gördüm. Ama birden gene sertleşti yüzü. Alabildiğine ağır devinimlerle sehpanın üstünden bir gazete aldı. Aynı ağır devinimlerle büktü, geriye doğru kaykılarak var gücüyle yandaki koltuğun dirsekliğine indirdi, bükülmüş gazeteyi çevirip baktı, sonra baktığı şeyi bana da gösterdi: gazeteye ölü bir sinek yapışmıştı, o kocaman karasinek. Öyle donup kaldım.

"Uzun uzun bağırdığı bir günün gecesi beni de alarak aşağıya indi," dedi. "Beni merdivenin dibinde bırakıp sokak kapısını açtı. Kapıyı açmasıyla o adamın içeriye dalması bir oldu. Sarmaş dolaş oldular. Biri eteğini kaldırdı, öteki pantolonunu çözdü, bir tuhaf, gülünç, çocuksu durumda, hem zavallı, hem delice devinimlerle

çabalıyorlar, insan konuşmasına benzemeyen sesler çıkarıyorlardı, hayvanlar gibi. Her ikisi de."

"Yani sevişiyorlar mıydı?" diye sordum.

"Evet, ayakta," dedi. Sonra gözlerini gözlerime dikti, büyük bir giz verir gibi, "Yaşamımda gördüğüm ilk insan sevişmesi buydu, annemle bu adamın sevişmesi. Diyeceğim, bu öyküyü yazmadım," diye ekledi, dudaklarının ucunda bir gülümseme biçimlenir gibi oldu, ama bütünlenmeden silindi.

İşte tam bu anda, birdenbire, yalan söylediğini anladım. Hiçbir şey düşünmeden, hiçbir karşılaştırma, hiçbir çıkarsama yapmadan. Hatta, nasıl söylemeli, bilmem, gözlerimle gördüm bu yalanı, somut bir biçimde gördüm. Hemen sonra da bu yalanı daha önce hiç düşünmediğini, ilk kez o anda, orada uydurduğunu sezinledim; kesinlikle inandım buna. Bir de, bana öyle geliyordu ki, yalana başladığında nasıl bitireceğini bile bilmiyordu.

"Hangi biçimde olursa olsun, bu öyküyü hiç yazmamalıydınız, efendim," dedim, sanki bir önemi varmış gibi.

"Ben bu olayı olduğu gibi anlatmamak için tam kırk iki kitap yazdım," dedi.

"Çok uzun bir yol," dedim.

"Gerçeğin yolu uzundur," dedi.

"Ama siz bu yolu gerçekten kaçmak için yürüdüğünüzü söylüyorsunuz," dedim, ancak korkunç bir sıkıntı çökmüştü üstüme, zor konuşuyordum.

S. T., rahat mı rahat, neredeyse mutlu, kitaplarında çok sık rastladığımız türden bir tümce üretti:

"Gerçekten kaçmak da onu aramaktır."

Sustum. Parlak sözlerle gözlerimi kamaştırmaya, daha doğrusu, hâlâ yazacağımı sandığı kitabı yönlendirmeye çabaladığını düşündüm. Ama, çok tuhaf, içimdeki korkunç sıkıntıya karşın ve bu korkunç sıkıntının

onun kendi annesini aşağılayan yalanından kaynaklandığını bile bile, hiç mi hiç kızmıyordum ona, hatta, nedenini anlayamamakla birlikte, ona hayranlık duyuyordum. Şimdi düşünüyorum da bu aykırı hayranlığın onun kendi yapıtına verdiği değerden kaynaklandığı sonucuna varıyorum. Hiç kuşkusuz, annesiyle sevgilisi arasında gerçekleşmesine tanık olduğunu kesinlediği şeyi hiçbir zaman görmemişti, bunu bana anlattığı dakikaya dek imgeleminde de canlandırmamıştı; hiç kuşkusuz, değil kendi annesi konusunda böyle yüz kızartıcı bir oluntu uydurmak, böyle bir şeyin olmuş, kendisinin de gerçekten görmüş olması durumunda, bunu üçüncü bir kişiye anlatmaya kalkmak bile fazlasıyla yakışıksız, fazlasıyla alçaltıcı bir davranıştı. Ne var ki, S. T. için önemli olan bizim "gerçek yaşam" dediğimiz şey değildi; en azından, yaşamı yaşamıyor, hatta yazmıyor, kitaplardan, daha çok da ilk kitaptan, yani *O aksak kış güneşleri*'nin on altı öyküsünden yola çıkarak, *O aksak kış güneşleri*'nin mantığına uygun olarak kuruyordu. Her biri bir öncekine eklenen kırk iki yapıt yayımlamıştı, hepsi onun yapıtı, onun yaşamının ve çabasının ürünü gibi görünüyordu. Ancak, biraz yakından bakılacak olursa, yapıt, hem söylediği, hem söylemediğiyle, sürekli ve tutarlı kalırken, yazarın ve yaşamın gerçekliği, yapıtın gereklerine göre, durmamacasına yeniden düzenleniyordu. Doğru, S. T. hep birinci kişi ağzından yazmış, hep kendini öne çıkarmış, hep "bir yazar olarak" kendinden söz etmişti, bir gün bir *Ölüm günlüğü* yazacak olursa, o zaman da *O aksak kış güneşleri*'ni doğrulayacak olaylar anlatacak, o zaman da *O aksak kış güneşleri*'ni güzel gösterecek gözlemler bulmaya çalışacak, *O aksak kış güneşleri*'nin gizlerle dolu olduğuna, yani derinliğine tanıklık edecek yalanlar uyduracaktı, "bir yazar olarak" imgelemi ancak böyle işliyordu, ama yazarla yaşamı yapıtta da, sokakta da yanılsamadan başka bir şey değildi:

doğru, tutarlı ve sürekli kalması gereken yalnızca yapıttı.

"Siz de bana yazacağınız kitaptan söz edin biraz," dedi.

Başımı önüme eğdim.

"Daha çok başındayım," dedim.

Bu kitabı hiçbir zaman yazmayacağımı biliyordum.

Oğuzlama

Yaşlı ozan, bayağı uzun bir süre, nerede bulunduğunu anlayamadı: doğru, karanlıkta, rahat bir yer yatağında yattığından neredeyse kuşkusu yoktu, kulağına da aşağılardan, çok aşağılardan, sanki toprağın derinliklerinden bir ezginin yankıları geliyordu incecikten; üstelik, ne bu yatağın yabancısıydı, ne bu ezginin. Ancak can sıkıcı bir yanı vardı izleniminin: daha nice yatakların, nice ezgilerin anısı bu yatağı, bu ezgiyi olmayacak bir yanılsamaya dönüştürüyordu. "Oysa evimizdeyim işte, orada, bizim evdeyim, anam uyandı uyanacak," diye söylendi. "Hayır, olacak şey değil!" Doğrulup oturdu. Önce karyolanın gıcırtısı ele verdi yanılsamayı, sonra, başucu lambasını yakınca, bir göz kamaşmasının ardından, hızla belirginleşen eşyalar, bir sehpa, kapısı açık bir dolap, üstünde oturmakta olduğu tek kişilik yatak, ilk kez bu gece, yani daha üç dört saat önce yerleştiği otel odasının bilincine getirdi onu. Işığı söndürdü. Gene de öylece oturup kaldı: yıllar önce, çok uzaklarda, kimbilir kaç gece yinelenmiş, ama çoktan unutulmuş bir oluntunun şimdi, burada, bu yabancı kentte, böyle olduğu gibi yeniden yaşanması kaygıya benzer bir şeyler uyandırdı birden içinde, ister yatsın, ister otursun, en azından ortalık ağarıncaya kadar uyuyamayacağını düşündü. Bir kez daha, "Olacak şey değil!" diye söylendi.

O zaman da böyle olurdu: daha uyandığının bilincine bile varmadan, o sesi, o hiç de rahatsız edici olmayan, gene de tüm bedenini ince bir ürpertiyle titreten, kimi zaman birden yükselip kimi zaman tümden silinecekmiş gibi alçaldıkça alçalan o yabanıl ezgiyi duyardı. Döner dururdu artık yatağında, öyle çok dönerdi ki anası da uyanırdı sonunda.

"Gene neden uyandın?" diye sorardı.

"Gene o ses," derdi o da.

"O ses mi?"

"O ses."

"Nereden geliyor?"

"Yatağımın altından. Belki de Cahan'ın dibinden. Sen duymuyor musun?"

Anası soluğunu tutup dinlerdi bir süre.

"Hayır, duymuyorum," derdi sonunda. "Ses mes yok. Sana öyle geliyor, ya da düş görüyorsun."

"Hayır, var, ben duyuyorum," diye atılırdı o. "Öyle duyulmayacak gibi değil ki! Sen de duyuyorsun, biliyorum."

"Duymuyorum, uyu artık," derdi anası.

O içini çekerdi.

"Hayır, sen de duyuyorsun," diye yinelerdi. "Hayır, sen de duyuyorsun, biliyorum."

Ona öyle gelirdi ki duyardı anası, kendisinden de iyi duyardı, ama, uykusuz kalmasını önlemek, belki şimdilik bilmemesi gereken bir gizi açıklamak zorunda kalmamak, belki duyup da ne açıklayamamanın utancından kaçınmak için böyle yapardı. Gündüzleri de sıkıştırırdı anasını, ama hep aynı olumsuz yanıtı alırdı. "Hey gidi günler!" diye söylendi.

Birden, hiç usunda yokken, ama o ses kadar açık bir biçimde, Kurban Ağa'nın görüntüsü belirdi gözlerinin önünde, her zaman nasıl belirirse, öyle, yani ırmağın karşı kıyısında, tam pencerelerinin karşısında, başın-

da köşeli kasketi, sırtında kara kadife yeleği ve ak üstüne kara çizgili mintanı, yüzü suyun gidiş yönüne dönük bir biçimde, yassı taşın üstünde, yerinden kımıldamadan, neredeyse soluk bile almadan, belki yarım bir yaprağı, belki bir köpüğü, belki küçük dalgaların kıvrılıp menevişlenmelerini, belki de suyun derinliklerinde başkalarının görmediği, göremeyeceği bir şeyleri izleyen bir Kurban Ağa olarak, yani onun bayağı yaşlı bir adam, kendisinin bayağı genç bir adam olduğu günlerde, neredeyse her akşam yaptığı gibi.

Öyle ya, her akşamüstü, belki bir, belki iki saat süresince, ortalık iyiden iyiye kararıncaya dek, öylece oturup Cahan'a bakardı Kurban Ağa. Komşular, özellikle ilk günlerde, üç dakika, beş dakika, on dakika tepesine dikilip böyle neyi izlediğini anlamaya çalışır, sonra, hiçbir şey anlamadan, gülümseyerek uzaklaşırlardı. Kimi, "Su akar, göz bakar," diye söylenirdi, kimi "Ne olacak işte, o suya bakıyor, su ona," diye. Sonra, bir akşamüstü, arkadaşlarından biri, "Kurban Ağa böyle her akşam Cahan'ın burasında ne arar ki?" diye sorunca, çocukluğunda neredeyse her gece duyduğu o anlatılmaz sesi, Cahan'ın derinliklerinden geldiğini düşlediği o ezgiyi anımsamıştı birden, "O işte! Kurban Ağa hep ona bakıyor burada, ya da hep onu arıyor," diye geçirmişti içinden, ama dostları hiçbir şey söylememişti: aynı şeyi biri ancak kulağıyla işitirken, bir başkasının ancak gözleriyle görebilmesi ayaküstü açıklanabilecek şeylerden değildi, o da nasıl açıklayabileceğini bilmiyordu. Bununla birlikte, izlenim geçerliliğini hep sürdürmüştü. Evet, bugünmüş gibi anımsıyordu: hep o değişmez sesle uyandığı çocukluk gecelerini Kurban Ağa'nın yassı taşın üstüne oturup gözlerini Cahan'ın dalgalarına diktiği akşamüstleriyle birlikte düşünmek bir alışkanlık olmuştu onda. Onun oynak bir görüntü olarak izlediğinin

kendisinin yabanıl bir ses olarak dinlediğiyle aynı şey olduğuna karar verdikten sonra, Kurban Ağa'nın ozan duyarlığından kuşku duymadığını da anımsıyordu. Ancak, yıllar vardı ki ne onu düşündüğü olmuştu, ne bunu. Şaşmamak elde değildi.

"Çok tuhaf," diye mırıldandı, "hem de bu gece, burada, bu okyanus kıyısında, bizim oralardan en çok uzaklaştığım noktada. Okyanus da aynı sesi mi veriyor ki?"

Soluk bile almadan dinledi bir süre, ister okyanustan gelsin, ister Cahan'dan, yabanıl sesin nicedir kesilmiş olduğunu ayrımsadı. Ama Kurban Ağa gözünün önünden gitmiyordu. Başında o değişmez köşeli kasketi, sırtında kara kadife yeleği ve ak üstüne kara çizgili mintanı, incecikten çevresine yaydığı toprak ve ter kokusuyla, neredeyse somut bir biçimde, gene karşısındaydı işte. Hem yalnız yassı taşın üstüne oturup Cahan'a bakarken değil, bostanında fide dikerken de, kahvede, mahallede ya da ulu çınarın altında koşuk söylerken de, hep öyle tekdüze, inişsiz çıkışsız bir sesle, en sonunda saltık koşuğu bulmuş gibi, elleri dizlerinin üstünde, gözleri yumuk. Koşuklarını hiçbir zaman saz eşliğinde söylememesine karşın, neden söz ederse etsin, hiç sesini çıkarmadan, neredeyse soluk bile almadan, hayranlıkla dinlerdi herkes. Yalnız, eğer oradaysa, Çeten Ali ne yapıp yapar, beylik şakasını bir kez daha araya sıkıştırmanın bir yolunu bulurdu: "Bizim Kurban Ağa iyi söylüyor, güzel söylüyor ya şöyle dünya gözüyle bir koşuk söylemeden ölüp gidecek diye korkuyorum!" Kimileri kızardı bu söze, kimileri gülümserdi, Kurban Ağa da gülümserdi, "Ne yaparsın, bu iş böyle," derdi: "koşuk söylüyorsan, gözlerini yumacaksın. Sen yummasan, onlar yumulur."

"Onlar mı yumulur diyorsun?"

"Heye, onlar yumulur diyorum. Bu iş böyle."

Komşular gülümserler, "Bu adam bir oğuzlama; bu adam hiç kimseye benzemez," diye söylenirlerdi.

Yaşlı ozan, ayrımında bile olmadan, ayaklarını altına çekip bağdaş kurdu, ellerini dizlerinin üzerine koydu, gözlerini yumdu. Sanki koşuk söyleyecekti. Ama, bir kez daha, "Olacak şey değil!" diye söylendi. Gerek çocukluğunda, gerek delikanlılığında, yüz kez dinlemişti belki Kurban Ağa'nın öyküsünü. Ancak, bugün, bunca yıldan sonra bile, her öğesi düşüncesinde duru bir su gibi ışıldamakla birlikte, bu öyküyü kavradığını, oluntularını tutarlı bir biçimde birbirine bağlayıp tutarlı bir biçimde açıkladığını söyleyebilecek durumda değildi. Yalnızca kendisi değil, başkaları da söyleyemezlerdi, çünkü, olayların birbirini izleyişi açısından bakılınca, neredeyse her şey çelişkin görünüyordu bu Kurban Ağa'nın yaşamında.

Gerek çocukluğunda, gerek delikanlılığında, ozanlığı çağrıştırabilecek özellikler taşımak şöyle dursun, bir sakarlığı, bir dalgınlığı, bir de sessizliğiyle ünlenmişti. Hiçbir oyuna, hiçbir söyleşiye katılmaz, evinden babasının "tüccar terzi" dükkânına, babasının "tüccar terzi" dükkânından evine, bir gölge gibi gidip gelir, ama, her seferinde yepyeni ve çok karmaşık bir yoldan geçermiş gibi, kimi engelleri çarpıp devirir, kimi engellere çarpılıp devrilir, kahkahalar arasında, ama, sanki hiçbir şey işitmemiş, hiçbir acı duymamış gibi, öyle yürüyüp giderdi. Babası, Kadir Ağa, kendisi gibi ufak tefek ve sessiz bir adam, "Bizim Kurban çok iyi bir terzi olacak, beni bile geçecek, hatta geçti neredeyse!" derdi ya komşular arkasından gülerlerdi bu övgülere, sonra içlerini çekerler, "Ne yapsın zavallı, tek çocuğu bu yarım akıllı oğlan," diye söylenirlerdi. Boyu uzayıp sakalı bıyığı çıktıktan, "tüccar terzi" dükkânında en iyi giysileri gerçekten onun yaptığı söylenmeye başladıktan sonra bile, Ötegeçe'de hiç kimse önemsememişti Kurban Ağa'yı.

Öyle ki yaşlı kadınlar, kapı önlerinde otururken, onun sessizce geçtiğini görünce, "Anam, bunu askere bile almazlar," diye söylenirlerdi.

Düşünülenin tersine, işin uzmanları hiç duralamadan askere almıştı Kurban Ağa'yı, gittiği yerde de koskoca tümene bahçıvan yapmışlardı. Üstelik, yaptığı işi hem kendisi, hem komutanları ve arkadaşları çok beğenmiş olmalıydı ki Kurban Ağa, askerlik dönüşü, "Ben bahçıvanlıktan başka iş yapmam," diye kesip atmıştı. Kadir Ağa bayağı yaşlı bir adamdı artık, sıfırdan yola çıkarak, dişiyle, tırnağıyla açıp büyüttüğü "tüccar terzi" dükkânını biricik oğluna bırakmak istiyor, dönüşünü sabırsızlıkla bekliyordu. Bu nedenle, dönüşünde, günlerce yalvarmıştı ona. Ancak, Kurban Ağa babasının kendisine gönlünce bir bahçe almaya yanaşmaması durumunda, bir başka bahçede gündelikle, hatta boğaz tokluğuna çalışmaya kararlı olduğunu söyleyince, isteğine boyun eğmek, yani güzelim dükkânı satıp o uçsuz bucaksız bahçeyi satın almak zorunda kalmıştı.

"O güzel evle birlikte," diye mırıldandı yaşlı ozan, "yaşamım boyunca gördüğüm en güzel evle."

Kurban Ağa'nın durgun yaşamının büyük serüvenlerinden biri işte bu günlerde, babası ve destekçileriyle birlikte, İsmail Ağa'nm evine gidip çevrenin en büyük ve en güzel bahçesi için ateşli bir pazarlığa giriştikleri sırada, elinde kahve tepsisi, sessizce konuk odasına giren Meryem'le göz göze gelmelerinden sonra başlamıştı. En azından, herkes bunu böyle bilirdi.

O günlerde, ağızdan ağıza aktarıldığına göre, konuklara kahvelerini verirken, Meryem herkes gibi Kurban Ağa'nın önünde de bir saniye durup ışıl ışıl gülümsemiş, Kurban Ağa'ysa, birdenbire her yanı titremeye başladığından, tepsiden fincanı alamayacağını, alsa da dökmeden ağzına götüremeyeceğini anlamış, "Ben kahve içmem," diye kekelemişti. Sonra, Meryem her şeyi

daha o akşam unutmuş görünürken, Kurban Ağa yemeden içmeden kesilmiş, Kadir Ağa en az on gündür sürdürmekte olduğu çetin pazarlığa bir de Meryem'i eklemek durumunda kalmıştı. Ne var ki, Kurban Ağa'nın Meryem'le karşılaştığı güzel ev de içinde olmak üzere, bahçeyi alıp oğlunun üstüne tapularken, tüm dil dökmelerine karşın, kızı alamamıştı: Meryem tüccar terziliği elinin tersiyle iterek bahçesinde bir yanaşmanın yaptığı işleri yapmaya hazırlanan bir yarım akıllıyla evlenmek istemiyor, bu konu ne zaman açılsa, "Tanrı yazdıysa bozsun!" diyordu. Kurban Ağa'nın isteğini geri çevirmekle de yetinmemiş, para zoruyla evlerini ve bahçelerini ellerinden alan bu kurnaz Kadir Ağa'nın (bu 'abalı frengin') sonunda babasını kandırıp kendisini zorla gelin almasından korkmuş, bohçasını alıp Recep Hoca'nın oğluna kaçmıştı. Kurban Ağa'nın ozanlığı işte tam gene bu sıralarda, kısa bir küskünlük döneminden sonra başlatılan düğünün son günü, Meryem Bacı, Recep Hoca'nın daha çok Şeyhülislam diye anılan sarhoş oğlu Yahya'nın evine götürülmek üzere, bir türlü yerinde duramayan bir kır ata bindirildiği sırada başlamıştı, ilk kez o gün ortaya çıkmıştı daha doğrusu.

Gelin ata bindirildikten sonra, evin bahçe yanından geçen komşular Kurban Ağa'yı burada tek başına, elleri dizlerinde, gözleri yumuk, öyle oturur bulmuşlar, sessizce yaklaşıp önüne dikilmiş, sonra, aradan bir dakika bile geçmeden, birbirlerinin kulağına eğilerek, çok önemli bir tanıyı iletir gibi, "Kurban koşuk söylüyor!" diye fısıldaşmaya başlamışlardı. "Allah Allah! Kurban koşuk söylüyor!" Biraz daha dinleyince, yaşamlarında ilk kez Meryem gibi güzel bir kız görmüş de vurulmuş gibi donup kalmışlar, sonra, bir kez daha, gözlerini Kurban'ın üzerine dikince, yumuk gözlerinden çıkıp yol yol çenesine inen gözyaşlarını görüp kendi gözlerinin de buğulanıp yaşardığını ayrımsamışlar, sonra, Kur-

ban Ağa yaşamının bu en uzun koşuğunu bitirip de gözlerini açınca, sözü edilen nesnenin çok canlı ve eşit büyüklükte bir resmi karşısındaymış gibi, "Tamam, tıpkı böyle," demişlerdi. "Tamam, tıpkı böyle, tıpkı böyle..."

Yaşlı ozan karanlıkta gülümsedi.

"Tamam, tıpkı böyle dedikleri tam olarak neydi ki?" diye sordu kendi kendine. Meryem'e duyduğu aşkın anlatımıysa, onlarınki gibi sıradan bir aşk mıydı Kurban Ağa'nın dizelerinin anlattığı, yoksa herkese kendi aşkını ya da kendi aşksızlığım yaşatan olağanüstü dizeler mi bulmuştu? Yoksa adamlar gerçek koşukların tam böyle, yani az önce işittikleri gibi olması gerektiğini mi söylemek istiyorlardı? Ne olursa olsun, Kurban Ağa'nm babasının Meryem Bacı'yı Kurban Ağa için Meryem Bacı'nın babasından istediğini, Meryem Bacı'yı da yanına çağırıp çok dil döktüğünü, hatta neredeyse yalvardığını tüm komşular biliyordu, ama Kurban Ağa'nın Meryem Bacı'yı Kerem'in Aslı'yı, Tahir'in Zühre'yi, Yusuf'un Züleyha'yı sevdiği gibi, olağanüstü bir tutkuyla sevdiğini o gün, orada, o uzun, ama hiçbir bellekte tek dizesi kalmamış koşuğu orta yerinden dinlemeye başlamış olan komşular anlatmıştı herkese, herkesi de inandırmış, bir daha çıkmamasıya yerleştirmişlerdi belleklere. Ancak, Kurban Ağa'nm ilk koşuğunu burada, Meryem Bacı kır atın üstünde Şeyhülislam'ın, yani Sarhoş Yahya'nın evine gelin giderken söylediğinin kuşkulu olduğu gibi, gerçek koşukların tam böyle, tam o dakikada Kurban Ağa'nın ağzından işittikleri gibi olduğunu ya da olması gerektiğini söylemek istemiş olmaları daha usa yatkın görünüyordu. Çünkü, Meryem Bacı'nın dünya evine girmesinden bilemedin altı ay sonra, Kadir Ağa'nın dayatmasıyla, Adile Bacı'yla gerdeğe girmiş ve herkesin tanıklık edebileceği gibi, kendisine tek bir çocuk bile vermemesine karşın, onu hep el üs-

tünde tutmuş olması da, çok yakın bir döneme kadar, ozanlığı kesintisiz bir biçimde sürdürmesi de her şeyden çok bu varsayıma yöneltiyordu insanı.

Yaşlı ozan gülümsedi, "Hem de her yerde, hep kendine özgü bir biçimde," diye söylendi.

Kurban Ağa'nın ünlü koşuk söyleyişlerini getirdi gözlerinin önüne. Bahçede ya da çarşıda, işlerini bitirdikten sonra, kahvede, cami önünde, düğün evinde, sessizce gelip insanlara yaklaşır, aralarına oturup her zamanki sessizliğiyle, hiç söze karışmadan konuşmalarını dinler, sonra, oradakilerden biri, "Kurban Ağa, sen de bize bir koşuk söyle," deyince, hiç yanıt vermeden gülümser, ellerini dizlerinin üstüne koyar, çok uzun bir süre, öylece durup sonra, gözlerini yumar, tükenmeyen bir kaynaktan kesintisiz ve tekdüze akan bir su gibi, kimi zaman kısa, kimi zaman uzun, ama hep aynı ölçüde duru. İnsanlar neredeyse soluklarını keserek dinlerler, yalnız, başlamadan, gözlerini değişmez bir noktaya dikip beklerken, "Gene ölçü alıyor seninki," diye fısıldarlar, koşuğu bitirince de, gözlemlerinin doğruluğunu kesinlercesine, "Tamam, tıpkı böyle!" derlerdi. "Tamam, tıpkı böyle, ağzına sağlık, Kurban Ağa."

"Tamam, tıpkı böyle dedikleri neydi peki? Kurban Ağa neyin ölçüsünü alırdı ki?" diye söylendi yaşlı ozan.

Bin kez sormuştu belki bu soruyu. Bir yanıt bulamamıştı. Kurban Ağa'nın söylediği her koşuğun ardından "Tamam, tıpkı böyle!" diyenlerin kendilerine de sormuştu. "Böyle işte, başka nasıl olsun istiyorsun ki?" diye yanıtlamışlardı her seferinde, hiçbir zaman bulamamıştı aradığı yanıtı. Bundan sonra bulacağını da sanmıyordu. Ama, ilk kez geldiği bu küçük kentte, bu kimliksiz otel odasında, yani Ötegeçe'nin ve gençlik günlerinin çok uzaklarında, içinde, beyniyle yüreğinin arasında bir yerlerde, incecik bir ışık titredi birdenbire, yanıta çok yaklaştığını sezinledi. Sonra aradığını gözle-

riyle görüyormuş gibi gülümsemeye başladı. "Bir de ozanlık tasladım bunca yıl! Daha önce nasıl düşünemedim? Şimdi anlar gibiyim!" dedi kendi kendine. Şimdi ona öyle geliyordu ki Kurban Ağa koşuklarında bahçeyi, evi, sokağı, yüzü, devinimi ya da olayı betimlemeye çalışırdı yalnızca, betimlerdi de; ama, aynı zamanda, hepsine kendinden bir şeyler katar, bakışını ve sevgisini eklerdi, koşuğunu dinleyenler de bahçeyi, evi, sokağı, yüzü, devinimi ya da olayı öylece, onun bakışının ve sevgisinin içinden görürlerdi. Bundan sonra, dizelerin hiçbirini uslarında tutamasalar bile, kendileri de onu dinlerken gördükleri gibi anlatırlardı her şeyi; bahçe, ev, sokak, yüz, devinim ya da olay eşlere, çocuklara, dostlara da böyle görünürdü.

"Evet, böyle, şimdi hiç kuşkum yok artık," dedi yaşlı ozan. "Gerçek bu olmalı, böyle kalmalı." İçinde bir yerlerin sızladığını duydu. Kendinden bile gizliyordu ya nicedir bir bunalım geçirmekteydi: ikide bir içindeki tüm kaynaklar kurumuş gibi bir duyguya kapılıyor, koşuklarında hep kendi kendini, belki de başkalarını yinelemekten başka bir şey yapmadığını sezinliyor, bir çıkış yolu bulmak umuduyla oradan oraya sürüklenip duruyordu, buraya da bu nedenle gelmişti. "Ozan oydu, ozanlık da onunki. Bunu bilemedim," dedi.

Kendisi bu koşukları dinlemeye başladığında, Kurban Ağa yirmi yıldır söylüyordu belki. Bu bakımdan, ilk hayranlık, belki de ilk esinlenme geride kaldıktan sonra, böyle rahat söylemesini eski bir alışkanlığa ve eski kalıpların yinelenmesine bağlamış, dizeleri kitaplardan okumayı yeğleyen bir ozan adayı olarak kafadan dizeler okuyan tüm ozanlar gibi Kurban Ağa gibi sevenlerini de küçümsemiş, onların, hayranlık içinde, "Tamam, tıpkı böyle!" diye yineleyip durmalarını, şimdi düşündüğünün tersine, söylediklerinin sıradanlığıyla açıklamaya yönelmişti.

Hiç kuşkusuz, kendi yazdığı ilk koşukları, o bayramlar, kahramanlar üstüne, mevsimler, dağlar, ırmaklar, bahçeler, tarlalar üstüne, atalar, anneler, kardeşler, çocuklarını ana kucağında bırakarak ölüp gitmiş hayırsız babalar üstüne karaladığı ilkokul dizelerini bir şey sanıyordu o sıralarda. Şu var ki böyle düşünmek için nedenleri de yok değildi: kasabanın neredeyse tüm okumuşları beğeniyordu karalamalarını, öğretmenler bu daha dörtten beşe bile geçmemiş çocuğun şiirlerini ceplerinde dolaştırıyor, başka öğretmenlere, hatta yargıca, hekime, yüzbaşıya, kaymakama bile okuyorlardı. Bu yüzden, sınıfta kimi çocuklar Kurban Ağa demeye başlamışlardı ona, "Bizim Kurban Ağamız da bu işte!" diyerek dalga geçiyorlardı. Kimbilir, belki biraz da bu yüzden sevmiyordu Kurban Ağa'yı. Ama, daha beşi bitirdiği yıl, tatilde, benzersiz bir sevgiyle bağlanmıştı ona: bir pazar günü, akşamüzeri, Hacı Bey'in yazlık kahvesinin önünden geçerken, okulunun başöğretmeni yanına çağırmıştı onu; sanki koca bir adammış gibi yanına oturtup çay ısmarlamış, sonra, gene koca bir adammış gibi, onunla görüşmeye girişmiş, sonra da, bir öbür yanında oturan Kurban Ağa'ya, bir kendisine dönmüş, "Şurada, arkadaşların önünde bir temiz çakışsanız, nasıl olur?" diye sormuştu.

İkisi de karşı çıkmışlardı hemen: kendisi doğaçlama koşuk söyleme yeteneği olmadığını söylemişti, Kurban Ağa da çakışmanın sevdiği bir koşuk türü olmadığını. Ama başöğretmen öylesine dayatmıştı ki, o dönemlerde de başöğretmenler öylesine önemliydi ki, Kurban Ağa direnmekten vazgeçmişti sonunda, ancak, aynı anda, onun gözlerinde titreyen korkuyu da görmüştü:

"Peki, çakışalım bakalım, ama önce çocuk başlasın," demişti.

"O da neden ki?"

"Su küçüğün, sofra büyüğün de ondan."

"Ne ilgisi var?"

"İlgisi olmaz olur mu? Koşuk bir sudur."

Ne o gün, ne o günden sonra, bu gerekçeyi hiçbir zaman tam olarak anlayamamıştı, ama hep sonsuz bir minnetle anımsamıştı: Kurban Ağa bunu söylemese de hemen girişiverseydi, ilk dörtlükle çakışma başlamış olacak, dörtlük bitip sıra kendisine gelince de, böyle bir yeteneği bulunmadığından, yani tek bir dize bile söyleyemeyeceğinden, yenilgisi kesinleşecekti. Kurban Ağa çakışmaya kendisinin başlamasını zorunlu koşul olarak öne sürmekle kaçınılmaz yenilgiyi önlemişti. O gün bugün, çok duyarlı, çok ince, çok sevecen bir insan olarak düşünürdü onu. Kent yaşamından fazlasıyla bunaldığı zamanlarda, onun gibi bir halk ozanı olmayı düşlediği, kendini başında köşeli bir kasket, sırtında kara kadife bir yelek, ak üstüne kara çizgili bir mintan, gözleri yumuk, çevresindeki insanlara koşuk söylerken gördüğü olurdu. Bununla birlikte, yıllar sonra, arada bir, yazın dergilerinin artık duralamadan yayımlamaya başladıkları şiirlerini bir zamanlar Kurban Ağa'dan dinlediği türden "koşuklarla" karşılaştırdıkça, onun bu, "Su küçüğün" sözünü bir yerde kendi şiirinden yana bir kanıt olarak kullanır olmuştu. O günlerde, ona öyle geliyordu ki Kurban Ağa, "Su küçüğün" deyip şiiri suyla özleştirirken, ister istemez onun bize "verilen", dolayısıyla kökü bizim benliğimizde değil, dışımızda bulunan bir şey, kendimizden daha üstün, daha güçlü birinden, örneğin Tanrı'dan ya da gelenekten aldığımız bir "nimet" olduğunu söylemek istiyordu. Kendi yazdığı türden, uzun uzun düşünülüp araştırılarak kurulan koşuksa, "Hadi, bir koşuk söyle!" denilince söyleniverenlerin tersine, "yaratılan" bir koşuktu. Böylece, Kurban Ağa'ya duyduğu tüm sevgiye karşın, çakışmanın altından kalkıp da onun gibi bir halk ozanı olup kasabadan çıkmaması durumunda, yalnızca tekdüze bir yaşama saplanıp

kalacağı için değil, yaratıcılığa da fazlasıyla uzak düşmüş olacağı için, yaşamını öyle değil de böyle yönlendirdiğine sevindiği olurdu.

"Sanırım, yanıldım," dedi, "yazıyla söz arasındaki karşıtlığı gereğinden fazla büyüttüm, her şeyi yanlış değerlendirdim."

Kuşkusuz, gençlik dönemlerinde bile, çok fazla abartmazdı üstünlüğünü: ne de olsa, böyle her durumda, böyle hiç zorlanmadan koşuk söylemek herkesin üstesinden gelebileceği bir iş değildi, kendisi de hiçbir zaman gelememişti; gene de okuryazar bile olmayan nice insanın aynı kolaylıkla uyak bulması, söyledikleri koşukların, en azından ilk bakışta, aynı ağacın meyveleri gibi birbirine benzemesi, tüm bu koşukların neredeyse hep aynı biçimde, aynı tekdüze titremle söylenmesi de ozanın yaratma yeteneğinden çok, ezberleme ve yineleme yeteneğine tanıklık eder gibiydi. Yıllar yılı, elinde bir kürek, bir bel ya da çapa, yanında kendisi gibi ufak Adile Bacı, rahmetli Kadir Ağa'nın aldığı o koca bahçede çalışmaktan başka bir şey yapmamış bir adamdan bundan fazlası da beklenemezdi.

O gerçekleşmemiş çakışma girişiminden sekiz on yıl sonra, ilk şiirlerini yayımlamaya başladığı dönemde, üstü kapalı bir biçimde, Kurban Ağa'nın kendisine de açmıştı bu gözlemini, koşuklarının, "Ben bunu daha önce de duymuştum!" dedirtecek ölçüde benzeşmesinin nedenini sormuştu ona.

Kurban Ağa hiç alınmamıştı, gülümsemişti yalnızca.

"Doğru, benzer, ama aynı koşuk değildir," demişti. "Neden dersen, söylediğin aynı şey değildir."

"Nasıl yani?"

Kurban Ağa, ünlü "ölçü alma" anlarında olduğu gibi, gözlerini uzaklarda bir noktaya dikip susmuş, neden sonra konuşmaya başlamıştı.

"Şöyle," demişti: "ölmüş bir geline ağıt yakarsın; beş gün sonra, yani daha sen ilk ağıdını unutmadan, bir gelin daha ölür, bir ağıt da ona yakarsın; iki ağıt birbirine benzer elbette; yan yana uzatılmış iki gelin ölüsü birbirine nasıl benzerse, tıpkı öyle; gene de aynı değildir, çünkü gelinler aynı değildir."

Kurban Ağa biraz daha yaklaşmıştı yanma, yüzünde hep aynı gülümseme, elini omzuna koymuş, gözlerini gözlerine dikmişti.

"Ama imam ikisine de aynı duayı okur," diye eklemişti. "İmam ozanın tersidir."

Sonra kalkmış, "Hadi eyvallah!" bile demeden yürüyüp gitmişti.

Oysa, her şeyden ve herkesten çok kendine inanan genç bir ozan olmasına karşın, öyle donup kalmıştı olduğu yerde. Tüm duyduğu saltık bir güçsüzlük ve saltık bir ezilmişlikti; düşünebildiği tek şeyse, omzunda beli ve küreği, ağır ağır, ama sanki havalandı havalanacakmış gibi uzaklaşan adamın yaratmak ve yinelemek, yücelik ve sıradanlık türünden hiçbir sorunla ilgilenmeden, tıpkı şimdi yaptığı gibi, yolunda yürümekle yetindiği.

Yaşlı ozan, o gün bugün, Kurban Ağa'nın hiç de öyle hafife alınacak bir adam olmadığını düşünürdü. Doğduğu kasabanın insanları da böyle düşünürdü kuşkusuz: o, başında köşeli kasketi, sırtında kara kadife yeleği ve ak üstüne kara çizgili mintanı, bir kerevetin üstüne, bir duvarın ya da bir ağacın gölgesine bağdaş kurup oturup da kara gözlerini yumarak tekdüze bir uyumla koşuk söylemeye başlayınca, kadınların, erkeklerin, çocukların soluklarını keserek ağzının içine bakmaları, iplik iplik yağan yağmuru, gelin gibi ırgalanan gül dalını, kalem kaşlı, kömür gözlü, al yanaklı, selvi boylu, ölmüş gelini birdenbire karşılarında bulmuş gibi, "Tamam, tıpkı böyle!" diye söylenmeleri boşuna değil-

di; yazık ki gördüklerinin tam o yağmur, o dal, o gelin olduğunu, üstelik, onun bakışı ve sevgisiyle daha bir gerçek, daha bir aşkın olarak belirdiklerini ancak şimdi, bu uzak kentte anlıyordu: "Ağzına sağlık, Kurban Ağa, doğrusun, tıpkı böyle, tam dediğin gibi!" demeleri boşuna değildi.

"Tıpkı böyle, tam dediğin gibi," diye mırıldandı yaşlı ozan.

Evet, düşündüğü gibi, sözcüklerle örülen bir koşuktan başka bir şey, bir bahçenin, bir evin, bir sokağın, bir yüzün, bir olayın ya da ölmüş bir gelinin betimlenmesi söz konusuydu. Kimbilir, onlar belki de hep böyle bakıyorlardı soruna, Kurban Ağa da böyle bakıyordu. Öyle ya, kendisini ilk kez dinleyenler, damaklarında koşuğun anlatılmaz tadı, biraz daha söylemesi için yalvardıkları zaman, Kurban Ağa tüm anlaşılmamışların hoşgörüsüyle gülümserdi.

"Hepsini söyledim," derdi. "Daha ne söyleyeyim ki? Söyledim hepsini."

"O zaman bir daha söyle," derlerdi.

"Yani baştan mı başlayayım?" diye sorardı Kurban Ağa. "Ama baştan başlayalım dersek, her şey birbirine karışır."

Kurban Ağa'nın koşuklarını ilk kez dinleyenler, özellikle de kasabaya uzak yerlerden atanmış memurlar, onun bu tepkisi karşısında şaşırırlar, elleri içgüdüyle kalemlerine gider, "Keşke yazsaydık!" diye hayıflanırlardı. Kurban Ağa onlara da hoşgörüyle bakardı, ama mantıklarını anlamazdı.

"Ne diye yazacaksınız ki?" diye sorardı. "Neyi söyle dediniz de söylemedim ki?"

"Ne istedikse söyledin, ağzına sağlık," diye yanıtlardı ister istemez, bu işin içinde anlamadıkları bir şeyler bulunduğunu gizlemeye çalışırlardı. Tıpkı kendisi gibi.

Ancak, şimdi, düşündükçe, ona öyle geliyordu ki, o söylerken birileri kalem kâğıt çıkarıp ağzından her çıkanı yazsa bile, koşuğunu kâğıda aktarmış olmazdı, çünkü, yazının ses olmaması bir yana, birileri yazılanı Kurban Ağa'nın kendisine bile okutsa, okunan şey Kurban Ağa'nın çeyrek saat önce söylediği ilk koşuğun gölgesi bile olamazdı: Kurban Ağa'nın koşuğu yalnız bir kez söylenirdi. Koşukta betimlenen nesne arada değişmiş oluyordu da ondan mı? Belki de.

Yaşlı ozan gene içini çekti: uzun, çok uzun bir süre, Kurban Ağa'nın koşuk yazıya dökülünce sıradan niteliğinin ortaya çıkmasından korkmasıyla açıklamıştı bunu, daha doğrusu, açıkladığını sanmıştı. Korkusunu bir üstünlük anlatımı ardında gizlediğini bile düşündüğü olmuştu. Örneğin, belleklerde kalmış ender dizelerinden birini, ilk bakışta insana fazlasıyla sıradan görünen şu, "Dünya kâğıt olmuş, dilim de kalem!" dizesini bugüne dek söylediği tüm koşuklarının dolaylı tanımı olarak değerlendirmek varken, bir kendini beğenmişlik anlatımı gibi görmüştü. Böylece, birkaç kez, hem komşu, hem dost, hem de, en azından bir anlamda, uğraştaş olarak, bu konuda iyice sıkıştırmak istemişti onu. Ne var ki, her zaman olduğu gibi, Kurban Ağa ona da başkalarına verdiği yanıtı vermişti gene, aynı kaçamak yanıtı:

"Ne diye yazılacakmış ki?" demişti. "Söylemem gerekti mi söylüyorum işte. Gene gerekirse, gene söylerim. Ne zaman söyle dendi de söylemedim ki? Ama bir söylediğimi bir daha söylememi isterlerse ya da yazmaya kalkarlarsa, o zaman..."

"O zaman?"

"O zaman söylemem işte!"

"Hey gidi Kurban Ağa! Koca ozan!" diye mırıldandı yaşlı ozan.

Bugünmüş gibi anımsıyordu: şaşırıp kalmıştı bu yanıt karşısında. Hiç kuşkusuz, daha önce söylediklerinden pek de farklı bir şey söylememişti, ama çocuksu içtenliğiyle insanı sarsıyor, gerilerde, bulanık da olsa özgün bir bakış açısının varlığını sezdiriyordu. O günden sonra, "Kurban Ağa sanıldığı kadar büyük bir ozan olmayabilir, ama hiç kimseye benzemeyen bir ozan olduğu kesin," demişti dostlarına. Ne olursa olsun, onun düşünebildiğinden, kitapların yazdığından çok farklı bir şeydi yaptığı, en azından işleviyle, onun bildiği, hatta tasarlamaya çalıştığı hiçbir koşuğa benzemiyordu. Sonra, Kurban Ağa'nın gözlerinin daldığını, derin derin içini çektiğini görmüştü.

"Adam sen de! Yaş geldi, altmışa dayandı," demişti bir koşuk söyler gibi. "Çoğunu söyledim, belki de en güzellerini. Fazla bir şey kalmadı geride. Belki artık söylemesem de olur."

"Evet, şimdi daha iyi anlıyorum," diye mırıldandı yaşlı ozan. "Şimdi biliyorum, şimdi hiç kuşkum yok artık: Kurban Ağa hiç kimseye benzemeyen bir ozandı. Ama nasıl ulaşmıştı ki bu ozanlığa?"

Koşuğa dökülecek bahçenin, evin, sokağın, yüzün, devinimin ya da olayın ölçüsünü alan bir Kurban Ağa gibi ellerini dizlerinin üstüne koyup Kurban Ağa'nın her koşukta gerçekleştirdiği türden bir betimlemeye girişir gibi Kurban Ağa'nın yaşamını kısaca yeniden kurmayı denedi. Fazla bir şey çıkaramadı. Göründüğü kadarıyla, dümdüz bir yaşamdı Kurban Ağa'nın yaşamı. Öyle akıllı, öyle bilgili bir adam değildi: yaşıtları beş yıllık ilkokulu dokuz yılda zor bitirdiğini anlatırlardı. Çocukluğunda da, gençliğinde de, yaşlılığında da herhangi bir konuşmada, en iyi bildiği konular: bahçıvanlık, terzilik ya da ozanlık konuları tartışılırken bile, öne

çıkmaya çalışmak şöyle dursun, soru sorulmadan ağzını açtığı ender görülürdü. Öyleyse? Öyleyse Kurban Ağa on yedisinde bir Meryem Bacı'nın birkaç saniyelik gülümsemesine mi borçluydu her şeyi? "Evet," demek zordu doğrusu.

Yaşlı ozan gerek yalnız başına, gerek arkadaşlarıyla birlikte Kurban Ağa'nın bahçesinin önünden geçişlerini anımsadı. Üç aşağı beş yukarı hep aynı şeyi görmüştü: Kurban Ağa toprağı bellerken, sebzeleri ya da çiçekleri sularken, ağaçları budarken, meyve ya da sebze toplarken, Adile Bacı hemen yanında durur, her yaptığını yaşamında ilk kez gördüğü bir etkinlik gibi izler, her göz göze gelişlerinde gülümserdi; yorgun düşüp büyük ceviz ağacının altında otururken de, başını her kaldırışında, Kurban Ağa'nın evleklerin arasından kendisine gülümsediğini görür, kendisi de ona gülümserdi. Öyle ki, yaşlılık günlerinde bile, karşılıklı gülümsemelerini kim görse, "Ben aşk diye buna derim!" derdi ister istemez, Kurban Ağa'nın bir başka kadına da aynı ölçüde tutulmuş olabileceğine inanmakta güçlük çekerdi. Gene de, bahçenin bir ucunda, İsmail Ağa'nın görkemli evi her şeyin göründüğü gibi dümdüz olmadığını söylerdi: İsmail Ağa'yla karısı Meryem Bacı'yı gelin ettikten bir hafta sonra boşaltmışlardı evi, ama, kendi evinin bahçesine oldukça uzak olmasına karşın, Kurban Ağa hiçbir zaman taşınmamıştı buraya, başka birini de oturtmamıştı, ilk tutkunun somut bir kanıtı gibi, hep böyle bakımlı bir durumda, hep böyle bomboş bırakmıştı onu. Öyle ki dışarıdan bakılınca pırıl pırıl görünen bu evi öyküsüyle birlikte düşünenler de, "Tamam, tıpkı böyle!" diyebilirlerdi. Kurban Ağa'nın Adile Bacı, toprak ve koşuk tutkusu Meryem Bacı tutkusunun değişik dönüşümleri miydi öyleyse?

"Bilemiyorum, bilemiyorum," dedi yaşlı ozan kendi kendine. "Bildiğim bir şey varsa, o da bu Kurban

Ağa'nın çok soylu, çok yücegönüllü bir adam olduğuydu. Ama neye yaradı? Yapayalnız ölmesini bile önlemedikten sonra?" Birdenbire, anlatılmaz bir hüzün çöktü içine, gözlerinin yaşardığını duydu, "Ne oluyor? Ben de tıpkı onun gibi yolun sonuna mı geldim?" diye söylendi.

Soruyu nasıl yanıtlayacağını bilemiyordu doğrusu, ama, kimbilir kaçıncı kez, çevresinde varlığı yalnızca yaydığı soğukluktan anlaşılan bir çemberin daraldığını duyuyor, yolun artık bitmek üzere olduğunu düşünüyordu. Çemberin daraldığını duymamak için koşuklarla uğraşmaktan vazgeçmek mi gerekirdi yoksa? Kurban Ağa, "Artık söylemesem de olur!" derken, bunu mu anlatmak istemişti? "Öyleyse, öyleyse..." diye başladı, arkasını getiremedi. Göğsüne bir sızı saplandı. Yatağa uzandı, öylece, kımıldamadan kaldı bir süre, sonra, birini rahatsız etmekten korkar gibi, usulca bir yandan bir yana döndü. "Hayır," diye geçirdi içinden. Daha sonra, iyice anlamıştı ki, hiç değilse o günlerde, Kurban Ağa için çemberin daralması çok da önemli değildi, hatta, kimi davranışlarına bakılınca, güzellik de çok önemli değildi. Ona bu soruyu sormadan çok önce sezinlemiş olması gerekirdi işin gerçeğini. Evet, şimdi daha iyi anlıyordu, kimi anlarda insanın başını döndürecek, sözü nesne, nesneyi söz sandırtacak ölçüde somut, kesin ve etkileyici bir biçimde ortaya çıksa bile, güzellik değildi önemli olan; kalem kaş, kömür göz, hokka burun, gül yüz, selvi boy gibi en beylik sözcük ve eğretilemelerle, en sıradan uyaklarla kuruyordu koşuklarını, ama o yerin, o dakikanın koşuklarıydı bunlar, nesneleri, yüzleri, sevinçleri ve yıkımları sımsıkı sarıp görünür ve işitilir kılarlardı; sonra, Kurban Ağa gözlerini açtığında, koşukla nesne, birbiriyle kaynaşmış olarak, bir an öylece durur, böylece, gerçekliklerine bizi kesinlikle inandırdıktan sonra, kaşla göz arasında silinip giderlerdi.

Geri dönmek olsa olsa ölmüş gelini mezardan çıkarmaya kalkmak olurdu.

"Hey gidi, Kurban Ağa!" diye mırıldandı bir kez daha.

Onunla boğucu bir güz gününde karşılaşmasını anımsıyordu. Dayanılmaz sıcağa karşın, neredeyse kasabanın tüm erkekleri ve tüm erkek çocukları çayırda toplanıp bir bakanı beklemişlerdi. Anlaşılan, fazlasıyla olağandışı bir adamla karşılaşacaklarını umuyorlardı. Ama bu bakan da tüm ötekiler gibi fazlasıyla sıradan bir adama benziyor, üstelik, uzun boylu bir adamın kocaman bir şemsiyeyle kendisini güneşten korumaya çalışmasına karşın, sıcaktan fazlasıyla rahatsız olduğu anlaşılıyordu. Bu yüzden olacak, konuşmasını üç tümcede bitirivermişti. Ancak, Mülayim Ağa, böyle günlerin yeri doldurulmaz ozanı, "bakanımın ayağının tozu" diye bir ayaktır tutturarak koşuğunu uzattıkça uzatmış, hem de işi ölümün çaresinin belki de değerli bakanımızın ayağının tozunda bulunduğunu söylemeye dek götürmüştü. Ancak bakan öylesine sıkılmıştı ki koşuk biter bitmez bir teşekkür bile etmeden arabasına yönelmişti. Herkesi düş kırıklığına uğratmıştı bu tutum, ama, bu işin kendisiyle hiçbir ilgisi bulunmamasına karşın, Kurban Ağa ağladı ağlayacaktı neredeyse.

Usulca yanına yaklaşmıştı.

"Kurban Ağa, neredeyse ağlayacak gibisin," demişti.

"Güleyim mi?"

Ne diyeceğini şaşırmıştı bu soru karşısında. Ama bir arkadaşı yardımına yetişmişti.

"Bu nasıl söz, Kurban Ağa?" demişti. "Yoksa sen Mülayim Ağa'yı kıskanıyor musun?"

Kurban Ağa zınk diye durmuştu olduğu yerde.

"Ben dostumun düştüğü duruma üzüldüm," diye yanıtlamıştı. "Mülayim Ağa'yı ne diye kıskanayım ki? Onun işi başka, benim işim başka."

Arkadaşı bir soru daha sormuştu o zaman.

"Seni neden çıkartmadılar ki şu kürsüye?"

Kurban Ağa ilgisizce omuz silkmişti.

"Ben bilmediğim bir adam için ne söyleyebilirim ki?" deyip yürümüştü. O zaman, Kurban Ağa için koşuğun sözle nesnenin kaynaştığı bir ayrıcalıklı an olduğunu anlaması gerekmez miydi? Gerekirdi herhalde. Ama anlayamamıştı işte. Sonra, yavaş yavaş, yaşamın çalkantıları içinde, Kurban Ağa da, koşuk anlayışı da çıkıp gitmişti düşüncesinden, en son ve en parlak kuramların ardından koşmaya başlamıştı. Böylece, kesintisiz sekiz yıllık bir ayrılıktan sonra, arkasında on bir şiir kitabıyla, birkaç günlüğüne kasabaya dönünce, konu komşuyu sorarken, onu anımsamamıştı bile. Aynı gün, akşamüstü, Cahan'ın öbür yanında, gözleri suya dikili, yassı taşın üstünde oturur görünce, köşeli kasketine, kara kadife yeleğine ve ak üstüne kara çizgili mintanına karşın, onu tanımakta da zorluk çekmişti.

"Şu karşıda, yassı taşta oturan adam Kurban Ağa olmasın?" diye sormuştu çevresindekilere. "Orada hiç kımıldamadan ne yapıyor ki öyle?"

"Vallahi, hiç sorma," demişlerdi. "Kurban Ağa çok değişti: o işten bu yana, yani şöyle böyle üç yıldır, neredeyse her akşamüstü gelip en az bir saat, kımıldamadan oturur böyle, Mecnun gibi, o Cahan'a bakar, Cahan ona."

"Hangi iş? Hangi işten bu yana?" diye atılmıştı hemen.

"Adile Bacın öldükten sonra. Meryem Bacı'yla görüştükten sonra daha doğrusu," diye yanıtlamışlardı. "Böyle gelip oturur bu yassı taşa, Cahan akar, o bakar."

Sonra tüm ayrıntılarıyla anlatmışlardı her şeyi.

Kurban Ağa, hiç beklenmedik bir zamanda, Adile Bacı'yı yitirince, komşular tam anlamıyla ortada kaldığını düşünmüşlerdi. Oğulsuz, akrabasız olduğuna, bahçesinde sebze ve meyve yetiştirip arada koşuk söylemekten başka hiçbir şey bilmediğine göre de doğru konuştukları kesindi. Kendisi de her şeyiyle doğrulamaktaydı bunu: cenazenin kaldırılmasından üç gün, dört gün, on gün sonra bile, evinde, bir köşede gözlerini hep aynı noktaya dikip oturuyor, dil bilmez dağlı gibi, ağzını açıp tek sözcük söylemiyor, kalk denince kalkıyor, otur denince oturuyor, ye denince yiyor, iç denince içiyordu. Yapması istenip de yapmadığı ya da yapamadığı iki şey vardı yalnızca: gidip bahçesinde çalışmak, bir de koşuk söylemek, yani Adile Bacı bu dünyadan göçmeden önce hiç mi hiç nazlanmadan, hiç mi hiç zorlanmadan, gönülden yaptığı şeyler.

Ama komşulara en çok dokunan, daha önce kimsenin istemesine gerek kalmadan, kırkı çıkmamış bebeklerin ardından bile uzun uzun ağıtlar söylerken, Adile Bacı'nın ardından tek dize söylememiş olmasıydı. Kimi deneyimli komşular, "Yaşarken yüzüne bakmaya kıyamadığı gibi şimdi de ardından ağıt yakmaya kıyamıyor," diyerek yargıları biraz yumuşatmaya çalışıyorlardı ya çoğunluk bir haksızlık olarak değerlendiriyordu bunu. Üstü kapalı bir biçimde bile olsa, kendisine de iletmişlerdi görüşlerini, Adile Bacı'ya şanına yakışır bir ağıt söylemesi için biraz daha sıkıştırmışlardı. Kurban Ağa, ağırlığı neredeyse gözle görülür olmuş bir umutsuzluk içinde, başını bir o yana, bir bu yana sallamış, "Söylenecek ne kaldı ki? Adile ciğerimi bilir: kimin koşuğunu kime söyleyeceğim ki?" diyerek bir kez daha geri çevirmişti isteklerini. Ozan değil miydi, her şeye kendince bir yanıt buluyordu. Ama, koşuk söylemeyi ve bahçesinde çalışmayı bir yana bırakmış olması yetmemiş gibi, evden çıkıp çarşıda şöyle bir dolaşma, kahveye

oturup dostlarla biraz sıkıntı dağıtma önerilerini de sürekli geri çevirince, komşular köklü bir çözüm düşünmeye başlamışlar, hemen de buluvermişlerdi: Kurban Ağa'ya yeni bir eş getirerek yaşamını yeniden düzene sokacaklardı.

Doğrusunu söylemek gerekirse, kendi açılarından da oldukça önemli bir çözümdü bu: Adile Bacı öleli bir ay olmuştu neredeyse, ama Kurban Ağa yaşamın hiçbir şeyinin ayrımına varmaz göründüğünden, tüm yük kendi sırtlarına biniyor, erkekler, arada bir, bostanını suluyor, sebzeleri toplayıp çarşıya götürüyor, kadınlar, daha düzenli bir biçimde, her öğle ve her akşam evine yemek taşıyor, zorlanmadan yemediğini bildikleri için de tepesine dikilip zorla yedirtiyor, getirdikleri tabak tümden boşalmadıkça gitmiyorlardı. Ne var ki, tüm sevgilerine karşın, bu iş uzadıkça sıkıcı olmaya başlıyordu. Bu nedenle, tepesine dikilip yemeğini bitirmesini beklerken, ona artık yaşı yaşına, başı başına uygun bir kadınla baş göz olup bu geçici evreye bir an önce son vermenin zorunlu olduğunu anlatmayı deniyorlardı. Genç kadınlar bu işten soyut bir zorunluluk olarak söz ederken, belirli bir yaşa gelmiş olanlar bununla yetinmeyerek her seferinde somut bir öneriyle geliyor, yakında ya da uzakta oturan bir dul kadının ve ölmüş kocasının adını verdikten sonra, iyi huylarını, becerilerini, tarlalarını ya da hayvanlarını sayıp dökmeye başlıyorlardı.

Konuyu daha başından kapatmak da vardı kuşkusuz. Ama Kurban Ağa saygılı adamdı, hem de konuşmaktan çok dinlemeyi severdi. Hiç ilgilenmediği yaşlı kadınlar konusunda anlatılan şeyleri acemi bir ozanın koşuklarını dinler gibi, ilgi ve anlayışla dinliyor, ama, sonunda, "Peki, ne diyorsun, Kurban Ağa? İstemeye gidelim mi?" diye sorulunca, hep aynı biçimde başını sallıyor, "Herkes gediğinde sağ olsun, o dediğin bana göre

bir kadın değil," diye yanıtlıyordu. Daha işin başında, kesin ve kararlı bir dille, "Bakın, benim evlenmek gibi bir düşüncem yok," deseydi, bu denli üstüne gitmezlerdi belki, ama, Meryem Bacı kendisini istemeyince Adile Bacı'yla evlendiğini ve çok mutlu olduğunu, dolayısıyla hiçbir şeyin önceden bilinemeyeceğini düşündüğü için midir, nedir, bu konuda kesin bir şey söylemiyor, söylemediği, her öneriyi sonuna dek dinlediği için de komşu kadınlar seçimini yapmakta zorlandığını düşünüyor, Urup Fadime'nin öncülüğünde, tüm kasabada, hatta yakın köylerde gönlüne göre bir kadın aramayı sürdürerek, güzelinden çirkinine, şişmanından zayıfına, zenginiden yoksuluna, türlü dul kadınların çetelesini çıkarıp adlarını sayıyorlardı. Ne var ki, Adile Bacı'nın kırkı çıktıktan sonra bile, hep aynı olumsuz yanıtı alıyor, el kadar kadının onun için böylesine yeri doldurulmaz kalmasını uslarına sığdırmakta fazlasıyla zorlanıyorlardı.

Gene de, umutların iyiden iyiye tükenmeye yüz tuttuğu bir evrede, Akören'de kap kalaylamadan dönen Salih Dayı Kurban Ağa'nın ilk göz ağrısı Meryem Bacı'nın kocası Şeyhülislam Yahya'nın en az üç ay önce dünya değiştirdiği haberini getirince, tüm komşular, "Oldu bu iş!" demişlerdi: Meryem Bacı uğrunda ozan olmuş adamı bir kez daha geri çeviremezdi, Kurban Ağa da kendisini yörenin en ünlü ozanı durumuna getiren Meryem Bacı'ya kolay kolay, "Hayır" diyemezdi herhalde. Kurban Ağa'nın bu ölüm haberini çoktan öğrendiğini, ama, çekingenliği yüzünden, Meryem Bacı'nın adını başkalarının fısıldamasını beklediğini söyleyenler bile çıkmıştı. Ne olursa olsun, son akşam yemeklerinden birini mahallenin sözü en çok dinlenen kadını Minever Bacı götürmüş, o, pilava birkaç kaşık salladıktan sonra, "Ellerine sağlık, çok güzel olmuş!" deyince de eveleyip gevelemeden, "Afiyet, şeker olsun, ama kom-

şuların son yemeklerinden birini yediğini de unutma: Ötegeçe yıllar yılı seni besleyecek değil," demiş, zaman yitirmeden arkasını da getirerek bir yandan artık evlenmek konusunda olumlu bir karara varmasının zorunlu olduğunu, bir yandan da, eğer on sekizlik bir körpe düşünmüyorsa, üç ay önce Sarhoş Şeyhülislam'dan dul kalmış olan güzel Meryem'den iyisini bulamayacağını anlatmaya çalışmıştı ona. Kurban Ağa hiç renk vermeden dinlemiş, ama, hiç ayrıntıya girmeden, "Bunu benden önce Meryem'e sormak gerekir: onun çocukları var!" diyerek kapatmıştı konuyu. Komşular, durumu öğrenir öğrenmez, gölgesiz bir iyimserliğe kapılmışlardı: Kurban Ağa'nın Adile Bacı'yı daha düne kadar ne denli sevdiğini unutarak yıllar öncesinde kalmış tek yönlü bir gençlik aşkının anısıyla coşuyor, bir zamanlar deli gibi sevmiş olsa bile, kendisini bir bahçıvan parçası diye aşağılamış bir kadınla evlenmekten geri durabileceğini uslarına getirmiyorlardı.

Ne var ki, Kurban Ağa'nın böyle bir evliliğe çoktan hazır olması durumunda bile, umutlarında biraz fazla ileri gittiklerini çok çabuk öğrenmişlerdi. Meryem Bacı, nice yıldır kocasıyla Akören'de yaşadığından, Urup Fadime'nin öncülüğünde, kendisiyle görüşmek isteyen dört aracıyı ta Ötegeçe'den, eski mahallesinden geldiler diye çok iyi karşılamıştı doğrusu, ama kendisini Kurban Ağa'ya istemeye geldiklerini öğrenince, dakikalarca gülmüş, sonunda da tıpkı ilk istenmesinde olduğu gibi, "Tanrı yazdıysa bozsun!" diye kesip atmıştı. Tanrı'nın her akşamı, bir büyüğü bitirmeden sofradan kalkmayan, bu arada kendisine ve çocuklara kök söktüren Sarhoş Şeyhülislam'ın gömüldüğü günün akşamı, evin büyük odasını dolduran Akörenliler'in henüz kalkıp evlerine gitmeye pek de istekli görünmediği bir sırada, o birden ayağa kalkmış, "Komşular, kusura bakmayın,

ben yatmaya gidiyorum," demişti. "Neden derseniz, kırk yıldır ilk kez bu gece, deliksiz bir uyku uyuyacağım, çünkü kırk yıldır ilk kez bu gece, Sarhoş Şeyhülislam'ın sızmasını beklemek zorunda değilim." Tam dediği gibi uyumuştu gerçekten. Sonraki gecelerde de uyumuş, şu son üç ayda bayağı canlanıp toparlanmıştı. Bu rahatı bozacak kadar deli değildi, hiç kimse için bozmazdı, hele "yarım akıllı bir türkücü" için hiç bozmazdı. Böyle söylüyordu. Ama karşısındaki Urup Fadime'ydi, öyle söyler, böyle söyler, dediğine getirirdi adamı. Gene başarmıştı sonunda: güzelim baba ocağını farelere bırakmanın aykırılığından başlayarak eski dostunun ağzından girip burnundan çıkmış, hemen ertesi gün öğleden sonra, kendi evinde, yani bir anlamda yansız bir alanda, kendisi ve birkaç komşu önünde, Kurban Ağa'yla bir acı kahve içmeye razı etmişti onu. Hemen arkasından da yanındaki komşunun kulağına, "Bu işi oldu bil," diye fısıldamıştı.

Kurban Ağa da kurtulamamıştı elinden: buluşma yerine tam saatinde gelmişti. Ellerinin titremesine, konuşurken kekelemesine bakılırsa, bütün gece uyumayıp bu işi düşündüğü söylenebilirdi. Meryem Bacı, "İyi misin, Kurban Ağa?" diye sorunca, anlamamış gibi yüzüne bakması, aynı soru ikinci kez yinelenince, "İyiyim, sağ ol," demekle yetinmesi de aynı sonuca getirebilirdi insanı. Ne var ki, daha sonra kendisinin de açıkladığı gibi, Kurban Ağa'yı ilgilendiren çok başka şeylerdi. Çok kısa bir süre de olsa başka hiçbir şey düşünemeyecek kadar çok sevmişti onu. Ama hem Meryem'i kır ata binip gidişinden beri görmemişti, hem de başka bir tutku girmişti araya: Adile Bacı'ya tutkundu artık. Titremesi, kekelemesi hem böyle bir durumda herkesin dilini kullanmak zorunda kalmasından, hem de insanların Adile Bacı'nın üstüne başkasıyla evlenmek istediğini düşünmelerinden korkmasındandı. Ayrıca, Meryem Bacı'nın yü-

züne, ellerine, devinimlerine bakarken, gördüğü yaşlı bir kadının yüzü, yaşlı bir kadının elleri, yaşlı bir kadının devinimleriydi, sesine bile yüzündeki kırışıkların türünden bir şeyler karıştığını sezinler gibiydi. Gene de, bir ara, göz göze geldiklerinde, Meryem Bacı sanki hiç değişmemiş gibi gelmişti ona, devinimleri de hep o yalın, güzel, kıvrak devinimlerdi, rahmetli Adile Bacı da içinde olmak üzere, hiçbir kadın kahve fincanını dudaklarına böyle güzel götüremezdi. Gözlerinin yaşardığını duymuştu. Sonra, birdenbire, Meryem Bacı fincanını tepsiye bırakıp da kendisine gülümseyince, Kurban Ağa karanlıkta derinlerden yüzeye vurup incecikten parlayan bir ışık görmüş, aynı anda bir zamanlar onu neden sevdiğini anlar gibi olmuştu. Ona öyle geliyordu ki bilinen renginden daha koyu, daha donuk, üstelik kırışık mı kırışık bir tabakayla kaplanmıştı şimdi Meryem Bacı'nın yüzü, ışık bu tabakanın bir çatlağından çıkmıştı belki. Ama tüm donukluğuna karşın, devingen bir tabakaydı: uzun uzun ve dikkatle bakılınca, sanki çatlaklar büyüyor ya da, çok kısa sürelerle, tabaka kayıyor, Kurban Ağa, arada bir, yıllar önce, askerlik dönüşü sevdiği körpecik kızla ona annesi kadar bile benzemeyen donuk kadını bir arada görüyor, ne düşüneceğini bilemiyordu. Meryem Bacı, önünde öylece duran fincanı göstererek, "Kahveni neden içmiyorsun, Kurban Ağa?" diye sorunca, sorunun hangi Meryem'den geldiğini anlayamamış, gözlerini şimdiki Meryem'in üzerine dikip öylece kalakalmıştı. "Bakın, gene ölçü alıyor," demişti biri, "Meryem Bacı'nın ölçüsünü." Belki de öyleydi, ama bu kez ölçü almanın ardından tek dize gelmemişti. Her şey böyle olduğunu göstermekteydi, ama Kurban Ağa ilk karşılaşmalarında olduğu gibi şimdi, bu son karşılaşmalarında da fincanı alıp kahvesini içemediğine göre, onun hep aynı biçimde erişilmez kaldığını sezinliyordu. Bir, iki, üç dakika süresince, yoğun mu yoğun bir acının dalgaları yürümüştü yüzüne, sonra bu dalgalar da çekilmiş, Kur-

ban Ağa, sanki her şey konuşulmuş da bir anlaşma sağlanamamış gibi, ama hep güleç bir yüzle, "Biz ne dersek diyelim, bu iş olacağa benzemiyor," diyerek kalkıp kapıya yönelmiş, Meryem Bacı'nın yüzüne bir kez daha hayranlıkla baktıktan sonra, ayaklarının ucuna basarak çıkıp gitmişti.

Yaşlı ozan gene içini çekti, "İşte böyle," dedi, karşısında oturan ya da yanında yatan birine Kurban Ağa'nın öyküsünü anlatıyordu da bu konuda yeni bir gözlemde bulunmak istiyordu sanki. "İşte böyle: Kurban Ağa, her şeyi tam ölçüsünce anlatan ozan, yaşamını sıradan mı sıradan, üstelik kendisini her zaman horlayıp ezmiş bir adam için harcamış, bir sürü çocuk doğurmuş, bez yıkamış, hamur yoğurmuş, inek sağmış, sonunda tanınmayacak ölçüde yıpranmış bir Meryem Bacı'yı erişilmez buluyordu!"

Bununla birlikte, yaşlı ozan bu açıklamayı benimsemekte güçlük çekmiyor değildi: Kurban Ağa, ayrımına bile varmadan, kendisine neler çektirdiğini anımsayıp kendisini nelerden yoksun bıraktığını görerek Meryem Bacı'ya yaşamında ilk kez kızmaya başlamıştı da ondan böyle davranmıştı belki de. Belki de, bulanık bir biçimde, bunca yıl yaşamını paylaşmış olan Adile Bacı'nın ölümünden sonra, yeniden başa dönerek onu aradan çıkarmaktan, bir kez daha öldürmekten korkuyordu.

"Anlayabilirsen anla!" diye yineledi. "Bir oğuzlamaydı bu Kurban Ağa, herkesin söylediği gibi."

Ne olursa olsun, o gittikten sonra, Meryem Bacı birdenbire hıçkırmaya başlamış, sonra, çok uzun bir süre, tek sözcük söylemeden, sarsıla sarsıla ağlamıştı. Neden? O da, en sonunda, ağır ağır oluşmuş bir tabakanın ardından, kendisini sevmiş olan adamın gerçek yüzünü görmüştü de yitirilmiş yaşamına mı ağlıyordu? Neden

olmasın! Ama, böyleyse, geç kaldığı kesindi. Aynı gün, hıçkıra hıçkıra yola düşmüştü. Kendisini ta Akören'den yalvar yakar alıp getirenler de yaşlı gözlerle yolcu etmişlerdi Meryem Bacı'yı. Doğrusunu söylemek gerekirse, acısı öyle güçlü, öyle derin görünüyordu ki, ondan başka hiç kimseyi, hiçbir şeyi düşündükleri yoktu. Bu yüzden olacak, Meryem Bacı gittikten belki üç, belki dört saat sonra, içlerinden biri, "Peki, bu Kurban Ağa ne oldu? Hangi cehenneme gitti?" diye sorunca, şaşkınlıkla birbirlerine bakmışlardı.

Kurban Ağa, Meryem Bacı'nın gülümsemesinden yeni bir güç mü almıştı, yoksa, onu görüp artık yolun dönüşü olmadığını anladıktan sonra, kaldığı yerden sürdürmeye mi karar vermişti, bilinmez, Urup Fadime'nin evinden ayrılır ayrılmaz, Adile Bacı'nın ölümünden sonra ilk kez, bahçesinin yolunu tutmuş, bahçenin tahta parmaklığından içeri girdikten sonra, her evleği tek tek gezmiş, yaprakları sararıp çiçekleri kurumuş fasulyeleri, patlıcanları, çiçekleri toza dönüşmüş kabakları ve hıyarları, tahta gibi sertleşmiş bamyaları, yan yatmış lahanaları hüzünle gözden geçirmiş, eliyle ektiği ya da diktiği tüm bu sebzeler arasından fışkırıp onları gölgede bırakmış olan otların yeşilliği ve canlılığı karşısında şaşırıp kalmış, koşa koşa gidip tüm su yollarını açtıktan sonra, Adile Bacı'nın çok sevdiği büyük ceviz ağacına belini verip oturarak sessiz sessiz ağlamaya başlamıştı. Sonra, ikindi namazından dönen bir komşu, şalvarının paçalarını sıvamadan, yemenilerini bile çıkarmadan, diz boyu su ve çamur içinde, elinde sepet, evlekten evleğe atlayarak sebze topladığını görüp şaşırmış, belki beş kez üst üste, "Bereketli olsun, Kurban Ağa!" diye seslendiyse de, her seferinde biraz daha yaklaşmış olmasına karşın, sesini duyuramamıştı. "Çok tuhaf!" demişti kendi kendine. Daha da tuhafı, Kurban Ağa aynı zamanda gö-

rünmeyen birine ya da birilerine sürekli bir şeyler anlatıyormuş ya da sürekli birini ya da birilerini dinliyormuş gibi gelmişti ona. Ne olursa olsun, öylesine kendi dünyasına kapanmıştı ki komşusunu görmemişti.

Yaşlı ozan kalktı, pencerenin perdesini çekip dümdüz uzanan külrengi denize baktı uzun uzun. Sonra, perdeyi kapatmadan, eski bir alışkanlıkla, odadaki tek koltuğa oturup ayaklarını altına çekti. Bugüne dek, Kurban Ağa'nın yalnızca ozanlığı üzerinde oyalanıp bahçıvanlığı üzerinde hiç durmadığı geldi usuna, davranışlarını açıklamakta uzun süre zorluk çekmesinin belki de bundan kaynaklandığını düşündü. Evet, bilmiyor değildi, Kurban Ağa kasabada en büyük lahanaları, en lezzetli domatesleri, bamyaları, patlıcanları, en hoş kokulu gülleri ve kirazları, elmaları, armutları, erikleri yetiştiren adamdı. Ama bunu yalnızca askerlikte, daha çok çiçeklerle uğraştığı tümen karargâhı bahçıvanlığı sırasında edindiği bilgi ve deneyime mi borçluydu? Başka bir şey yok muydu geride? Diyelim ki suyla, toprakla, fideyle, çiçek, sebze ve meyveyle kurduğu gizlemli bir ilişkinin, bir ozan söyleşiminin de payından söz edilemez miydi? Edilebilirse, Kurban Ağa nasıl kurardı bu söyleşimi, nasıl sürdürürdü? Dizelerle ve Adile Bacı'yla kurduğu ve sürdürdüğü gibi mi? Şimdi, belleğini zorladıkça, mahallenin yeni yetmelerinin sıcak yaz gecelerinde Adile Bacı'yla konuşmalarını, hemen her zaman bir koşukla başlayıp gene bir koşukla biten sevişmelerini dinleyip anlattıkları gibi, bahçesinde ağaçlarını ve sebzelerini sulayışını, otları ayıklayışını uzaktan uzağa izlerken, yüzünde belli belirsiz bir gülümseme, onlarla konuştuğunu gördüklerini de anlattıklarını anımsıyordu. Ama neler söylerdi onlara, onlar hangi dilden, hangi yanıtları verirlerdi? Çocuklar görmüşlerdi yalnızca, hiçbir şey işitmemişlerdi. Oysa dinleyip öğrenmek gerekirdi. Her şe-

yi bilmek, en azından bilmeye çalışmak gerekirdi. Derin derin göğüs geçirdi.

Ayakları sızlamaya başlamıştı. Kalktı, bir süre dolaştı odanın içinde. Sonra gene değişik anılar geldi usuna, daha birkaç dakika önce düşündüklerini saçma buldu.

"Ben iyice dağıtıyorum," diye söylendi.

Kurban Ağa, aynı gün, akşamüstü, sol kolunda tepeleme sebze dolu sepetiyle, dizlerine kadar çamur içinde, gözleri kıpkırmızı, çarşının yolunu tutmuştu. Ama fazla oyalanmamıştı. İki dükkâna uğramıştı yalnızca. Üstelik, koca bir but aldığı kasap Mevlüt de, veresiye iki kilo pirinç istediği bakkal Hasan da sorularının hiçbirine yanıt vermeden, yanıt vermek şöyle dursun, işitmiş gibi bile görünmeden öyle çekip gidişini anlata anlata bitiremiyorlardı. Ötegeçe'de, Cahan'da yemenilerini, şalvarının ve uzun donunun paçalarını yıkadıktan sonra, yassı taşın üstünde gözlerini sulara dikip öylece oturuşunu izleyenler de öyle: bildiklerine hiç mi hiç benzemeyen bir Kurban Ağa vardı karşılarında. Gerçekten söyledikleri gibi olmalıydı ki ne zaman kalkıp gittiğini bile görememişlerdi.

"Evine dönmüştür herhalde," demişlerdi ya, o akşam, nöbet uyarınca, kendisine yemek götüren Nazmiye Bacı kapıyı uzun uzun çalmış, içeriden hiç mi hiç ses gelmeyince, "Evde yok! Ama nerede olabilir ki?" diye söylenerek tabağı elinde geri dönmüştü. Ancak, daha sonra, ortalık iyiden iyiye kararınca, komşular lambasının yanmaya, bacasının tütmeye başladığını görmüşler, elleri böğürlerinde, şaşırıp kalmışlar, Nazmiye Bacı'nın deneyimini bildikleri için de herhangi bir girişimde bulunmayı göze alamamış, yalnız, saatler boyunca, boşu boşuna, kapısını gözetlemiş, pencerelerinin dibine çömelip içeriyi dinlemekle yetinmişlerdi. Ama, ertesi gün, öğle namazından önce, Nazmiye Bacı kapısını bir kez

daha çalınca, neredeyse hiç bekletmeden, hem de gülümseyerek açmış, uzatılan taze fasulye tabağını aldıktan sonra, hep aynı gülümsemeyle, "Azıcık dur hele!" deyip içeriye gitmişti. Sonrasını, belki yirmi kez üst üste, Nazmiye Bacı şaşkınlıkla anlatıyor, komşular da şaşkınlıkla dinliyorlardı. Şaşmamak da elde değildi doğrusu: Kurban Ağa içinde alabalıklar gibi yatan bir çift karnıyarıkla geri getirmişti tabağı.

"Bu da benden sana," demişti.

Nazmiye Bacı, uzatılan tabağı almadan, öylece dikilip durmuştu kapının önünde.

"Bu da nereden çıktı, Kurban Ağa? Bunu kim getirdi ki?" diye sormuştu.

"Ben pişirdim," demişti Kurban Ağa.

"Ama Adile Bacı senin yumurta pişirmeyi bile bilmediğini söylerdi; yemekten anlamaz derdi, önüne ne koysan yer derdi."

"Öyleydi, çünkü Adile her yemeği çok güzel yapardı. Ben hiçbir şeye el sürmezdim."

"Bunu nasıl yaptın peki?"

Kurban Ağa gene gülümsemişti.

"Bizim köroğlu her şeyi öyle güzel yapardı ki, ne yapsa, oturup bakardım, hiçbir şeyini kaçırmazdım: senin anlayacağın, karnıyarık yapmayı Adile'den öğrendim," diye yanıtlamıştı.

Nazmiye Bacı bir kaşık istemiş, sonra kapının eşiğine oturmuş, karnıyarıklardan birini kaşığın ucuyla böle böle, ağır ağır, benzersiz bir tadın diline, damağına, gırtlağına dağılışını dinleye dinleye yemeye girişmişti. O, bir düş görür gibi, böyle ağır ağır karnıyarığını yerken, kapının önünde irili ufaklı çocuklar toplanmıştı. Az ötede, bir duvarın dibinde, her dakika biraz daha çoğalan kadınlar, hiç seslerini çıkarmadan, neredeyse soluk bile almadan, bir ona, bir Kurban Ağa'ya bakıyor, ne düşüneceklerini bilemiyorlardı.

Sonunda, iki karnıyarıktan birini bitirince, Nazmiye Bacı, "Ben ömrümde böyle lezzetli bir karnıyarık yemedim," diye yineleyerek ağır ağır kalkmış, Kurban Ağa'ya kaşığını geri vermeden, bir, "Allahaısmarladık" bile demeden, evinin yolunu tutmuştu. Komşu kadınlar da birkaç adım öteden onu izlemişler, sonra, tabağı sekiye koyup kendini evinin eşiğine atınca, karnıyarığın başına üşüşmüş, tıpkı Nazmiye Bacı'nın kendisi gibi, "Ben ömrümde böyle karnıyarık yemedim!" diyerek kaşla göz arasında silip süpürmüşlerdi. Aradan saatler geçtikten sonra da, ertesi gün de hep aynı konuyu konuşuyor, "Bu adam bir oğuzlama, bu adamın işlerine akıl sır ermez!" diye söyleniyorlardı.

"Anlayabilirsen anla!" diye söylendi yaşlı adam. "Terziliğin ardından bahçıvanlık, Meryem'in ardından Adile, ozanlığın ardından aşçılık. Aynı güçlü tutkunun değişik belirimleri miydi bunlar? Yoksa, Meryem'le de, Adile'yle de, ozanlıkla da, aşçılıkla da sürdüğüne göre, en güçlüsü bahçıvanlık mıydı? Peki, neden? Gizi neydi ki bu işin? Anlayabilirsen anla!"

Ne olursa olsun, Kurban Ağa'nın yaşamında yeni bir dönem başlamıştı böylece. Aradan bir hafta bile geçmeden, bahçesine uğrayanlar her şeyi çiçek gibi yaptığını, gene de çok çalıştığını, neredeyse her dalla, her filizle, her meyve, her sebze, her çiçek, her yaprakla ilgilendiğini, yüzünün de güldüğünü görmüşlerdi. Ama yalnızca bahçesinde değil, sokakta, kahvede, çarşıda, evde de böyleydi artık. Hatta, zaman zaman, kendisini kapısının önünde gören kadınlar, "Kurban Ağa, bugün ne pişirdin?" diye soruyor, istemelerine bile gerek kalmadan, içeriden getirilen yeni yemeği ikide bir dudaklarını şaklatarak, "Aşçılıkta hiç kimse senin eline su dökemez," diye yineleyerek çabucak bitiriveriyorlardı. Kurban Ağa insanlarla, en azından mahalleyle, Adile Bacı'nın yaşadığı günlerde olduğundan da yakın bir ilişki

kuruyordu böylece. Karısının ölümünden beri değişmeyen bir şey varsa, o da artık koşuk söylemediği ve her gün, akşamüstleri, yassı taşın üstüne oturup gözlerini dakikalar süresince Cahan'ın sularına dikmesiydi, hani o koşuk söylerken kendiliklerinden yumulan gözlerini.

Yaşlı ozan bir kez daha yatağından kalkmış, kapıyla pencere arasında gidip gelmeye başlamıştı; birden pencerenin önünde durdu, okyanusun yavaş yavaş maviye dönmekte olan sularına dikti gözlerini, "Anlayabilirsen anla!" diye söylendi. "Anla anlayabilirsen!"

Nasıl böyle birdenbire değişebilirdi ki bu adam? Bunca aşağılanmadan ve bunca yıldan sonra Meryem Bacı'yı istememekte haklı olabilirdi. Çok uzak bir olasılıktı ya ondan öç almak istemiş olması da fazla aykırı bir edim sayılmazdı. Ama, onu en sonunda yeniden gördükten sonra, nicedir unutmuş göründüğü bahçesine dönmesi, döndükten sonra da sevincini yeniden bulması nedendi? Kendisi artık kendi malı olan büyük evi olduğu gibi korurken, o evden başka birine gidenin artık iyiden iyiye çökmüş olduğunu görmek mi? Şimdi, yani o zaman, belki yalnızca Cahan kıyısında oturup gözlerini sulara dikmeler dışında, bayağı mutlu geçer görünen yeni yaşamında, koşuğun eksikliğini nasıl açıklamalıydı? Anlattıklarına göre, kimi geceler, mahallenin delikanlıları gidip kapısını çalıyor, o da çok zengin ve çok cömert bir arkadaş gibi ağırlıyordu onları. Şakalarına gülüyor, sorunlarını dinliyor, gerekince de onlara öyle düşünülmedik ve öyle mantıklı çözümler gösteriyordu ki, "Bir bahçıvan bunca şeyi nereden bilir, nasıl düşünür?" diyorlardı içlerinden. Sonra, kimi geceler, kafayı iyice bulmuş birinin, "Kurban Ağa, nazlanma da şöyle kıyak bir koşuk söyle bize!" diyeceği tuttu mu Kurban Ağa, hiç nazlanmadan, "Baş üstüne!" diyor ellerini dizlerinin üzerine koyup gözlerini uzaklara dikerek "ölçü alıyor", ama, dizeler bir türlü gelmeyince, kalkıp başka yere

oturuyor, "Benim koşuklar artık buralara uğramaz oldu," diyordu. Ama üzgün olduğunu söylemek zordu: sürekli gülümsüyordu.

Kurban Ağa çocuklarla dalga mı geçiyordu? Yoksa gerçekten yitirmiş miydi yetisini? Esinini Meryem Bacı'dan aldığı söylenmişti her zaman, o da bunu hiçbir zaman yadsımamıştı. Öyleyse, kendinden yoksun bırakması yetmemiş gibi, Adile Bacı Meryem Bacı'dan alabildiği tek şeyden: esininden de mi yoksun bırakmıştı Kurban Ağa'yı? Bir başka deyişle, berikinin yokluğuyla gelen ötekinin yokluğuyla gitmiş miydi? Kurban Ağa, Adile Bacı'nın alıp gittiğini Meryem Bacı'nın bir kez daha veremeyeceğini anlamıştı da bu yüzden mi sırt çevirmişti ona? Yoksa, bunca yıkımdan sonra, yaşamı en yalın edimlerine, üretme ve tüketmenin en yalın biçimlerine indirgediği gibi koşuğu da en yalın biçimine: bir görüntüye mi indirgemişti? Yani bir zamanlar kendisinin Cahan'dan gelen belirsiz bir ezgi olarak işittiğini o Cahan'ın sularında açık açık görüyordu da bir de başkalarına göstermeyi sıkıcı mı buluyordu? Yoksa, bir zamanlar bir konuşmasında da anıştırdığı gibi, her şeyi söylediğini düşünüyordu da kendisinin şimdi önünde uzanan okyanusta aramaya geldiğini o Cahan'ın menevişli dalgalarında arada bir yeni baştan dinlemekle mi yetiniyordu?

"Anlayabilirsen anla!" diye söylendi yaşlı ozan, gözlerini artık ışıklanmaya başlayan okyanusun üzerinde dolaştırdı: uzaklarda gökle birleşiyor, belki onu da aşarak daha ötelere gidiyor, ama hiçbir şey söylemiyordu. Bir kez daha, derin derin içini çekti, "Ozan oydu," diye söylendi. "Koşuk da oydu."

TAHSİN YÜCEL

KOMŞULAR

CAN

ÖYKÜ

'Tahsin Yücel'in 'Komşular' adlı bir hikâyesi var. 16 sayfalık hikâyeyi okurken, yılların alışkanlığıyla, sevdiğim, ilginç bulduğum, usta işi cümlelerin altını çiziyordum. Hikâyeyi bitirip baştan sona yeniden bir gözden geçirince şaşırıverdim: 16 sayfanın bütün satırlarının altını çizmişim. Tahsin Yücel, güzel şiirlerin değiştirilemez, sözcüğü yerinden oynatılamaz biçimlerine benzer bir biçim yaratmış.

FETHİ NACİ

Tahsin Yücel'i, öyküleri, romanları, denemeleri, inceleme araştırma yazılarıyla tanıyorsunuz. ***Komşular*** adlı kitabında son öykülerini bir araya getirdi. Kitaba adını veren öyküde, apartman komşusu olan bir karı-kocanın kavgasına tanık olan Albay Atmaca'nın, kavgadan nefret etmesine karşın kendini nasıl da bu kavgaya kaptırdığını, hatta taraf olduğunu, kavganın dayanılmaz çekiciliğine kapılıp neredeyse o karı-kocanın seslerini bekler olduğunu Tahsin Yücel büyük bir ustalıkla işlemiş. Gerek *Komşular* öyküsü, gerekse öteki dört öykü, Tahsin Yücel'in olgunlaşmış öykücülüğünün nefis örnekleri.

KAPAK RESMİ: MEHMET SÖNMEZ

ISBN 975-510-965-X

http//www.canyayinlari.com